

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇİFTE VATANDAŞLARIN
EVLENME ve BOŞANMALARININ
HUKUKİ SONUÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RICHARD FELD
2100003461

Anabilim Dalı : Özel Hukuk
Programı : Özel Hukuk

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Nihal URAL

Ekim 2023

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇİFTE VATANDAŞLARIN EVLENME ve BOŞANMALARININ
HUKUKİ SONUÇLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RICHARD FELD
2100003461

Anabilim Dalı : Özel Hukuk
Programı : Özel Hukuk

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Nihal URAL
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Necla ÖZTÜRK (Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğretim Üyesi Güler GÜMÜŞSOY KARAKURT

Ekim 2023

ÖNSÖZ

1994 yılında Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesinde başlayıp, 1995 yılında Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ile devam eden ve son olarak 1998 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sonuçlanan lisans eğitimimin ardından “hukukçu” olma serüvenimin hem uygulayıcı hem lisansüstü çalışmalar ile devam ediyor olmasından son derece mutluyum.

Özellikle lisans düzeyindeki çalışmalarım sürecinde beni destekleyen, bana inanan, kendilerinden feyz aldığım rahmetli Hocalarım Prof. Dr. Bülent Tanör ve Prof. Dr. Şener Akyol'u rahmet ile yâd etmek isterim. Ayrıca bu serüvende her zaman yanımda olan, desteğini, gücünü hep arkamda hissettiğim başta annem ile öz babam gibi olan Kemalettin Demirbilek'e ve Babam ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu yolda bana ışık olan ağabeylerim; Dr. Oktay Yağdıran ve Dr. Mesut Necib'e de şükranlarımı sunarım.

Bu tezin yazımı sürecinde beni sabırla dinleyen, yol gösteren, her türlü sorunda nezaketle yardımcı olan, yapıcı eleştirileri ile tezin olgunlaşmasını sağlayan tez danışmanım ve Saygıdeğer Hocam Dr. Öğretim Üyesi Nihal Ural'a minnettarım. Ayrıca tez jürisinde görev alma inceliğini gösteren ve tezin mükemmel hale gelmesinde katkıları yadsınamaz olan Kıymetli Hocam Dr. Öğretim Üyesi Güler Gümüşsoy Karakurt'a da çok teşekkür ederim.

Son olarak, 2014 yılında öğrencisi olarak kendisinden ders ve feyz aldığım, daha sonra tez jürimde görev alma inceliğini gösteren, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Necla Öztürk'e hem tezin yazım aşamasında görüşlerini benimle paylaştığı ve destek olduğu hem kariyerimde ışık olduğu için minnettarım.

RICHARD FELD

İstanbul / Eylül 2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	II
KISA ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAZANMA- EVLENME ve BOŞANMA KONULARINDA GENEL BİLGİLER

§ I. TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAZANMA.....	1
A. Vatandaşlık Kavramı ve Hukuki Niteliği.....	1
1. Vatandaşlık - Çifte Vatandaşlık Kavramları	1
2. Vatandaşlığın Hukuki Niteliği.....	3
B. Vatandaşlık Kazanma Yolları	4
1. Aslen Kazanma.....	4
2. Sonradan Kazanma	5
C. Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri ve Çifte Vatandaşlık Durumu.....	6
§ II. EVLENME ve BOŞANMA KONUSUNDA GENEL BİLGİLER	7
A. Evlenme / Evlilik.....	7
1. Kavram	7
2. Evlenmenin Şekli.....	8
a) Genel Olarak.....	8
b) Resmî Şekle Tabi Evlilikler	9
c) Dinî Şekle Tabi Evlilikler.....	9
d) Şekle Tabi Olmayan Birliktelikler	11
3. Evliliğe İlişkin Bazı Atipik Durumlar	13
a) Çok Eşliliğe İzin Veren Hukuk Düzenleri	13

b) Muvazaalı Evlilikler	14
B. Ayrılık ve Boşanma	15
1. Kavram	15
2. Boşanma Türleri	18
a) Mahkeme Huzurunda Gerçekleşen Boşanmalar	18
aa) Anlaşmalı Boşanmalar	18
bb) Çekişmeli Boşanmalar	19
aaa) Kusur Prensibi	19
bbb) Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Prensibi	20
ccc) Elverişsizlik Prensibi	21
ddd) Fiili Ayrılık Prensibi	21
b) İdarî Makamlar Huzurunda Gerçekleşen Boşanmalar	22
c) Tarafların Karşılıklı İradesi ile Gerçekleşen Boşanmalar	23
d) Eşlerden Birinin Tek Taraflı İradesi ile Gerçekleşen Boşanmalar	24
aa) Talâk	24
bb) Get (<i>Ghet</i>)	25
e) Dijital Boşanmalar	26
C. Evlenme ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları	27
1. Evlenmenin Hükümleri	27
a) Evliliğin Kişisel Hükümleri	27
aa) Eşlerin Hakları	27
bb) Eşlerin Yükümlülükleri	29
cc) Kadının Soyadı	29
dd) Eşlerin Hukuki İşlemleri	30
ee) Vatandaşlık Durumu	30
b) Evliliğin Mali Hükümleri / Mal Rejimi	31
2. Boşanmanın Hukuki Sonuçları	32
a) Kendiliğinden Ortaya Çıkan Sonuçlar	32
b) Hâkim Kararıyla Ortaya Çıkan Sonuçlar	32

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI ve ÇİFTE VATANDAŞLIĞA SAHİP KİŞİLERİN BOŞANMASI

§ I. TÜRK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA 34

A. Tarihsel Süreçte Konunun Düzenlenişi 34

1. 1312 Sayılı Vatandaşlık Kanunu (1928-1964) 34
2. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (1964- 2009) 36
 - a) 2003 Değişikliği Öncesi Durum 36
 - b) 2003 Değişikliği ile Tesis Edilen Durum 38

B. Pozitif Düzenleme 39

1. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması Şartları 40

- a) Başvuru Koşulları 40
 - aa) Türk Vatandaşı ile Evli Olma 40
 - bb) Geçerli Bir Evlilik 41
 - aaa) Evlenmenin Maddi Şartları 41
 - bbb) Evlenmenin Şekli Şartları 43
 - cc) Süre Şartı 45
 - dd) Evliliğin Devam Ediyor Olması 46
 - b) Asli Koşullar 47
 - aa) Aile Birliği İçinde Yaşama 47
 - bb) Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Faaliyette Bulunmama 48
 - cc) Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Hali Bulunmama 49
 - c) Gerçek Bir Evlilik Meselesi 51
- #### 2. Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Usûl 53
- a) Yetkili Makam ve Usul 53
 - aa) Yurt İçinden Yapılan Başvurular 56
 - bb) Yurt Dışından Yapılan Başvurular 57
 - b) Karar Aşaması 57

C. TÜRK VATANDAŞI İLE EVLENEN ve ÇİFTE VATANDAŞLIĞA SAHİP OLAN KİŞİ AÇISINDAN EVLİLİĞİN HUKUKİ SONUÇLARI 58

1. Vatandaşlık Durumu 58

2. Türkçe Ad ve Soyadı Meselesi.....	59
3. İkamet Etme.....	60
4. Çalışma Hakkı	61
5. Evliliğin Tescili	63
§ II. ÇİFTE VATANDAŞLIK SAHİBİ KİŞİNİN BOŞANMA DAVASI ve	
BOŞANMANIN HUKUKİ SONUÇLARI.....	64
A. Boşanma Davası.....	64
1. Yetkili Mahkeme	64
2. Boşanma Kararının Tanınması ve Tenfizi.....	65
a) Tanıma ve Tenfiz Tanımı	65
b) Tanıma ve Tenfiz Koşulları.....	65
aa) Ön Koşullar (MÖHUK m. 50).....	66
bb) Esas Koşullar (MÖHUK m.54).....	67
B. Boşanmanın Hukuki Sonuçları.....	70
1. Vatandaşlığa Etkisi	70
2. Velayet.....	71
3. Nafaka.....	72
4. Mal Rejimi.....	73
SONUÇ	75
KAYNAKÇA.....	81

Üniversite: İstanbul Kültür Üniversitesi

Enstitüsü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Dalı: Özel Hukuk

Programı: Özel Hukuk

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Nihal URAL

Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – Ekim 2023

KISA ÖZET

ÇİFTE VATANDAŞLARIN EVLENME ve BOŞANMALARININ HUKUKİ SONUÇLARI

RICHARD FELD

Bir gerçek kişinin birden fazla devlet ile hukuki ve siyasi bağ kurması olarak tanımlanan çifte/çok vatandaşlık Türk hukukunda kabul edilmiştir. Çifte vatandaşlığa sahip kişilerin sayısı her geçen artmakta ve bu kişilerin hukukî statüsü önem kazanmaktadır.

Evlenme ve boşanma, çifte vatandaşlığa sahip kişilerin en sık hukuki problem yaşadıkları konuların başında yer almaktadır. Bu nedenle, bu tezde çifte vatandaşlığa sahip kişilerin evlenme ve boşanma konusunda yaşayacağı problemler Vatandaşlık Hukuku, Yabancılar Hukuku, Kanunlar İhtilafı ve Milletlerarası Usul Hukuku bakımından değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

İki bölümden oluşan tezin Birinci Bölümünde, çalışmamızla ilgili temel kavramlar ve müesseseler incelenecektir. Bu noktada, Birinci Bölümde, Türk hukukunda vatandaşlık kazanma genel olarak incelenecek ardından evlenme ve boşanma kavramları ile evlenme ve boşanmanın hukuki sonuçlarına ana hatları ile yer verilecektir.

Tezin İkinci Bölümünde, öncelikle Türk hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması meselesi üzerinde durulacaktır. Bu noktada, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin düzenlemelerin tarihsel süreci, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilme koşulları ve usulü incelenecektir. Daha sonra ise Türk

vatandaşı ile evlenen ve ifte vatandaşığa sahip olan kişi açısından evliliğın hukuki sonuçları ve ifte vatandaşlık sahibi kişinin boşanma davası ve boşanmanın hukuki sonuçları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanma, ifte Vatandaşlık, Evlenme, Boşanma

University: Istanbul Kultur University

Institute: Institute of Graduate Education

Department: Private Law

Programme: Private Law

Supervisor: Asst. Prof. Nihal URAL

Degree Awarded and Date: Master's Degree – October 2023

ABSTRACT

MARRIAGE and DIVORCE OF DUAL CITIZENS LEGAL CONSEQUENCES

RICHARD FELD

Dual/multiple citizenship, which is defined as the legal and political affiliation of a natural person with more than one state, is recognized under Turkish law. The number of persons with dual citizenship is increasing every day and the legal status of these persons is gaining importance.

Marriage and divorce are among the most common legal problems faced by persons with dual citizenship. For this reason, in this thesis, the problems that persons with dual citizenship will experience in marriage and divorce will be evaluated in terms of Citizenship Law, Foreigners Law, Conflict of Laws and International Procedural Law. In the first part of the thesis, which consists of two chapters, the basic concepts and institutions related to our study will be examined. At this point, in Chapter One, the acquisition of citizenship in Turkish law will be examined in general and then the concepts of marriage and divorce and the legal consequences of marriage and divorce will be outlined.

In the Second Chapter of the thesis, the issue of acquisition of citizenship through marriage in Turkish law will be emphasized. At this point, the historical process of the regulations regarding the acquisition of Turkish citizenship through marriage, the

conditions and procedure for the acquisition of Turkish citizenship through marriage will be analyzed. Then, the legal consequences of the marriage for the person who marries a Turkish citizen and has dual citizenship and the divorce of the person with dual citizenship will be examined.

Keywords: Citizenship, Acquisition of Citizenship through Marriage, Dual Citizenship, Marriage, Divorce

KISALTMALAR

AİD	: Akademik İncelemeler Dergisi
ASEAD	: Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AVS	: Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	: bakınız
C	: Cilt
Can. J. Fam. L.	: Canadian Journal of Family Law
ETİSK	: Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
Fam. L. Q.	: Family Law Quarterly
HD	: Hukuk Dairesi
Int’l J. L. Pol & Fam.	: International Journal of Law Policy and the Family
İTÜSBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KPS	: Kimlik Paylaşım Sistemi
m.	: madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
NHK	: Nüfus Hizmetleri Kanunu
Regent U. L. Rev.	: Regent University Law Review
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TAKBİS	: Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TMK	: Türk Medeni Kanunu
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVKUY	: Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCLA L. Rev.	: UCLA Law Review
YİSHK	: Yabancıların İkamet ve Seyahat Kanununun
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

I. Konunun Önemi

Tarihin eski dönemlerinden beri bazı gerçek kişilerin çeşitli nedenlerle birden fazla devletle irtibatlı oldukları görülmüştür. Bu durumun temel sebepleri; göç hareketleri, nitelikli işçi ihtiyacının bazı devletlerce karşılanamayıp yabancı devletlerden işçi kabul edilmesi ve yabancılık unsuru içeren evliliklerdir.

Vatandaşlık bağının bulunmadığı bir devletle farklı nedenlerle irtibatı olan yabancı, o devlette yabancılar hukukunun birçok sınırlamasına maruz kalır. Zira bir devlet, kural olarak yabancıların ülkeye giriş yapabilmesi için vize, ülkede kalması için ikamet izni ve çalışması için çalışma izni almasını ister. Öte yandan, yabancıların bu kurallara uymaması durumunda devletin yabancıyı sınır dışı etmesi mümkündür. Dolayısıyla, bir kişinin sürekli irtibat hâlinde bulunduğu devlette yabancı statüsünde bulunması pek çok açıdan güç ve riskli bir durumdur. Bu nedenle, kişilerin çeşitli nedenlerle irtibat hâlinde bulundukları/bulunacakları devletin vatandaşlığını sonradan kazanmayı istemesi sıklıkla karşılaşılan ve anlaşılabilir bir durumdur. Böylelikle kişi birden fazla devletle hukuki ve siyasi bağ kurar ve birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olabilir.

Bir gerçek kişinin birden fazla devletle hukuki ve siyasi bağı şeklinde tanımlanabilecek çifte vatandaşlık tarihin eski dönemlerinde arzu edilmeyen bir durumdu. Zira bir kişinin çifte vatandaş olması durumunda hem bireyle devlet arasındaki sadakat bağı sorgulanmakta hem çifte vatandaşlığa sahip kişinin vergi borcunu hangi devlete ödeyeceği ya da askerlik yükümlülüğünü hangi devlette ifa edeceği gibi sorunlar ortaya çıkmaktaydı. Örneğin bir kişinin hem A hem B devletinin vatandaşı olması, A ve B devleti arasında ortaya çıkabilecek bir savaş durumunda o kişinin A devletine mi yoksa B devletine mi sadakat bağı ile bağlı olduğu noktasında tereddütlere sebep olabileceği gibi bu kişinin çifte vergi ödemesi ya da hangi devlette askerlik yapacağı gibi sorunları da beraberinde getirmekteydi. Ancak günümüzde çifte vatandaşlık durumunda karşılaşılan bu sorunlar devletler arasında akdedilen çifte vergilendirmeyi önlemeye ilişkin anlaşmalar ve askerlik kanunlarında yapılan düzenlemeler ile çözülmüştür. Kaldı ki modern çağda teknolojinin gelişimi, ulaşım olanaklarının kolaylaşması ile ülkeler

arasında hareketlilik de dünyanın hiçbir döneminde olmadığı kadar artmıştır. Dünya genelindeki bu hareketlilik artışı insanların farklı ülkelerde ticaret yapması, evlenmesi, çalışması, eğitim görmesi, evlenmesi gibi sonuçları da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla çifte vatandaşlık birçok devlet tarafından çağın bir gereği olarak değerlendirilmiş ve kabul görmeye başlamıştır.

Türk hukukunda da çifte/çok vatandaşlık 1981 yılında 403 sayılı ve 11.02.1964 tarihli Türk Vatandaşlığı Kanununda 2383 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle kabul edilmiştir. Çifte vatandaşlığın Türk hukukunda kabul edilmesiyle birlikte bazı hukukî meseleler konusunda tereddütler gündeme gelebilir. Bu tereddütlerden en önemlisi de evlenme ve boşanma konusunda ortaya çıkar. Bu nedenle, çifte vatandaşlığa sahip kişilerin evlenme ve boşanma esnasında karşılaşılabileceği hukukî sorunlar tez çalışmamız kapsamında incelenmek istenmiş ve “*Çifte Vatandaşların Evlenme ve Boşanmalarının Hukuki Sonuçları*” tez konusu olarak seçilmiştir.

Çifte vatandaşlığa sahip kişinin evlenme konusunda yaşayabileceği hukuki problemlerin üç farklı ihtimalde incelenmesi yerinde olacaktır.

İlk ihtimal, kişinin hem Türk vatandaşlığına hem yabancı bir devletin vatandaşlığına sahip olup bir Türk vatandaşıyla evlenmesidir.

Diğer ihtimal kişinin Türk vatandaşlığına sahip olmayıp birden fazla yabancı devletin vatandaşlığına sahip olup bir Türk vatandaşıyla evlenmesidir.

Üçüncü ihtimal ise, kişinin Türk vatandaşlığına sahip olmayıp yalnızca bir yabancı devletin vatandaşlığına sahip olması ve Türk vatandaşıyla evlendikten sonra Türk vatandaşlığını kazanmak suretiyle çifte vatandaşlığa sahip olmasıdır.

Esasen her üç ihtimalde de evlenme ya da diğer yollardan biri ile Türk vatandaşlığını kazanan kişi yabancı statüsünden çıkıp, Türk vatandaşı statüsünü kazanabilir. İlgili Türk vatandaşlığını kazandığı anda artık bir Türk vatandaşının sahip olduğu hak ve yükümlülöklere sahiptir. Dolayısıyla Türk vatandaşlığını sonradan kazanarak çifte vatandaş olan kişinin evlenme ve boşanmasının hukuki sonuçları ile sadece Türk vatandaşlığı olan bir kişinin evlenmesi ve boşanmasının hukuki sonuçları arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının Türk vatandaşı ile evliliğinin en az üç yıl devam etmesi gerekmektedir. Bu süreçte henüz Türk vatandaşlığı kazanılmadığı için ilgili yabancı statüsündedir. İlgilinin yabancı olduğu bu dönemde evlenme veya boşanmanın

hukuki sonuçlarına ilişkin -bu halde hala yabancı statüsünde olduğu ve yabancılık unsuru bulunduğu için- sorunlarla karşılaşılabilir. Benzer bir durum ilgilinin çifte/çok vatandaşlığa sahip olması ancak Türk vatandaşlığının bulunmaması halinde de mümkündür. Örneğin bir kişi hem İngiliz hem Amerikan vatandaşlığına sahiptir ancak Türk vatandaşlığı bulunmayabilir. Bu halde de evlenme ve boşanmanın hukuki sonuçları açısından farklılıklar görülecektir.

Dolayısıyla bu çalışmada esasen Türk vatandaşlığının kazanılması yolları konusunda genel bilgiler verildikten sonra, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması ve şartları etrafıca ele alınmıştır. Daha sonra çifte vatandaşlığa sahip kişilerin evlenme ve boşanmalarının bu kişilerin vatandaşlık durumuna etkisi, Türkçe ad ve soyad kullanmak zorunda olup olmadıkları meselesi, Türk vatandaşlığı olmayan ancak çifte vatandaşlığa sahip kişilerin ikamet etme veya çalışma izni alma konusunda özel düzenlemelerin veya kolaylıkların olup olmadığı ve evliliğin tescili konularında oluşabilecek hukukî problemlere değinilmiştir.

Çifte vatandaşlığa sahip kişinin boşanma konusunda yaşayabileceği hukuki problemler ise Milletlerarası Usul Hukuku ve Kanunlar İhtilafı alanında görülecektir. Zira çifte vatandaşlık söz konusu olduğu için her durumda yabancılık unsuru mevcut olacaktır. Bu nedenle, tez çalışmamızda öncelikle boşanma davasında yetkili mahkeme ve boşanma kararının tanınması ve tenfizi incelenecektir. Akabinde boşanmanın vatandaşlığa etkisinin olup olmayacağı ve boşanmanın velayet, nafaka ve mal rejimi bakımından hukuki sonuçlarına değinilecektir.

II. Konunun Sınırlandırılması

Tez konusunun başlığı “*Çifte Vatandaşların Evlenme ve Boşanmalarının Hukuki Sonuçları*” olduğu için, yalnızca birden fazla devletin vatandaşlığına sahip olan kişilerin hukukî durumu incelenecektir. Başka bir anlatımla, sadece bir devletin vatandaşlığına sahip olan; *yabancı devlet vatandaşları, mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma statüsü sahipleri, geçici koruma statüsündeki yabancılar, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler (mavi kartlılar)* çalışmamızın kişi bakımından kapsamı dışında bırakılmıştır.

Buna ek olarak, tez çalışmamızda yalnızca evlenme ve boşanmanın hukuki sonuçları ele alınacak olup, vesayet, nişanlanma, soy bağı, evlat edinme gibi konulara değinilmeyecektir.

III. İnceleme Planı

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde, çalışmamızla ilgili temel kavramlar ve müesseseler açıklanacaktır. Bu çerçevede, Türk hukukunda vatandaşlık kazanma yolları ana hatları ile incelenecek, ardından evlenme ve boşanma kavramlarına, farklı hukuk sistemlerinde görülen evlilik ve boşanma türlerine ve Türk hukukunda evlenme ve boşanmanın hukuki sonuçlarına ana hatları ile yer verilecektir.

İkinci Bölümde, öncelikle Türk hukukunda evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması meselesi üzerinde durulacaktır. Bu noktada, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının tarihsel süreci, şartları ve usulü ayrıntılı şekilde incelenecektir. Daha sonra Türk vatandaşı ile evlenen ve çifte vatandaşlığa sahip olan kişi açısından evliliğin hukuki sonuçları ve çifte vatandaşlık sahibi kişinin boşanma davası ve boşanmanın hukuki sonuçları incelenecektir.

Konunun değerlendirilmesinin yapıldığı ve önerilerimizi de içeren sonuç bölümü ile çalışmamız sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAZANMA- EVLENME ve BOŞANMA KONULARINDA GENEL BİLGİLER

§ I. TÜRK HUKUKUNDA VATANDAŞLIK KAZANMA

A. Vatandaşlık Kavramı ve Hukuki Niteliği

1. Vatandaşlık- Çifte Vatandaşlık Kavramları

Türk hukukunda vatandaşlık kavramı ve vatandaşlığa ilişkin kabul edilen temel ilkeler, Anayasanın “Siyasi Hak ve Görevler” başlıklı Dördüncü Bölümünün 66. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu maddede ilk olarak “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*” ifadesine yer verilerek, “Türk” ifadesinin etnik birlik, ırk veya soy değil, Türk vatandaşlığı anlamına geldiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda, ırksal, dini, mezhepsel ve kültürel kökenlerine bakılmaksızın Türk devleti ile vatandaşlık bağı olan kişiler “Türk vatandaşı” olarak kabul edilmektedir. Anayasa’daki tanımdan, Türk vatandaşlığının, uluslararası hukukta benimsenen anlayışa uygun olarak, birey ile Türkiye Devleti arasındaki hukuki ve siyasi bağı ifade ettiği anlaşılmaktadır¹.

Vatandaşlık kavramı gerçek kişilerin devlet ile olan hukuki ve siyasi bağını ifade etmek için kullanılırken, tabiiyet bir üst kavram olarak gerçek kişilerin ve şeylerin bir devlet ile olan bağını ifade etmek için kullanılmaktadır².

Bu tanımların dışında hukuk bilimi “vatandaş” kavramını *zoon politikon* (politik hayvan) dan, *legalis homo*’ya (hukukun öznesi) ve *civis* veya *polites*’ten (Latince ve Yunanca vatandaş), *bougeois* (burjuva) veya *burger*’a (kentli) taşımıştır³. Hukukî

¹ Feriha Tanrıbilir, “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 22 (2002): 796 vd.

² Tabiiyet ve vatandaşlık kavramları hakkında bkz. Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususî Hukuku*, Cilt I, B. 4 (Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1961) 2. Tuğrul Arat, *Ticaret Şirketlerinin Tabiiyeti*, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1970) 20; Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, B. 8 (İstanbul: Beta, 2020) 6; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, B. 29 (İstanbul, Filiz, 2021) 19 (Vatandaşlık); Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, B. 17 (Ankara: Savaş, 2021) 5 (Vatandaşlık); Gülin Güngör, *Tabiiyet Hukuku*, B. 7 (Ankara: Yetkin, 2019) 1 vd. Tabiiyet ve vatandaşlık kavramlarını eş anlamlı olarak kullanan yazarlar da bulunmaktadır: Yılmaz Altuğ, *Devletler Hususî Hukuku*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1973) 9-10; Rona Aybay, “İzin Alarak Türk Vatandaşlığıyla İlişkisi Kesilenlerin Türkiye’deki Hakları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 52 (2004): 100.

³ Derek Heater, *Yurttaşlığın Kısa Tarihi* (Çev. Meral Delikara Üst), (Ankara: İmge, 2007) 12-13.

anlamda vatandaşlığın genel kabul gören tanımı ise -daha önce ifade edildiği üzere-, bir gerçek kişiyi devlete bağlayan siyasî bağ şeklindedir.

Vatandaşlık tanımından yola çıkarak çifte vatandaşlık ya da çok vatandaşlık tanımı da yapılabilir. Buna göre, çifte vatandaşlık, bir gerçek kişinin birden fazla devlet ile hukuki ve siyasi bağının olmasıdır şeklinde tanımlanabilir. Türk Vatandaşlık Hukukunda “çok vatandaşlık” tanımı TVK’nın “Tanımlar” başlığını taşıyan 3. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde yapılmıştır. Buna göre çok vatandaşlık, *Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olmasıdır*. Bunun yanı sıra, TVK’nın 44. maddesine göre “*herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri ve yapılacak inceleme sonucunda kayden aynı kişiler olduklarının tespiti halinde, nüfus aile kütüklerindeki kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair açıklama yapılır*” denilmek suretiyle açıkça çifte vatandaşlığa izin verilmiştir.

TVK’daki bu düzenleme yanında TVKUY’da da çok vatandaşlık meselesi ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Nitekim TVKUY’nın “Çok Vatandaşlık” başlığını taşıyan 80.⁴ ve devam eden maddelerinde çok vatandaşlığa ilişkin bildirimin nereye yapılacağı ve hangi belgelerin ibraz edilmesi gerektiği⁵, bildirimin yurt dışından yapılması halinde izlenecek usul⁶, bildirim yapılması halinde nüfus müdürlükleri

⁴ “Çok Vatandaşlık-Madde 80 – (1) Herhangi bir nedenle bir veya birden fazla yabancı devlet vatandaşlığını kazanan ve bu yolda yazılı bildirimde bulunan Türk vatandaşı hakkında yapılacak inceleme sonucunda, aile kütüklerindeki kimlik bilgileri ile ibraz ettiği yabancı devlet vatandaşlığı kimlik belgesindeki bilgilerin karşılaştırılması sonucu, aynı kişi olduğunun tespiti halinde nüfus kaydına çok vatandaşlığa sahip olduğuna dair açıklama yapılır”.

⁵ “Çok Vatandaşlığa İlişkin Bildirim Madde 81 – (1) Herhangi bir nedenle bir veya birden fazla yabancı devlet vatandaşlığını kazanan kişilerden ergin olanların kendileri, ergin olmayanların ise veli ya da vasisi yurt içinde yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğüne, yurt dışında ise dış temsilciliklere yazılı bildirimde bulunur”.

(2) Bildirim sırasında, nüfus cüzdanının veya örneğinin ve diğer devlet vatandaşlığının hangi tarihte kazanıldığını gösteren ve kişinin kimlik bilgilerini içeren belgenin ibraz edilmesi zorunludur.

⁶ “Dış Temsilciliklere Yapılan Çok Vatandaşlığa İlişkin Bildirimler-Madde 82 – (1) Dış temsilciliklere çok vatandaşlığa ilişkin form dilekçe ile yapılan bildirim üzerine; kişiye ait form dilekçe ile belgeler, ilgilinin kaydına çok vatandaşlığa ilişkin gerekli açıklamanın yapılması için doğrudan kayıtlı olduğu yerin nüfus müdürlüğüne gönderilir”.

tarafından yapılacak işlemler⁷, çok vatandaşlık açıklamasının geçersiz hale gelmesi⁸, çok vatandaşlıkta kimlik bilgilerinin farklı olması⁹ gibi meseleler düzenlenmiştir.

2. Vatandaşlığın Hukuki Niteliği

Vatandaşlığın hukuki niteliğine ilişkin çeşitli görüşler ortaya konmuştur¹⁰.

Sürekli sadakat bağı görüşüne göre, vatandaşlık devlet ile birey arasındaki sürekli sadakat bağına ifade etmektedir ve siyasi yönü ağır basmaktadır. 06.05.1963 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen “Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi”¹¹ bu amaca yönelik hükümler içermektedir. Her bireyin bir vatandaşlığı olması gerektiği ilkesinin arkasında klasik sadakat görüşü yatmaktadır. Vatandaşlık bağına açıklamaya çalışan bu görüşe göre, vatandaş ancak kralına veya ülkesine sadakat

⁷ “Çok Vatandaşlığa İlişkin Bildirimlerde Nüfus Müdürlüğünce Yapılacak İşlemler ve Uygulanacak Esaslar-Madde 83 – (1) Herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan ve form dilekçe ile nüfus müdürlüklerine ya da dış temsilciliklere bildirimde bulunan Türk vatandaşlarının çok vatandaşlık işlemleri nüfus müdürlüklerince yürütülür”.

(2) Bildirim üzerine nüfus müdürlüğünce, ilgili kişilerin nüfus kayıtlarında yer alan adı, soyadı, doğum tarihi ve cinsiyet bilgileri ile sahip oldukları diğer devlet vatandaşlığını gösteren belgelerde yer alan kimlik bilgileri karşılaştırılır.

(3) Yapılan karşılaştırma sonucunda kimlik bilgilerinin uyması halinde ilgili veri giriş formu düzenlenir ve nüfus kaydına gerekli açıklama yapılır. Çok vatandaşlığa ait bildirim formuna diğer olaylar kütüğünden numara verilir ve dayanak belgeleri ile muhafaza edilir.

(4) Kimlik bilgilerinin farklı olması halinde bu kişilerin talepleri reddedilir.

(5) Yabancı devlet vatandaşlığının kazanılması sırasında yabancı ad ve soyadının seçildiğini gösteren yetkili makamlarca verilmiş, belge ibraz edilmesi halinde, çok vatandaşlık işlemi yapılan kişinin nüfus kaydına almış olduğu yabancı ad ve soyadı da işlenir.

(6) Çok vatandaşlığa sahip olduğu halde bu yolda bildirimde bulunmayan Türk vatandaşlarının diğer devlet vatandaşlığı ile yapmış oldukları nüfus olayları, nüfus kayıtlarına işlenmez”.

⁸ “Çok Vatandaşlık Açıklamasının Geçersiz Hale Getirilmesi-Madde 84 – (1) Çok vatandaşlığa sahip Türk vatandaşının herhangi bir nedenle taşıdığı diğer devlet vatandaşlığını kaybetmesi halinde; ergin olanın kendisi, ergin olmayanın ise veli ya da vasisi yurt içinde yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğüne, yurt dışında ise dış temsilciliklere yazılı olarak bildirimde bulunur.

(2) Bildirim sırasında, kişinin nüfus cüzdanı veya örneği ile diğer devlet vatandaşlığını hangi tarihte kaybettiğini gösteren ve kimlik bilgilerini içeren belge ibraz edilir.

(3) Dış temsilciliklere bildirimde bulunan kişilere ait form dilekçe ile belgeler gerekli işlem yapılmak üzere doğrudan ilgilinin aile kütüğünde kayıtlı olduğu yerin nüfus müdürlüğüne gönderilir.

(4) Yapılan karşılaştırma sonucunda kimlik bilgilerinin uyması halinde ilgili veri giriş formu düzenlenir ve çok vatandaşlığın geçersiz hale getirildiğine ilişkin gerekli açıklama yapılır. (5) Kimlik bilgilerinin farklı olması halinde bu kişilerin talepleri reddedilir”.

⁹ “Vatandaşlık İşlemlerinde Çok Vatandaşlığa Sahip Olan Kişinin Kimlik Bilgilerinin Farklı Olması-Madde 85 – (1) Çok vatandaşlığa sahip olan kişinin vatandaşlık işlemleri için ibraz ettiği yabancı devlet vatandaşlığını gösteren kimlik belgesindeki bilgiler ile aile kütüğündeki kimlik bilgilerinin farklı olması halinde vatandaşlık işlemleri yapılmaz. Farklı kimlik bilgilerine sahip olan kişinin, aynı kişi olduğuna dair Türk mahkemelerince verilmiş tespit kararını ibraz etmesi halinde talebi yeniden değerlendirilir”.

¹⁰ Doğan, Vatandaşlık, 8.

¹¹ Sözleşme 28.03.1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 24.11.1997 tarihinde Sözleşmenin bazı hükümlerini düzenleyen iki ayrı Protokol kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Nihal Uluocak, “Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Son Gelişmeler”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 7.2 (1987), 181-186.

gösterebilir. Bu görüşe göre iki farklı ülkeye aynı anda sadakat gösterilemeyeceğinden çifte vatandaşlığa izin verilmemiştir¹².

Vatandaşlığın sözleşmeye dayalı bir yasal ilişki olduğu görüşü ise *Jean Jacques Rousseau* tarafından savunulmuştur. Sosyal sözleşme teorisinin etkisi altında gelişen bu görüşe göre vatandaşlık devletle birey arasında haklar ve borçlar doğuran bir sözleşme olarak kabul edilmiştir¹³.

Sosyolojik teori ise, kişiyi ekonomik ve sosyal hayatın bir parçası olarak görmekte ve vatandaşlığı sosyal bir olayın hukuken ifade ediliş biçimi olarak ele almaktadır.

Hukuki statü görüşü veya devletsel teoriye göre vatandaşlık, devlet ile birey arasında var olan bağıdır ve aslında sadece bir kamu hukuku ilişkisidir. Vatandaşlığın şartları ve hükümleri tek taraflı olarak devlet tarafından belirlenmiş ve bu statüyü kazanan kişi ile devlet arasında bir bağ oluşmuştur. Bu görüşe göre vatandaşlık, devletin tek egemenlik hakkını kullanarak şartlarını ve hükümlerini belirlediği yasal bir taraf olarak kendisi ile bu statüyü icra eden kişi arasında kurulan hukuki bir bağıdır¹⁴. Türk hukukunda vatandaşlığın düzenlenmesi de bu görüş bağlamında gerçekleşmiştir.

B. Vatandaşlık Kazanma Yolları

1. Aslen Kazanma

Vatandaşlığın aslen kazanılması, bir kişinin doğumu anında ve doğumu dolayısıyla vatandaşlık kazanması olup, iki şekilde mümkün olabilir: Kişi ya kan (soybağı / *ius sanguinis*) esas gereği ebeveyları dolayısıyla veya doğum yeri (toprak esas / *ius soi*) esas gereği doğduğu ülkenin vatandaşlığını kazanır. Bu ilkelerin kaynağı Antik Yunan ve Roma İmparatorluğuna dayanmaktadır. Kan esas, göç veren ülkelerin, vatandaşlarının menşe ülke ile ilişkilerini devam ettirmesi için tercih ettiği bir ilke iken; doğum yeri esas, göç alan devletlerin, kişinin vatandaşlık kazanabilmesi için o ülkede doğması koşulunu aradığı bir ilkedir ve ABD, Kanada gibi ülkelerde uygulanmaktadır¹⁵.

¹² Banu Şit, “Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 76 (2008): 75.

¹³ Ergin Nomer, “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1-2 (1994): 55 (Çifte Vatandaşlık).

¹⁴ Güngör, 9.

¹⁵ Harald Bauder, “Domicile Citizenship, Human Mobility and Territoriality”, *Progress in Human Geography*, 38.1 (2014): 93.

2. Sonradan Kazanma

Kişinin doğumdan sonra ve doğumdan başkaca bir sebeple kazandığı vatandaşlık sonradan kazanılan yani müktesep vatandaşlık olarak adlandırılır¹⁶. Bu şekilde kazanılan vatandaşlık, kazanıldığı andan itibaren hüküm ve sonuç doğurmaktadır. Dolayısıyla geçmişe etkili değildir. Ancak kazanıldığı andan itibaren asli vatandaşlık gibi sürekli bir etkiye sahip olacaktır. Türk hukukunda aslen kazanılan vatandaşlık ile sonradan kazanılan vatandaşlık arasında kural olarak bir farklılık yaratılmamıştır.

Başlıca sonradan vatandaşlık kazanma yolları; kişinin daha önce vatandaşı olmadığı bir devletin vatandaşlığını kendi iradesi ile kazanması olarak adlandırılan *telsik* (genel olarak vatandaşlığın kazanılması / *adî telsik - naturalization*), bir ülkede sanayi tesisi kurarak yahut olağanüstü hizmette bulunarak kazanılan istisnâi telsik, evlenme, evlat edinme gibi hâllerdir.

Devletlerin sonradan vatandaşlık kazanmada öngördüğü koşullar esasen birbirine benzemektedir. Nitekim birçok devlet, kural olarak, sonradan vatandaşlık kazanacak yabancıнын belli bir süreden beri ülkede ikamet ediyor; ülkenin dilini, kültür ve tarihini yeterli seviyede biliyor ve iyi ahlak sahibi olmasını; kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak gelirinin bulunmasını ve kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından engel bir durumunun olmaması şartlarına yer vermektedir¹⁷.

Vatandaşlığın sonradan kazanılmasında aranan koşullar genel olarak bu sayılanları kapsamakla birlikte, her devlet, vatandaşlığın sonradan kazanılması koşullarını -mahfuz yetkisi çerçevesinde- zorlaştırabilir veya kolaylaştırabilir. Örneğin, telsik yoluyla vatandaşlığın kazanılmasında, devletler ülkelerinde ikamet etme koşulunu 5, 10 ya da 20 yıl gibi sürelerle tabi tutabilir. Ayrıca mevcut vatandaşlıktan çıkma, vatandaşlık sınavı, vergi kurallarına uyma veya yerleşme niyeti gibi ilave koşullar kabul edilerek vatandaşlığın sonradan kazanılması zorlaştırılabilir¹⁸.

Sonradan vatandaşlık kazanma hallerinden biri olan “evlenme” yoluyla vatandaşlık. Kazanmanın koşulları da her devlette benzer koşullara bağlanmış olabilir. Türk hukukunda

¹⁶ Doğan, Vatandaşlık, 59.

¹⁷ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ayselin Yıldız, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık“, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3.1 (2017): 47 vd. Ayrıca Almanya, Avusturya ve Hollanda Vatandaşlığının kazanılması yolları için bkz.: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, *Vatandaşlık Rehberi Türkiye – Almanya - Avusturya – Hollanda*, (Ankara, 2015 47 vd.

¹⁸ <https://globalcit.eu/modes-acquisition-citizenship/> (Erişim Tarihi: 02.02.2023).

evlenme yoluyla vatandaşlığının kazanılması meselesi ise bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında etraflıca ele alınacaktır.

C. Vatandaşlık Hukukunun Genel İlkeleri ve Çifte Vatandaşlık Durumu

Vatandaşlık hukukuna ilişkin kabul edilmiş bir takım genel ilkeler bulunmaktadır. Devletler vatandaşlık kanunlarını genel olarak bu ilkeler doğrultusunda hazırlamaktadır¹⁹. Klasik ilkelerin amacı, devletlerin vatandaşlık kanunlarını kabul ederken belli ilkeleri esas alıp bu ilkelerden yararlanması ve böylelikle vatandaşlık ihtilaflarının önlenmesidir²⁰. Bu bağlamda 10.12.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 15. maddesi uluslararası hukukun bir kuralı olma yolunda ağırlık kazanmıştır. Bu düzenlemeye göre vatandaşlık değiştirme arzusu bireyin sınırsız kullanabileceği bir hak değildir. Devletler de vatandaşlarını keyfi olarak vatandaşlığından mahrum bırakmamalıdır²¹.

“Herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesi Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde²² (AVS) yer almaktadır ve vatansızlığı önlemeyi hedeflemektedir. Uluslararası hukukta “vatansızlık” birçok farklı şekilde ama aynı anlamda tanımlanmaktadır. Herhangi bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kişi vatansız olarak kabul edilmektedir. Türk hukukunda ise “vatansız” tanımı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK)²³ 3. maddesinde “herhangi bir ülkeye vatandaşlık bağı olmayan ve yabancı kabul edilen kişi” olarak tanımlanmaktadır.

“Herkesin sadece bir vatandaşlığı olmalıdır” ilkesine gelince, bu ilkenin çifte ve çoklu vatandaşlık vakalarını önlemeye hizmet ettiği açıktır. Ancak günümüzde birçok devlet çifte vatandaşlık veya çoklu vatandaşlık konularını ele almak zorunda kalmış ve herkesin sadece bir vatandaşlığa sahip olması gerektiği ilkesi geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. XIX. yüzyılda, çifte vatandaşlık arzu edilmeyen bir durum iken günümüzde bir kişinin birden fazla vatandaşlığının olması sıklıkla karşılaşılan bir durum halini

¹⁹ Nomer, Vatandaşlık, 133.

²⁰ Güngör, 22.

²¹ Erdoğan Göger, “Çifte Vatandaşlık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44.1-4 (1995): 152.

²² Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Avrupa Konseyi tarafından hazırlanmış ve 06.11.1997'de imzaya açılmış ve 01.03.2000'de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Tanrıbilir, 791-818.

²³ RG: 11.04.2013-28618.

almıştır. İkili ve çoklu vatandaşlık durumlarının yaygınlaşması ile bu ilkenin önemini yitirdiği görülmektedir²⁴.

“Kişi vatandaşlığını değiştirmekte özgür olmalıdır” ilkesi ise Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi’ne²⁵ dayanan bir ilkedir. Buna göre, “Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlıktan çıkartılamaz veya vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz”. Bu ilkeye göre kişiler, doğum nedeniyle kazanılan vatandaşlık dışında, vatandaşlık kazanmaya zorlanamazlar. Vatandaşlığın gönüllü olarak terk edilmesinin istenmesi halinde ise yasal engellerin olmaması gerekmektedir²⁶.

§ II. EVLENME ve BOŞANMA KONUSUNDA GENEL BİLGİLER

A. Evlenme / Evlilik

1. Kavram

Türk hukukunda evlilik veya nikah tanımı 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda (TMK)²⁷ yer almamakla birlikte, Evlendirme Yönetmeliğinin²⁸ 2. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinde evlilik, “*bir erkek ve bir kadın tarafından, usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş bir memur önünde bir aile kurmak amacıyla yapılan bir medeni hukuk sözleşmesi*” olarak tanımlanmaktadır.

Evlendirme Yönetmeliğindeki bu tanım yanında doktrinde de evlilik tanımı yapılmıştır. Doktrinde kabul gören evlilik tanımı şöyledir; tam ve sürekli hayat ortaklığı yaratmak üzere farklı cinsiyetten kişilerin, dayanışma ve yardımlaşma içerisinde bulunmak, hayatın yükünü birlikte taşımak ve müşterek kaderi paylaşmak için oluşturdukları sosyal, ahlakî ve hukukî bir kurumdur²⁹. Görüldüğü üzere esasen evlilik kavramı; kadın ve erkeğin karşılıklı ve uygun irade beyanları ile kurulan ve aile kurma

²⁴ Nazlı Töre, “Değişen Dünyada Vatandaşlık”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 10 (2017): 579.

²⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (*Universal Declaration Of Human Rights*), Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından 1948 yılında hazırlanmış ve birkaç değişiklik yapıldıktan sonra 10.12.1948’de, BM Genel Kurulunun Paris’te yapılan 183. oturumunda kabul edilmiştir. Bildiri metni için bkz.: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (Erişim Tarihi:05.09.2023).

²⁶ Erdem, 12.

²⁷ RG:08.12.2001-24607.

²⁸ RG: 07.11.1985-18921.

²⁹ Turgut Akıntürk, *Türk Medenî Hukuku-Yeni Medenî Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, C. II, B. 6, (İstanbul: Beta, 2002) 53; Turgut Akıntürk, Derya Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku - Aile Hukuku (6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış)*, C. II, B. 15, (İstanbul, Beta, 2013) 59; Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, B. 5, (Ankara: Beta, 2004) 94-95; Aydın Zevkliler, Beşir Acabey, Emre Gökyayla, *Medenî Hukuk (Giriş Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku)*, (Ankara: Seçkin, 2000) 707; Mustafa Dural, Tufan Ögüz, Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*, B. 8, (İstanbul: Filiz, 2013) 46.

amacı taşıyan birliği ifade etmek için kullanılır. Evlilik birliği, tüzel kişiliği olmayan, eşlere bir takım hak ve yükümlülükler sağlayan özgün bir yapıya sahiptir³⁰.

TMK’da evliliğin kurucu koşulu olarak tarafların farklı cinsiyetten olmaları gerektiğine dair açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak evlilikle ilgili çeşitli hükümlerde, “*kadın ve erkeğin birbiriyle evlenmesi*” (TMK m.134; Ev. Yön. m. 16/1); “*kadın ve erkeklerin her biri*” (TMK m. 136); “*Bir kadın ve bir erkek*” (Ev. Yön. m. 2/1-f), “*Yurtdışında Türk uyruklu kadın ve erkekler*” (Evlendirme Yönetmeliği, m. 11) gibi ifadeleri kullanılmaktadır³¹.

2. Evlenmenin Şekli

a) Genel Olarak

Esasen evliliğin şekli ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Her devlet farklı şekil koşulları belirlemiştir. Bu koşullar sayesinde evlilik ehliyeti veya evlilik engelleri gibi hususlar kontrol altına alınmaktadır. Evliliğin geçerliliği açısından dünyanın birçok ülkesinde karşılıklı ve birbirine uygun evlenme iradesinin resmi memur huzurunda açıklanması beklenmektedir. Çoğu ülkede evlenme iradesinin resmi memur huzurunda açıklanması tek ve zorunlu koşul olmasına rağmen, bazı ülkelerde bu iradenin din görevlisi huzurunda açıklanması gerekmektedir. Bazı ülkelerde ise müstakbel eşlere resmi memur veya din görevlisi huzurunda evlenme iradelerini açıklama konusuna seçim hakkı tanınmaktadır. Bazı ülkelerin kanunlarında ise herhangi bir şekil, tören veya tescile tabi olmaksızın sadece tarafların anlaşmasına dayanan ortaklıklar, beraberlikler evlilik olarak kabul edilmekte ve evlilik gibi hüküm ve sonuç doğurmaktadır³².

³⁰ Kurt Siehr, “Family Law (International)”, *Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, (Edited by Jürgen Basedow, Klaus J. Hopt, Reinhard Zimmermann and Andreas Stier), 1 (2012): 683. Ayrıca bkz. Caroline Sörgjerd, “Marriage in a European Perspective”, *European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective* (Edited by Jens M. Sherpe) (2016): 3-41.

³¹ Türk hukukundan farklı olarak, birçok ülkenin hukukunda, evliliğin kadın ve erkek arasında kurulmuş bir yaşam ortaklığı olduğu şeklindeki geleneksel görüş etkisini kaybetmeye başlamıştır. Bu bağlamda ilk olarak aynı cinsiyetten kişilerin kayıtlı birliktelikleri gibi müesseseler görülmeye başlanmıştır. Danimarka, aynı cinsiyetten çiftlerin birliğini kayıtlı yaşam ortaklığı şeklinde düzenleyen ilk ülke olmuş ve Danimarka’daki bu düzenleme bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Sonrasında ise birçok devlet yasasında, aynı cinsiyetten çiftlerin birlikteliklerine veya kayıtlı birlikteliklerine yasal statü tanınmış ve nihayetinde evlenmelerinin önündeki yasal engeller kaldırılmıştır: Sedat Sirmen, “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfı Hukukunda Düzenleniş”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58.4 (2009): 830 vd.

³² Dural, Ögüz, Gümüş, 47-48; Öztan, 121-125.

b) Resmî Şekle Tabi Evlilikler

Resmî şekle tabi evlilikleri, koşulları kanun veya benzeri metinlerle soyut olarak belirlenmiş ve yetkili memur huzurunda gerçekleşen evlilikler olarak tanımlamak mümkündür. Resmî şekle tabi evlilikler hem resmî hem maddî şartlar bakımından sıkı kontroller gerektirdiğinden hem tarafların hem toplumun çıkarlarını korumaktadır. Bu bağlamda güvenilir ve ispatı kolay olduğu için günümüzde birçok devlet resmî evlilik şeklini benimsenmiştir. Örneğin, Alman Medeni Kanunu'na göre, evlilik sözleşmesi bir yetkilinin huzurunda ve katılımıyla yapılmalıdır (BGB-1310)³³. Benzer şekilde, Fransa'da, yalnızca belediyenin (*Mairie*) huzurunda gerçekleşen resmî evlilik prosedürü kabul edilmektedir. İsviçre'de evlenmek isteyen çiftlerin, evlilik prosedürleri için yetkili makam olarak kabul edilen İsviçre Evlilik Makamlarına (*Zivilstandesamt*) da başvurmaları zorunludur³⁴.

c) Dinî Şekle Tabi Evlilikler

İlahî (göksel) dinlerin (İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık) evlilik ve nikah törenleri konusunda farklı yaklaşım ve kurallara sahip oldukları bilinmektedir. Tarihsel süreçte birçok devletin yasalarında evlilik ağırlıklı olarak dini kuralların etkisi altında düzenlenmiştir. İslam hukukunda, evlilik sözleşmesi yapılabilmesi için tarafların sadece iki şahit huzurunda evlenme iradelerini beyan etmeleri yeterlidir. Bunun dışında evlilik sözleşmesi sırasında din görevlisi bulunması zorunlu değildir. “İmam nikahı” kavramının uygulamada yaygınlaşan ve geleneksel hale gelen yapının bir sonucu olarak ortaya çıktığı bilinmektedir³⁵.

Osmanlı İmparatorluğu'nda herhangi bir zorunluluk olmamasına rağmen evlilik sözleşmesi çoğunlukla kadı huzurunda yapılırdı. Nitekim evliliğin yetkili bir avukat tarafından akdedilmesi, evliliğin hem dini hem hukuki olarak geçerli ve sağlıklı bir şekilde tesis edilmesi amacına hizmet etmekteydi. Çeşitli sebeplerle kadı huzurunda yapılamayan nikah, imam tarafından kıyılır, tarafların mahkemeden aldıkları izinle (evlilik izni) gerçekleştirilirdi. Bu bağlamda, evliliğin gerçekleşmesi için din görevlisinin veya dini kurumların sürece katılımı gerekli olmadığı için, Osmanlı İmparatorluğu

³³ Ayşe Havutçu, “Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirmesi”, *Journal of Yasar University*, 8 (2013): 1359.

³⁴ Hüseyin Hatemi, Burcu Kalkan Oğuztürk, *Aile Hukuku*, (İstanbul: On İki Levha, 2018): 34.

³⁵ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, (Ankara: Turhan, 2015) 44; Dural, Öğüz, Gümüş, 48-49.

Döneminde, evliliğin dini evlilik olarak nitelendirilemeyeceği belirtilmektedir. Günümüzde İslam hukukunu uygulayan ülkelerde hem dini hem resmi evlilik usullerinin birlikte kabul edildiği sıklıkla görülmektedir. Örneğin, Irak, Suriye³⁶ ve Lübnan’da, dini veya resmi evlilik biçimlerinden birine uygun olarak evlenmek mümkündür³⁷.

Hristiyanlıkta evlilik, eşlerin kilisede rahibin huzurunda evlenme yönündeki iradelerini beyan etmeleri ve evlilik yemini etmeleri ile gerçekleşir. Günümüzde kilise hukukuna göre kilisede bir rahibin huzurunda evlilik, Vatikan’da zorunlu evlilik şekli olarak görülmektedir. Hristiyanlığın etkisi altında olduğu düşünülen diğer birçok ülkede, evlenmek isteyen çiftler, kilisenin huzurunda evlenmeyi veya resmi makamlar önünde evlenmeyi seçebilir. Örneğin İngiltere’de hem resmi evlilik töreni hem dini törenle evlenmek mümkündür. Benzer şekilde, İspanya, Yunanistan ve İtalya’da, eşlerin yetkili makamlar önünde veya kilisenin huzurunda evlenmesi mümkündür. Dahası, İtalya’da sadece Katolik değil, aynı zamanda *Protestan*, *Adventist*, *Metodist* ve *Waldensist* evlilikler, kaydedilmek şartıyla, yasal sonuçlar doğurmaktadır³⁸.

Yahudilikte evlilik, tarafların rızasını gerektiren, belirli resmi koşullara sahip ve önemli kutsal görevlerden oluşan bir sözleşme olarak kabul edilir. Evlilik töreni, genellikle sinagogda veya açık havada, bir haham ve cemaatin huzurunda, “*hupa*” adı verilen bir çardak altında (yeni kurulan yuvanın çatısını simgeleyen peçe), çiftin yüzük takması, *ketuba* (*ketouba*)³⁹ adı verilen evlilik senedinin kadına teslim edilmesi ve bunun

³⁶ Suriye’deki evlenme usulünü ve evlenmenin şartlarını, Türk hukukuyla karşılaştırmalı şekilde inceleyen ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan, “*Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması*” başlıklı raporda, Suriye’de aile hukuku ilişkileri, 1975 tarihli ve 34 sayılı Kanun ile kısmen değişikliğe uğramış olan 1953 tarihli ve 59 sayılı Kişisel Statü Kanununa göre gerçekleşmektedir. Raporda, “İlgili Kanun uyarınca, evliliklerin kuruluşu bakımından dinî ve resmî olarak ikiye ayrıldığı; evliliğin geçerli olarak kurulması açısından, Müslümanlar için iki şahit huzurunda veya Hristiyanlar için bir rahip tarafından kıyılmış olmasının yeterli olduğu; mahkemede evliliğin tescilinin evliliğin kurulması için zorunlu olmadığı lâkin dinen geçerli bir evlilik ile resmî bir evlilik arasında evliliğin hükümleri açısından farklılıklar bulunduğu” ifade edilmektedir: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/yayinlar/raporlar/aile-ve-toplum/> (Erişim Tarihi: 05.03.2023).

³⁷ Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukuku*, B. 23, (İstanbul: Beta, 2021) 250 (DHH).

³⁸ Candan Yasan, *Millîyetlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Birliktelikleri*, (İstanbul: On İki Levha, 2013) 8-13.

³⁹ *Ketuba* İslam hukukundaki mahir kavramına benzemekle birlikte, mehirden farklı olarak, evlilik töreni sırasında düzenlenmektedir. Öte yandan nafaka ve tazminatın belirlenmesinde esas alınması bakımından mehirden daha kapsamlı bir düzenlemedir. *Ketuba* bir Yahudi evlilik töreninin parçası olmasına rağmen, mahkemeler tarafından genellikle “evlilik öncesi anlaşma” olarak nitelendirilmektedir. Günümüzde İsrail’de, Yahudi dininin mensupları arasındaki evlilikler sadece Yahudi yasalarına uygun olarak sona ermekte ve resmi evlilik usulü bulunmamaktadır. Bu noktada mehir kavramının da kısaca açıklamakta fayda bulunmaktadır. Mehir, kadının, evlenme akdi ile kocasından almaya hak kazandığı para veya maldır. Mehir, esasen nikâhın şartlarından biri olarak görülmemekle birlikte; uygulamada genellikle nikâh sırasında mehir de belirlenmektedir. Buna karşılık, nikâhta mehir tespit edilmese ve hatta verilmeyeceği

“yedi *berahas* (kutsaman)” tarafından okunması ile gerçekleşir. Evliliğin sona ermesi durumunda maddi sorunların en aza indirilmesi amacıyla düzenlenen *ketuba*, kocanın karısına karşı mali yükümlülüklerini düzenleyen bir garanti belgesidir. Haham tarafından düzenlenen söz konusu belge, damat tarafından iki tanık huzurunda imzalanarak geline sunulmaktadır⁴⁰.

d) Şekle Tabi Olmayan Birliktelikler

Herhangi bir şekle tabii olmayan ancak hukuken sonuç doğuran beraberlikler de bulunmaktadır. Doktrinde “evlilik benzeri yaşam modeli”⁴¹ olarak adlandırılan bu modeller, günümüz dünyasında sıklıkla tercih edilmektedir. Bu modellerden en eskisi, Amerika Birleşik Devletleri’nde XIX. yüzyılın başlarından itibaren görülen “*common law* evlilik” modelidir⁴². Bu model başlangıçta ABD’nin pek çok eyaletinde benimsemiş olmasına rağmen, günümüzde sadece on eyalette uygulanmaktadır⁴³.

Common law evliliğin temel özelliği, herhangi bir şekil unsurunun bulunmamasıdır. Dolayısıyla, devletin resmî memuru veya bir din görevlisinin katılımı olmadan, resmî veya dinî herhangi bir kuruma tescil ya da kayıt yapılmadan gerçekleşmiş bir evlilik söz konusudur ve bu evlilik modelinde, resmî evliliğin tüm hüküm ve sonuçları doğmaktadır⁴⁴.

Common law evlilik dışında, “kayıtlı birliktelik” (*registered partnership*)⁴⁵ olarak bilinen ve 2000’li yılların başından beri dünyanın farklı coğrafyalarında görülen bir diğer

ifade edilse dahi, kadın evlilikle birlikte mehirci hak kazanır. Bu sebeple, mehir, daha ziyade evlenmenin hukukî sonuçlarından biri olarak değerlendirilmektedir (M. Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, B. 10, (İstanbul: Beta, 2013) 283-285; Saliha Okur Gümrükçüoğlu, “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 17.4 (2013): 229; Ayten Vahapoğlu Erol, *Karşılaştırmalı İslâm Milletlerarası Özel Hukuku*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013) 201-204; Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 149; Şükrü Şirin, *İslam Aile Hukukunda Mehir*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (1997): 15-16.

⁴⁰ Asife Ünal, “Yahudi Düğün Gelenekleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5.2 (2016): 233 vd.

⁴¹ Necla Öztürk, *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri*, (Ankara: Adalet, 2016) 15 vd.

⁴² *Common law* evlilik konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, 60 vd.

⁴³ Goran Lind, *Common Law Marriage: A Legal Institution for Cohabitation*, (Oxford-New York: Oxford University Press, 2008) 8 vd. *Common law* evliliğin diğer eyaletlerde uygulanmamasının ya da yasaklanmasının nedenleri konusunda bkz. Jennifer Thomas, “Comment: Common Law Marriage”, *J. Am. Acad. Matrimonial Law*, 22 (2009): 160-162.

⁴⁴ Öztürk, 61.

⁴⁵ Kayıtlı birlikteliğin tanımı, unsurları, sona ermesi, hukuki niteliği, hüküm ve sonuçları ile Dünyada bu modeli benimsemiş devletler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Öztürk, vd.

model daha bulunmaktadır. Yabancı doktrinde kayıtlı birliktelik, geleneksel evliliğin şekil koşulları yerine, yetkili bir makam tarafından tescil veya kayıt gibi koşulları gerçekleştirerek kurulan ve çiftlerin belli koşulları sağladığı birlikte yaşama modelidir şeklinde tanımlanmıştır⁴⁶. Kayıtlı birliktelik müessesesi bir milletlerarası sözleşmeye de konu olmuş ve bu Sözleşmede kayıtlı birliktelik tanımı yapılmıştır. Milletlerarası Kişi Hâlleri Komisyonu (*International Commission on Civil Status-ICCS-La Commission Internationale de l'État Civil CIEC*) tarafından hazırlanan ve 05.09.2007 tarihinde Münih'te imzaya açılan Kayıtlı Birlikteliklerin Tanınmasına Dair Sözleşmenin⁴⁷ 1. maddesine göre, kayıtlı birliktelik, evlilik hariç olmak üzere, resmî bir makam önünde tescile yol açan farklı ya da aynı cinsiyetten iki kişi arasındaki ortak yaşam taahhüdüdür. Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, kayıtlı birliktelik müessesesinin ayırt edici özelliği, kayıt ya da tescil işleminin gerekliliğidir.

Şekle tabi olmayan birliktelikler konusunda son olarak “uzun süreli birlikte yaşama” (*long term cohabitation*)⁴⁸ modeline yer vermek gerekmektedir. Genel kabul gören tanıma göre, uzun süreli birlikte yaşama, herhangi bir resmî şekil koşulu bulunmayan, iki yetişkinin evlenme niyeti olmaksızın, birbirlerine destek olma görevini de içerecek şekilde evliliğin tüm yükümlülüklerini yerine getirdiği, uzun süreli duygusal ve/veya cinsel arkadaşlık ilişkisi şeklinde tanımlanmaktadır⁴⁹. Birlikte yaşama modelini

⁴⁶ Debbie Zielinski, “Domestic Partnership Benefits: Why not Offer Them to Same-Sex Partners and Unmarried Opposite Sex Partners?”, *Journal of Law and Health*, 13 (1998-1999): 288; Elise Goossens, “Different Regulatory Regimes for Registered. Partnership And Marriage: Out-Dated or Indispensable, A European Perspective on the Belgian Model”, 634: <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/352571/2/Goossens+LA+Pintens.pdf> (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

⁴⁷ Convention on the Recognition of Registered Partnerships; Sözleşme metni için bkz. <https://web.archive.org/web/20120320051432/http://www.ciec1.org/Conventions/Conv32Ang.pdf> (Erişim Tarihi: 03.09.2023). Sözleşme hükümleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yasan, 244 vd. Bu Sözleşme dışında 29.04.2004 tarihli AB 2004/38 Direktifinde (Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of The Council of 29 April 2004, OJ. L 158/77) de kayıtlı birliktelik terimi kullanılmış; ancak tanım yapılmamıştır: Direktifin İngilizce metni için bkz. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:PDF> (Erişim Tarihi: 01.09.2023).

⁴⁸ Uzun süreli birlikte yaşamının tanımı, unsurları, sona ermesi, hukuki niteliği, hüküm ve sonuçları ile Dünyada bu modeli benimsemiş devletler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Öztürk, 83 vd.

⁴⁹ Ganz Graze Blumberg, “Cohabitation Without Marriage: A Different Perspective”, *UCLA Rev.*, 28 (1980-1981): 1132-1133. Winifred Holland, “Intimate Relationships in the New Millennium: The Assimilation of Marriage and Cohabitation?”, *Can. J. Fam. L.*, 17 (2000): 127; Claude Martin, Irène Théry, “The Pacs and Marriage and Cohabitation in France”, *Int’L J. L. Pol & Fam.*, 15 (2001): 138. Birlikte yaşama konusundaki literatür için bkz. Marie Lynne Kohm, M. Karen Groen, “Cohabitation and the Future of Marriage”, *Regent U. L. Rev.*, 17 (2004-2005): 268 dpn. 60; J. Thomas Oldham, S. David Caudill, “A Reconnaissance of Public Policy Restrictions upon Enforcement of Contracts between Cohabitants”, *Fam. L. Q.*, 18 (1984-1985): 94, dpn. 1. Doktrinde uzun süreli birlikte yaşamının tanımının yapılarak

hukuk sistemlerinde düzenleyen ve hukuki sonuç bağlayan ülkeler, bu modelin tanımına yasal düzenlemelerinde yer vermişlerdir⁵⁰.

3. Evliliğe İlişkin Bazı Atipik Durumlar

a) Çok Eşliliğe İzin Veren Hukuk Düzenleri

Yasal olarak, bir kişinin birden fazla kişiyle evlenmesine “çok eşlilik” denir. Çok eşlilik hem erkek hem de kadın açısından mümkündür. Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine “*polygynie*”, bir kadının birden fazla erkekle evlenmesine ise “*poliandri*” denilmektedir. Çok eşliliği kabul eden çoğu ülkede, çok eşlilik yalnızca erkekler açısından mümkündür. Örneğin, İslam hukukunun uygulandığı -Mısır, İran, Libya, Pakistan, Suudi Arabistan gibi- birçok ülkede çok eşlilik erkekler için mümkündür⁵¹. Benzer şekilde, Afrika’da, birçok kabile yasası erkeklerin çok eşli evlilik yapmalarına müsaade etmektedir. Nadir görülen *poliandri* durumu ise Tibet’in bazı bölgelerinde, ailedeki en büyük erkek kardeşin karısının, diğer tüm erkek kardeşlerle evli olması şeklinde görülebilmektedir. Günümüzde bahsi geçen istisnai durumlar dışında, dünyada pek çok ülkede tek eşlilik benimsenmiştir. Tek eşlilik ilkesi Türk hukukunda da kabul görmektedir. 1926 yılında kabul edilen 743 sayılı Türk Kanun-u Medenisi⁵² ile erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi yasaklanmış ve mevcut evlilik, evliliğin önündeki kesin engeli olarak sayılmıştır. Bu yaklaşım 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe TMK ile de korunmuştur⁵³.

Çok eşlilik sorununun farklı açılardan ele alınması gerekmektedir. Kişinin kişisel statüsü çok eşliliğe izin veriyorsa; tek eşliliği kabul eden bir ülkede ikinci bir evlilik yapması mümkün müdür? Yurtdışında çok eşliliği kabul eden bir ülkede ikinci bir evlilik, tarafların milli hukukları izin vermese bile geçerli sayılacak mıdır?⁵⁴. Tek eşliliği kabul eden ülkelerde, bu ilke genellikle kamu düzeninden kabul edilir ve bu nedenle evli kişinin yeniden evlenmesine izin verilmez. Kanaatimizce tek eşlilik Türk Medeni Hukukunun

sınırlandırılması gerektiği yönünde görüş de mevcuttur: M. Jens Scherpe,” Protection of Partners in Informal Long-Term Relationships”, *International Law Forum du Droit International*, 7.3 (2005): 210.

⁵⁰ Farklı ülke düzenlemelerindeki tanımlar için bkz. Öztürk, 83-84.

⁵¹ Nomer, DHH, 250.

⁵² RG:04.04.1926-339.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Temel Doğangün, *Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukukî İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk*, (Ankara: Yetkin, 1996); Müjdat Şakar, “Türk Devletler Hususi Hukukunda Locus Regit Actum Kuralı”, *Yargıtay Dergisi*, 8.4 (1982): 536-549; Bahar Küpe, *Milletlerarası Özel Hukukta Şekil*, (Ankara: Yetkin, 2021).

⁵⁴ J. David Fine, “The Formal Sufficiency of Foreign Marriages”, *Federal Law Review*, 7 (1976): 49.

temel ilkelerinden biridir. Bu nedenle, Türkiye’de yetkili makamlar huzurunda, çok eşli bir evlilik yapmak mümkün değildir.

Yurt dışında yapılan çok eşli evliliklerle ilgili Türk hukukunda açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte, doktrinde, eşlerin milli hukukuna göre yabancı ülkelerde gerçekleştirilen çok eşli evliliklerin ve bu evliliklerden doğan hukuki sonuçların Türkiye’de tanınmayacağı belirtilmektedir⁵⁵.

b) Muvazaalı Evlilikler

Genel olarak muvaaza, tarafların gerçek iradelerine uymayan, üçüncü kişileri aldatmak niyetiyle kendi aralarında hüküm ve sonuçlara yol açmayan bir görünüm yaratma anlaşmaları olarak tanımlanabilir. Çeşitli amaç ve sebeplerle yapılabilen muvaaza, bilerek ve isteyerek yaratılan irade ile beyan arasındaki uyumsuzluk halidir. Muvazaalı (câli) evlilikler, aslında tam ve kalıcı bir evlilik birliği kurma niyetinde olmasalar da evlilik yoluyla sağlanan bazı haklardan yararlanmak amacıyla eşler tarafından yapılan evlilikler olarak ifade edilebilir⁵⁶.

Muvazaalı evliliklerde, evliliğin geçerliliği ve bu evlilikle elde edilmek istenen sonuçların tanınması konusunun ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir⁵⁷. Sosyal, hukuksal ve manevi bir kurum olan evlilik birliğinin geçerli bir şekilde kurulabilmesi için gerekli maddi ve resmî şartlara uygun olarak gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Özünde, eşleri bir araya getiren sebeplerin entelektüel ya da duygusal bir birliktelik mi, doğal bir yaklaşım mı veya eşlerden birinin maddi imkânlarının ya da statüsünün mü önemli olduğu yahut hepsinin dışında bir yükümlülüğün olup olmadığı meselesi hukuki bir mesele değildir. Ayrıca aile hukuku ile ilgili konuların sosyal ve ahlaki önemlerinden dolayı sadece tarafların özgür iradelerine bırakılmadığı, bu nedenle işlemin arkasında saklı niyet ne olursa olsun geçerli olduğu kabul edilmektedir⁵⁸.

Muvaazalı evlilik, eşlerden birinin milli hukukuna göre iptal yaptırımına tabi iken, diğer eşin milli hukukunda herhangi bir düzenleme yoksa uygulanacak yaptırımın belirlenmesi sorunu ortaya çıkacaktır. Örneğin bir Alman vatandaşı ile bir Türk vatandaşı,

⁵⁵ Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*, B. 13, (İstanbul: Vedat, 2020) 144.

⁵⁶ Turhan Esener, *Türk Hususî Hukukunda Muvazaalı Muameleler*, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1956) 32.

⁵⁷ Esener, 7; İsmail Atamulu, *Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa*, (Ankara: Adalet, 2017) 23.

⁵⁸ Esener, 32.

vatandaşlık kazanmak amacıyla evlenirse ve Türkiye’de evliliğin iptali ile ilgili dava açılırsa nasıl karar verilecektir? Doktrinde bir görüşe göre, genel kural gereğince, evlilik Türk hukuku açısından geçerli olsa bile, daha ağır şartları öngören yetkili yabancı hukukun uygulanması gerekir ve dolayısıyla iptal davası kabul edilmelidir⁵⁹. Öte yandan bir başka görüşe göre, muvaazaya dayalı evlilikler sorununu, yalnızca gerçekte evlenme iradesinin olup olmadığına indirgemek ve yalnızca ilgili kişinin milli hukukuna göre çözmek yeterli görülemez. Evlilik kurumunun belirli hakları elde etmek veya yükümlülüklerden kurtulmak için bir araç olarak kullanılması kabul edilemez. Dolayısıyla tarafların iptali bir fırsat olarak görerek evliliği bozmalarını önlemek gerekir kanaatindeyiz.

Tarafların, muvaazalı evlilik ile elde etmek istedikleri sonuca ulaşamama riski de bulunmaktadır. Bu nedenle sonuç odaklı bir değerlendirme yapmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır⁶⁰. Muvaazalı evlilik yoluyla elde edilecek sonucun değerlendirilmesi, durumun özelliklerine göre ayrı ayrı yapılmalıdır. Evliliğin muvaazaya dayalı olduğuna dair güçlü göstergeler varsa, evlilikle elde edilmek istenen sonucun tanınmamasının doğru bir yaklaşım olacağı düşünülebilir. Evlilik kurumunun kötüye kullanılması, evliliğin sağladığı diğer sosyal, mali veya hukuki menfaatler açısından ek şartlar getirilerek önlenabilir kanısındayız.

B. Ayrılık ve Boşanma

1. Kavram

Ayrılık kavramının kökleri, boşanmayı yasaklayan geleneksel Katolik kilisesi hukukuna dayanmaktadır. Boşanma yasağının neden olduğu kişisel ve sosyal zararların hafifletilmesi amacıyla ayrılık kurumuna yer verilmiştir. Ayrılma kararı ile eşlerin yatakta, masada ve konutta ayrılmalarına izin verilmektedir. Boşanmanın aksine ayrılık kararı ile evlilik bağı bitmez, sadece evliliğin asıl amacı olarak görülen “ortak yaşam” sona erer. Ortak yaşamın sona erdirilmesi belirsiz süreli veya geçici nitelikte olabilir. Katolik inancına göre, eşlerden birinin Katolik dininden başka bir dine geçmesi,

⁵⁹ Cansu Akgün Tekgöl, “Evliliğin Şekline Uygulanacak Hukuk ve Konsüler Evlenmeler”, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (2018) 78; Doğangün, 60-61.

⁶⁰ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Çiçek Özgür, “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Danıştay Başkanı Zerrin GÜNGÖR’e Armağan, 11.42, (2020): 307-341.

çocuklara Katolik inancına aykırı bir disiplin vermesi, eşin kötü bir hayat sürmesi, diğer eşin sağlığını tehlikeye atması ve hakaret etmesi geçici ayrılık nedenleri olarak kabul edilmektedir⁶¹. Zina ise süresiz ayrılık nedeni olarak kabul edilmiştir. Eşler arasındaki evlilik bağı süresiz ayrılık kararı durumunda bile bitmediği için bu kişilerin bir başkasıyla evlenmesi mümkün değildir. Katolik kilisesi hukukundan etkilenen birçok ülkede, boşanma yasağı yakın zamana kadar devam etmiştir. Mesela; boşanma yasağı İtalya’da 1970, Portekiz’de 1978, İspanya’da 1981 ve Arjantin’de 1987 yılına kadar devam etmiştir. En yakın örnek, 2011 yılına kadar boşanmaya izin vermeyen ve sadece ayrılık kurumunu kabul eden Malta’dır. Ancak bu ülkelerde gelişen sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle boşanma yasağının kişi özgürlüğüne müdahale olduğunun kabulü ile boşanma ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması zorunlu hale gelmiştir. Günümüzde hala Vatikan ve Filipinler’de boşanma yasağı bulunmakta ve sadece ayrılık kurumu kabul edilmektedir⁶².

Modern hukuk düzenlerinde ayrılık, eşlerin ortak yaşama belirli bir süre ara vererek evliliklerini yeniden gözden geçirmelerini ve değerlendirmelerini sağlayan bir kavramdır⁶³. Bu bağlamda bazı yasal düzenlemelerde ayrılık, boşanma davasının ön koşulu (ön adım/aşama) olarak düzenlenmiştir. Bazı ülkelerin yasalarında, boşanma davasından bağımsız olarak ayrılık kararı talep edilebilir. Boşanma davası için ayrılık kararının zorunlu bir ön koşul olarak düzenlenmediği durumlarda bağımsız bir ayrılık kararından söz etmek mümkündür. Bu kapsamda ayrılık kararı isteme hakkının boşanma sebepleri ile paralel olarak düzenlenmiş olması veya devam eden boşanma davasında boşanma yerine ayrılık kararının hâkimin takdirine bağlı olarak verilmiş olması, boşanma ve ayrılık kavramlarının birbirinden bağımsız olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir⁶⁴.

Türk hukukunda boşanma hiçbir zaman yasaklanmamıştır. Bu nedenle ayrılık, Katolik kilisesi hukukunda olduğu gibi boşanma yasağının zararlarını hafifletmenin bir aracı olarak görülmemiştir. Evlilik birliğini canlı tutma fikrine ayrılık kurumu da dahil

⁶¹ Dieter Martiny “Divorce”, *Max Planck Encyclopedia of European Private Law – Volume I*, (Ed: Basedow, Jürgen , Hopt, Zimmermann, Klaus J., Reinhard and Andreas Stier), (Oxford: Oxford University Press, 2012): 493; Namık Yalçinkaya, Şakir Kaleli, *Boşanma Hukuku*, (Ankara:Türk Hava Kurumu Basımevi, 1988), 1447-1448; Ali Öztürk, *Aile Hukuku’nda Ayrılık (Türk Hukukunda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları)*, (Ankara: Seçkin, 2015) 59; Akıntürk, Karaman, 238.

⁶² Adrian Briggs, “Private International Law in English Courts”, (Oxford: Oxford University Press, 2014): 897.

⁶³ Briggs, 898.

⁶⁴ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988) 17; Martiny, 493; Yalçinkaya, Kaleli, 1447; Akıntürk, Karaman, 238.

edilmiştir. Türk hukukunda ayrılma kararının tarafların talebi üzerine veya hâkim tarafından resen verilmesi mümkündür. TMK'nın 167. maddesi uyarınca, boşanma davası açma hakkına sahip olan eşin, boşanma veya ayrılık talebiyle dava açması kendi iradesine bırakılmıştır. Bu nedenle, taraflar boşanma talebinde bulunmadan, boşanma işlemlerinden bağımsız olarak, ayrılık davası açma hakkına sahiptir. TMK'nın. 170. maddesine göre, davanın sadece ayrılık talebi ile açıldığı durumlarda boşanma kararı verilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, her durumda, boşanma nedenlerinden birinin gerçekleşmesi ve bunun kanıtlanması gerekir. Öte yandan, ortak hayatın yeniden tesis edilmesi ihtimali bulunmadığı takdirde, hâkim, boşanma talebiyle açılan bir davada resen ayrılmaya karar verebilir. Dolayısıyla davanın boşanma ile ilgili olduğu durumlarda; hâkime boşanma veya ayrılık konusunda karar verme konusunda takdir yetkisi verilir. Dava boşanma talebiyle açılmış olsa bile, ortak hayatın yeniden tesis edilmesi ihtimali varsa, hâkimin resen ayrılmaya karar vermesi mümkündür. Boşanma davası devam ederken, tarafların boşanma davasının ayrılığa dönüştürülmesini talep etmeleri de mümkündür. Önceki davayı sınırlama niteliğinde olduğu ve aynı zamanda evlilik birliğinin korunması ilkesine hizmet ettiği için bu durumun caiz olduğu belirtilmektedir.

Yasa ayrıca hâkime ayrılık süresi boyunca takdir yetkisi verir. TMK'nın. 171. maddesine göre, ayrılık kararının kesinleşmesiyle işlemeye başlayan ayrılık süresinin bir yıldan üç yıla kadar olması mümkündür. Sürenin sonunda ayrılık, başka bir davaya veya mahkeme kararına gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erer. Elbette eşlerin ayrılık döneminde herhangi bir aşamada ortak hayatı kendiliğinden yeniden kurmaları da mümkündür. Sürenin yasal olarak tamamlanması, ortak yaşamın yeniden kurulamaması durumunda önemlidir. Bu durumda eşlerin her biri boşanma davası açabilir. Başka bir deyişle; daha önce boşanmak istemeyen veya kusurlu bulunan eş de ayrılık süresi sonunda dava açma imkanına sahiptir⁶⁵.

Son olarak belirtmek gerekir ki ayrılık süresi devam ederken ayrılık kararına konu olan sebep dışında yeni bir boşanma sebebi ortaya çıkarsa, sürenin bitimini beklemeden ve ayrılık kararı ile bağlantısı olmadan ayrı bir boşanma davası açmak mümkündür⁶⁶.

⁶⁵ Cin, 17; Ali Öztürk, 59.

⁶⁶ Ali Öztürk, 60.

2. Boşanma Türleri

Günümüzde birçok hukuk sisteminde boşanma; eşlerden birinin veya her ikisinin kanunda belirtilen sebeplere dayanarak boşanma talebi üzerine mahkemenin kararı doğrultusunda gerçekleşir. Ancak son yıllarda yaygınlaşan boşanmanın kolaylaştırılması anlayışına paralel olarak yetkili idari makam nezdinde boşanmanın gerçekleşmesine yönelik düzenlemelerde de artış gözlenmektedir. Bunun yanı sıra tarafların karşılıklı iradesi veya eşlerden birinin tek taraflı iradesi ile gerçekleşen boşanma türleri de bulunmaktadır. Son olarak ise “dijital boşanma” adı verilen yeni bir uygulama da görülmektedir⁶⁷.

Çalışmanın bu kısmında, bahsi geçen bu boşanma türleri ana hatları ile ele alınacaktır.

a) Mahkeme Huzurunda Gerçekleşen Boşanmalar

Almanya, Fransa, İsviçre gibi modern hukuk sistemine sahip ülkelerin yasalarında, evlilik birliğinin bir mahkeme kararıyla sona erdiği genellikle kabul edilir. Boşanma sebepleri kanun koyucu tarafından önceden somut olarak belirlenir. Boşanma ancak kanunda yazılı sebeplerin varlığı ve mahkeme kararı ile mümkündür. Ancak, boşanma nedenleri açısından ülkeler arasında yeknesaklık bulunmamaktadır. Devletler arasında boşanma davasında hâkimin işlevi açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Aynı boşanma gerekçelerinin kabul edildiği ülkelerde bile, hâkime hem nedenlerin değerlendirilmesinde hem de evliliğin sona erdirilmesinde tanınan takdir yetkisi aynı değildir⁶⁸.

aa) Anlaşmalı Boşanmalar

Günümüzde birçok ülkede, özellikle de Avrupa ülkelerinde, anlaşmalı boşanmaya doğru bir eğilim görülmekte ve boşanma sisteminin temelinde anlaşmalı boşanma ilkesi benimsenmektedir. İrade prensibine dayanan anlaşmalı boşanmalar, eşlerin ortak iradeleriyle kurulan evlilik birliğinin, yine onların iradeleriyle sona erdirilmesini öngörmektedir. Bununla birlikte, ortak iradenin boşanma için yeterli olup olmadığı ve ek

⁶⁷ Seldağ Güneş Peschke, “Dijital Boşanmaya İlişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4.1 (2018): 121.

⁶⁸ Yalçınkaya, Kaleli, 1450. Mukayeseli hukukta, ayrılık kavramına ilişkin yaklaşımlar için bkz. Ali Öztürk, 65-69.

bazı şartların gerekli görülüp görülmediği noktasında ülkeler arasında farklı yaklaşımlar gözlemlenmektedir. Bazı hukuk sistemlerinde, herhangi bir şart aranmaksızın, sadece tarafların ortak iradesi boşanma için yeterli görülmekte ve hâkimin görevi tarafların iradesini onaylamaktan ibaret olmaktadır. Ancak Türkiye gibi bazı ülkelerde anlaşmalı boşanma başvurusunda bulunabilmek için evliliğin belli bir süre devam etmiş olması ve tarafların boşanmanın maddi sonuçları ve ortak çocuklarına ilişkin konularda da anlaşmaları gerekmektedir.

Anlaşmalı boşanmanın en önemli özelliği, eşlerin evlilik birliğini sona erdirmeye karar verdikleri nedenleri açıklama veya kanıtlama yükümlülüğünün bulunmamasıdır. Böylelikle boşanma daha kısa sürede, daha sorunsuz ve sessiz bir şekilde sağlanmakta ve özellikle çocuklara yönelik olumsuz etkilerinin büyük ölçüde önüne geçilmektedir. Anlaşmalı boşanmanın olumsuz yönü ise boşanma protokolünün her zaman tarafların gerçek iradesini yansıtmayabileceği bazı durumlarda zayıf durumda olan ya da evlilikten bir an önce kurtulma düşüncesi ile geleceğini detaylı düşünmeden hareket eden eş için dezavantajlı olabilmektedir⁶⁹.

bb) Çekişmeli Boşanmalar

Tarafların boşanma veya boşanmanın sonuçları konusunda anlaşamadıkları durumlarda çekişmeli boşanmalar söz konusu olmaktadır. Çekişmeli boşanmalarda, boşanma nedenlerinin ne olacağına dair çeşitli temel ilkeler benimsenmiştir⁷⁰.

Çalışmanın bu kısmında çekişmeli boşanmalarda benimsenen ilkeler konusunda genel bilgi verilecektir.

aaa) Kusur Prensibi

Özellikle 1960'lı ve 1970'li yıllardan itibaren bazı hukuk sistemlerinde hakim olan kusur ilkesi uyarınca, evlilik birliğinin sona ermesi için eşlerin kusurlu olması gerekmektedir. Kusurun kaynağı esasen yükümlülüklerdir. Çünkü kusurlardan söz edebilmemiz için, geçerli bir sebep olmaksızın yükümlülüklerin ihlal edilmesi gerekmektedir.

⁶⁹ Anlaşmalı boşanma konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Elif Sargın, "Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanmanın Şartları Üzerine Bir İnceleme", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28.1, (2020): 349-387; Öz Seçer, "Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7.2 (2016).

⁷⁰ Öztan, 708; Dural, Ögüz, Gümüş, 134-135; Kılıçoğlu, 154; Ali Öztürk, 70-71.

Aile, özellikle evlilik birliği, eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı özel yükümlölükleri olan bir alandır. Bu bağlamda eşlerden birinin ve/veya her ikisinin evlilikten doğan yükümlölüklerini kusurlu bir şekilde yerine getirmemeleri nedeniyle evlilik birliğine zarar vermeleri boşanma nedeni olarak görölmektedir. Bu durumda boşanma hakkının, kusursuz veya daha az kusurlu eşe verilmek suretiyle diğer eşe karşı korunması amaçlanmaktadır. Ancak dava sürecinde eşlerin ciddi suçlamalara yönelmesi, olayları çarpıtması, birbirini karalaması, dolayısıyla eşler arasında uzlaşmanın zorlaşması gibi durumların ortaya çıkması kusur ilkesinin olumsuz yönleridir⁷¹. Türk hukukunda boşanma sebeplerinin bir kısmı kusur esasına göre düzenlenmiştir. Öte yandan boşanmanın sonuçları açısından da eşlerin kusuruna dayalı bir değerlendirme yapılmaktadır.

bbb) Evlilik Birliğinin Temelden Sarsılması Prensibi

İngiltere, Fransa, Yunanistan, İtalya, Kanada, Bulgaristan, Almanya gibi ölkelerin yasalarda kusur ilkesinin sakıncalarını ortadan kaldırmak için, “evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesi” genel boşanma nedeni olarak kabul edilmektedir. Bu ilkeye göre eşlerden biri veya her ikisi kusurlu olsa bile, evlilik bağı temelinden sarsılmıyorsa ve evliliğin devamı mümkün ise boşanma yoluna gidilmemelidir. Öte yandan, eşlere atfedilebilecek bir kusur olmaksızın evliliğin sürdürölmesi imkânsız hale gelmişe, evlilik birliğinin sarsıldığı gerekçesiyle boşanma hakkı tanınmalıdır. Evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı gerekçesiyle eşlerden her birinin boşanma isteme hakkı vardır. Hâkim, boşanma nedenlerini değerlendirmede geniş takdir yetkisine sahiptir. Doktrindeki bir görüşe göre, hangi koşulların evliliği temeline kadar sarstığını nesnel olarak önceden belirlemek mümkün değildir. Öyle ki eşlerin eğitim ve kültür durumları, değer yargıları ve sosyal çevreleri dikkate alınarak evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığını değerlendirmek gerekir⁷². Bir başka görüşe göre ise hâkim objektif kriterlere bakıp evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığını araştırmalı ve bu noktada eşlerin kusuru dikkate alınmamalıdır. Önemli olan evlilik birliğini sürdürmeme arzusunun taraflardan beklenmesi, eşlerin kişiliklerinin korunması ve artık topluma fayda sağlamayacak bir

⁷¹ Bahattin Aras, *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2011), 31; Öztan, 707; Ali Öztürk, 158.

⁷² Tuğçe Tekben, “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma Üzerine Bir İnceleme”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi*, 18 (2021): 1083 vd.

evliliğin sonlandırılmasıdır⁷³. Bu görüş farklılıkları, ülkelerin evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesini düzenlerken farklı kriterlerden yola çıkmalarına yol açmıştır. Öyle ki Bulgaristan, Hollanda, Polonya ve Macaristan gibi bazı ülkelerin kanunlarında mahkemenin evliliğin kurtarılabilir olmadığına ikna olması yeterliyken, İtalya, Yunanistan ve Fransa gibi bazı ülkelerde evlilik birliğinin temelden sarsıldığını kabul etmek için objektif bir kriter olarak belli süre ayrı yaşamak gerekmektedir. İrlanda ve Malta gibi bazı ülkelerde ise evlilik birliğinin temelden sarsılması ilkesine dayanan iki kriter birlikte uygulanarak boşanma zorlaştırılmıştır⁷⁴.

ccc) Elverişsizlik Prensibi

Eşlerden birinin evlilik birliğinin kendisine yüklediği sorumlulukları zihinsel veya fiziksel bir sorun nedeniyle yerine getirememesi, diğer eş için evlilik birlikteliğinden kaynaklanan haklı beklentilerin karşılanamaması sonucu ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda diğer eşin talebi üzerine boşanma kararı verilebilir. Evlilik birliğinin sona ermesine yol açabilecek zihinsel veya fiziksel sorunlar; akıl hastalığı, bulaşıcı hastalık, alkol bağımlılığı olabilir.

ddd) Fiili Ayrılık Prensibi

Eşlerin herhangi bir yükümlülük altına girmeden gönüllü olarak birlikte yaşamamaları halinde evlilik birliğinin devamının anlamsız olduğu düşünülmektedir. Fiili ayrılığın boşanma sebebi olarak kabul edilebilmesi için farklı ülke yasalarında farklı süreler öngörülmüştür. Süre belirlenirken boşanmanın çok zor hale getirilmemesi ya da çok kısa süreler öngörerek bir nevi serbest boşanma sistemine benzetilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Eşlerin öngörülen süre boyunca ayrı kalmaları halinde boşanmaya karar verilmesi beklenmektedir⁷⁵.

⁷³ Öztan, 711; Dural, Öğüz, Gümüş, 137; Akıntürk, Karaman, 276; Kılıçoğlu, 156; Ali Öztürk, 205-206; Aras, 33.

⁷⁴ Şakir Berki, "Boşanma ve Ayrılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32.1-4 (1975): 151; Yalçınkaya, Kaleli, 1472; Dural, Öğüz, Gümüş, 137, Aras, 34.

⁷⁵ Erol Cansel, "Boşanmanın Dayandığı Hukukî Esaslar", *Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı (1925-1975), C. II, Boşanma Hukuku Haftası*, (1977): 71-72.

b) İdarî Makamlar Huzurunda Gerçekleşen Boşanmalar

Boşanmayı kolaylaştırma yaklaşımı, çeşitli yargısız boşanma prosedürlerinin benimsenmesiyle sonuçlanmaktadır. Son yıllarda, noter, yetkili memur veya valilik gibi idari makamların huzurunda boşanmaya izin veren ülke yasalarında bir artış görülmektedir. Bu tür boşanmalar Danimarka, İzlanda, Portekiz, Ekvator, Peru gibi ülkelerde bazı koşulların sağlanması hâlinde yasal olarak kabul edilmektedir⁷⁶. İdari boşanmalar Avrupa ülkelerinde de gün geçtikçe yaygınlaşmasına rağmen Türk hukukunda idari makamların boşanma konusunda yetkisi bulunmamaktadır. Zira Türk hukukunda boşanmanın yalnızca mahkeme tarafından yapılabileceği kabul edilmektedir⁷⁷.

İdari makamlar önünde boşanmalar genellikle tarafların karşılıklı anlaşmasına dayanır ve yetkili makamın görevi söz konusu anlaşmayı onaylamaktan ibarettir. Tarafların hem boşanma hem boşanmanın sonuçları (nafaka ve velayet gibi) üzerinde anlaşmaya varmaları gerekmektedir. Yetkili idari makamın boşanmanın gerekliliği veya boşanmanın sonuçları konusunda takdir yetkisi bulunmamaktadır.

Rus hukukunda boşanma konusunda yetkili olduğu düşünülen belediyelerin görevi, boşanmanın tescilinden ibarettir. Belediyenin, evliliğin sona erme nedenlerini araştırmak veya eşler arasında barışı sağlamak gibi bir görevi bulunmamaktadır. Ancak Danimarka hukukunda “idari boşanma kararı tavsiye edilmez”⁷⁸ gibi, idari makama boşanma talebini reddetme yetkisi verildiği de görülmektedir.

Fransız hukukunda, boşanma ve boşanmanın sonuçları konusunda karşılıklı olarak anlaşan eşler, vekilleri aracılığıyla noter huzurunda boşanma başvurusunda bulunabilir⁷⁹. Düzenlemenin dikkat çeken noktalarından biri, mutabık kalınan boşanma sözleşmesini imzalamadan önce eşler için on beş günlük zorunlu sürenin öngörülmüş olmasıdır. Bu sürenin sonunda, sözleşme noter tarafından kontrol edildikten ve gerekli resmi şartları karşıladığı onayladıktan sonra boşanma gerçekleşir. Dolayısıyla Fransız

⁷⁶ Lale Ayhan İzmirli, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdarî Yoldan Tanınması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22.4 (2018): 77-78.

⁷⁷ İzmirli, 78.

⁷⁸ Yalçinkaya, Kaleli, 7-11; Öztan, 637-638; Ali Öztürk, 53-54; Aras, 8-10.

⁷⁹ Pınar Ormancı Altınok, “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71.4 (2022):1434.

hukukunda da adli boşanmaya alternatif olarak idari boşanma prosedürünün düzenlendiği söylenebilir. Zira adli boşanma prosedürü halen yürürlüktedir⁸⁰.

Japon hukukunda, eşlerin karşılıklı iradesine dayanan “*Kyogi Rikon*” adı verilen kolay bir boşanma yöntemi benimsenmiştir. Japon Medeni Kanununun⁸¹ 763 ve devam eden maddelerinde düzenlenen bu boşanma türünde eşlerin “*rikon todoke*” adı verilen boşanma formunu doldurup imzalamaları yeterlidir⁸². Eşler daha sonra ilgili formu belediyede kaydettirir. Belediyenin boşanma formunu tescil ettirmekten başka bir görevi olmadığı gibi, başvuruyu reddetme yetkisi de bulunmamaktadır. Bu boşanma türünde, belediyede tescil işlemi yapılmadan tarafların anlaşmasının tek başına boşanma sonucunu doğurmaması nedeniyle idari boşanma kategorisinde değerlendirilmektedir⁸³.

Çin Halk Cumhuriyeti’nde sadece rıza anlaşması ile boşanmak isteyen çiftlerin boşanma işlemleri idari makamlar önünde yapılmakta, taraflarca hazırlanan ve imzalanan sözleşmenin kayıt altına alınması üzerine her iki tarafa da nihai karar niteliğinde bir “boşanma belgesi” verilmektedir⁸⁴.

c) Tarafların Karşılıklı İradesi ile Gerçekleşen Boşanmalar

İslam hukukunda evlilik birliğinin eşler tarafından anlaşma ile sona erdirilmesine “*muhalaa*” denir. Karşılıklı anlaşma ile boşanma talebi çoğunlukla kadından gelmektedir. Kadın kocasını memnun etmek için mehir, evlilik nafakası gibi bazı maddi haklardan vazgeçmekte, hatta bazı durumlarda bunun üzerine bir bedel ödeyerek evliliği sonlandırmaktadır⁸⁵.

Osmanlı döneminde karşılıklı anlaşma ile boşanmanın mahkeme huzurunda gerçekleşmesi veya mahkeme tarafından onaylanması gerekli olmamakla birlikte, ispat kolaylığı sağlamak ve feragat edilen mali hakların müteakip hak iddiasını önlemek

⁸⁰ Ormancı Altınok, 1437 vd.

⁸¹ <https://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf> (Erişim Tarihi: 05.09.2023).

⁸² Cin, 15 ve 21; Ali Öztürk, 61.

⁸³ Matthew McCauley, “Divorce And The Welfare Of The Child In Japan”, *Pacific Rim Law & Policy Journal* 20.3 (2011): 595-596; Burak Huysal, “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37.2 (2017): 477.

⁸⁴ Ahmet Türkmen, “Çin Medenî Kanununa Genel Bir Bakış”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8.16 (2020): 435.

⁸⁵ Ali Hussein Bahjat: “İslam Aile Hukukunda Nikah Akdinin Feshi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (2012): 41 vd.

amacıyla mahkeme huzurunda yapıldığı veya mahkeme defterine kaydedildiği belirtilmektedir⁸⁶.

d) Eşlerden Birinin Tek Taraflı İradesi ile Gerçekleşen Boşanmalar

Eşlerden birinin tek taraflı irade beyanıyla boşanmanın en bilinen örnekleri, İslam hukukundaki “*talak*” ve Yahudi hukukunda kabul gören “*get*” sistemidir⁸⁷.

aa) Talâk

İslam hukukunda en yaygın boşanma yöntemi olan talâk, kocanın veya bazı durumlarda kadının, tek taraflı irade beyanı ile gerçekleştirdiği boşanma olarak tanımlanmaktadır. Tek taraflı bir irade beyanı ile boşanma yetkisi esas olarak kocada olmakla birlikte, kocanın kadına evlilik sırasında veya sonrasında boşanma yetkisi vermesi de mümkündür. “*Tefvîz-i talâk*” adı verilen bu durumda kadın da tek taraflı irade beyanı ile evlilik birliğini sona erdirebilir. İslam hukukunda, evlilik birliğinin sona erdirilmesi kilise hukukunda olduğu kadar zor değildir. Tam tersi herhangi bir sebep göstermeksizin tek taraflı irade beyanı ile boşanma çok kolaylaştırılmıştır. Kural olarak, *talâk*, herhangi bir idari veya adli tamamlayıcı prosedüre tabi olmaksızın otomatik olarak geçerli kabul edilir. Ancak Osmanlı döneminde *talak* ile boşanmaların kadı kayıtlarına kaydedildiği görülmüştür. *Talâk* ile boşanmaların mahkeme defterine kaydedilmesi zorunlu olmamakla birlikte, ispat kolaylığı sağlamak, mehir veya evlilik nafakası gibi ödemeleri kolaylaştırmak ve özellikle yeniden evlenmek isteyen kadına evlilik izni alabilmek için önceki evliliğin sona erdiğini göstermek amacıyla bu prosedürün benimsendiği belirtilmektedir⁸⁸.

Günümüzde İslam hukukunun uygulandığı iddia edilen ülkelerin hukukları incelendiğinde, *talâk* usulü konusunda farklı yaklaşımların sergilendiği görülmektedir. Yemen, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Suriye’de, talâkın orijinal şekline sadık kalarak,

⁸⁶ Şükran Şıpka, “Karşılaştırmalı Hukukta Evliliğin Sona Erme Nedenleri ve Sonuçlarına Toplu Bakış”, *Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı - Medenî Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri*, 18- 20 Kasım 2005, (Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Şükran Şıpka, Arş. Gör. Ebru Şensöz, Arş. Gör. Ayşe Nilay Şenol ve Arş. Gör. Arif Barış Özbilen), İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, (2006): 34 ve 38.

⁸⁷ Akıntürk, Karaman, 240; Aras, 17.

⁸⁸ Masha Antokolskaia, “Divorce Law in a European Perspective”, *European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective (Edited by Jens M. Sherpe)*, (Cheltenham- Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016) 71.

herhangi bir resmi makamın katılımı olmaksızın, kocanın tek taraflı irade beyanı ile boşanma yeterli kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Ürdün, Irak ve Fas gibi bazı ülkelerin yasalarında boşanmanın tescili zorunluluğu getirilmiştir. Dolayısıyla *talâk* ile gerçekleşen boşanmaları ilgili ülkenin kanunları açısından idari boşanmalar kapsamında da değerlendirmek kanaatimizce mümkündür. Pakistan hukukunda ise *talâk* yapıldıktan sonra, talâk beyanının yazılı olarak yerel yönetime bildirilmesi ve eşe bir nüshasının verilmesi zorunludur. *Talâk* bildirimini alan yerel idare, eşler arasında uzlaşma sağlamak amacıyla bir tahkim kurulu kurar. Konsey tarafından alınan tedbirler neticesinde veya başka bir sebeple *talâk* ilanının doksan gün içinde geri çekilmesi mümkündür. Öte yandan, konseyin uzlaşma çabaları sonuçsuz kalırsa ve bildirimden sonra doksan gün geçmişse, *talâk* hüküm ve sonuç doğuracaktır. Bu noktada Pakistan hukukunda arabuluculuğa yakın bir prosedürün benimsendiği söylenebilir.

bb) Get (Ghet)

Yahudi Hahamlık Yasasında boşanma, kocanın kadına bir “*get*” (boşanma mektubu) vermesi ile gerçekleşir. Yahudi hukukunda, sadece kocaya tek taraflı boşanma hakkı verilmektedir. Bu hakkın kullanılabilmesi için Hahamlık Mahkemesine (*beth din*) başvurulması zorunlu olmakla birlikte, bu başvuru sadece bir formalitedir. Başka bir anlatımla boşanma, kocanın kadına tanıkların ve mahkemenin huzurunda bir boşanma mektubu vermesi durumunda gerçekleşir. Kadının boşanmaya itiraz etme veya mektup almayı reddetme hakkı bulunmamaktadır⁸⁹.

Yahudi hukukunda, boşanma hakkının sadece erkeklere verilmesi, kadınlar için büyük bir sorun teşkil etmektedir⁹⁰. Eğer koca mektup hazırlayıp kadına teslim etmezse, kadının boşanması ve başka biriyle evlenmesi mümkün değildir. Bu şekilde boşanamayan kadınlara atıfta bulunmak için, Yahudi edebiyatında kelimenin tam anlamıyla “*zincirlenmiş*” anlamına gelen “*aguna*” terimi kullanılır⁹¹. Eğer kadın mektup almadan başka biriyle evlenirse, o evlilik geçersiz sayılır; zina olarak kabul edilir ve bu evlilikten doğan çocuklar “*mamzer*” (gayrimeşru) kabul edilir. Sonuçta, koca boşanmak istemediği

⁸⁹ David M Cobin, “Jewish Divorce and the Recalcitrant Husband: Refusal to Give a “Get” as Intentional Infliction of Emotional Distress”, *Journal of Law and Religion*, 4.2 (1986): 406; Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*, (İstanbul: Beta, 2012) 42 (Medeni Olmayan Evlilikler).

⁹⁰ Cobin, 406-407.

⁹¹ Yalçınkaya, Kaleli, 22.

sürece hem kadın hem sonraki evlilikten doğan çocuklar mağdur olur. Öyle ki, diğer *mamzerlerden* ayrı olarak *mamzerlerin* Yahudilerle evlenmeleri bile yasaklanmıştır⁹².

e) Dijital Boşanmalar

Teknolojinin gelişmesi ve özellikle sosyal medyanın da etkisiyle birlikte insanların günlük yaşamlarının yanı sıra aile ilişkileri de değişime uğramaya başlamıştır. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojileri, ilişkilerin başlangıcında ve bitiminde aktif bir role sahiptir. Öyle ki online görüşmelerle başlayıp evliliğe kadar giden ilişkiler, artık “dijital boşanma” ile sonuçlanabilir. Dijital boşanma kavramı aslında boşanma konusunda anlaşılan tarafların boşanma ile ilgili tüm belgeleri online olarak dijital bir platforma yüklemeleri ve mahkeme önünde bile bir araya gelmelerine gerek kalmadan boşanma kararını vermeleri şeklinde gerçekleşen süreci ifade etmektedir⁹³. Dolayısıyla bu yöntem boşanmayı kolaylaştıran bir yöntem olduğu için, esasen ayrı bir boşanma türü olmasa da güncel bir düzenleme olduğundan ayrı bir başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

Avusturya’da online başvuru eşlerden sadece biri tarafından yapılabilir ve on sekiz yaşın altında çocukları varsa tarafların duruşmaya katılması zorunludur. Ancak çocuk yoksa veya online başvuru birlikte yapılmışsa duruşmaya katılma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Almanya’da başvuru sürecini online olarak gerçekleştirmek mümkündür, fakat tarafların karar aşamasında mahkeme huzurunda hazır bulunmaları gerektiğinden, buna dijital boşanma demek mümkün değildir⁹⁴.

Türk hukukunda ise Ulusal Yargı Ağı Bilgi Sistemi (UYAP) sayesinde, E-dava - Zaman ve Mekânsız Dava Açma Sistemi uygulanmakta, bu sistem sayesinde davaların online olarak açılması, her türlü belgenin mahkemeye gönderilmesi, yargılama ücretleri, harçlar ve diğer giderlerle ilgili her türlü para transferinin gerçekleştirilmesi hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Ancak Alman hukukunda olduğu gibi Türk hukukunda da müzakere edilen boşanma davasında tarafların karar aşamasında mahkeme

⁹² Cobin, 407 ve 409-415; Ekşi, *Medenî Olmayan Evlilikler*, 42. Mahkeme dışı boşanma niteliği sebebiyle, Yahudi boşanmalarının, Amerikan mahkemeleri nezdinde doğurduğu çeşitli hukukî sorunlara ilişkin bkz. Bernard J Meislin, “Jewish Divorce in American Courts”, *Journal of Family Law*, 16.1 (1977-1978): 19-36.

⁹³ Peschke Güneş, 130.

⁹⁴ Peschke Güneş, 129 vd.

huzurunda hazır bulunmaları gerekmektedir⁹⁵. Dolayısıyla Türk hukukunda da tıpkı Alman hukukunda olduğu gibi tam anlamıyla dijital boşanmanın söz konusu olduğunu söylemek mümkün değildir.

C. Evlenme ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları

1. Evlenmenin Hükümleri

TMK'nın 185. maddesine göre, evlenmeyle eşler arasında, evlilik birliği kurulmuş olur. Doktrinsel anlamda evliliğin genel hükümleri, TMK'da ayrı ayrı bölümlerde “*Evliliğin Genel Hükümleri (TMK m. 185-201)*” ve “*Eşler Arasındaki Mal Rejimi (TMK m. 202-281)*” şeklinde düzenlenmiştir. Bunlardan evliliğin genel hükümleri başlıklı bölümde eşler arasındaki kişisel ilişkilere, eşler arasındaki mal rejimi başlıklı kısımda ise mali ilişkilere yer verilmiştir.

Bu çerçevede evliliğin genel hükümlerinin, kişisel ve mali hükümler şeklinde iki ayrı başlık altında ele alınması uygun görülmüştür.

a) Evliliğin Kişisel Hükümleri

aa) Eşlerin Hakları

Eşlerin evlilik birliğinden doğan ortak hakları, TMK'nın 185 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup temelde üç noktada toplanabilir.

Bunlardan ilki, eşlerin birlikte oturacakları konutu, TMK'nın kullandığı terimle aile konutunu, seçme hakkıdır. Mülga kanun döneminde yalnız kocaya tanınan bu hak, pozitif düzenlemede eşlerin her ikisinin birlikte kullanması gereken bir haktır. Eşlerin seçecekleri konutun tam anlamıyla bağımsız ve kendilerine ayrılmış bir konut olması gerektiği gibi bu hakkın kullanımında eşlerin ailenin ekonomik durumunu ve ödeme gücünü dikkate almaları zorunludur⁹⁶.

Eşlerin sahip oldukları haklardan ikincisi ise, evlilik birliğini yönetme hakkıdır. Birliğin yönetiminde eşit olarak söz hakkı olan eşlerin bu kapsamda yönetime ilişkin herhangi bir girişimde bulunmadan diğerini bilgilendirmek ve onun da katılımını sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu konuda olağan işler bakımından dahi bu zorunluluğun

⁹⁵ Şıpka, 35.

⁹⁶ Akıntürk, Ateş Karaman, 110.

yerine getirilmesi gerektiği doktrinde ileri sürülmektedir⁹⁷. Bu noktada birliğin birlikte yönetiminin eşler bakımından hem bir hak hem bir yükümlülüktür⁹⁸.

Eşlerin sahip oldukları bir diğer hak ise, evlilik birliğinin temsildir. Doktrinde bir görüşe göre⁹⁹ mali hükümler başlığı altında incelenen bu hak, Türk Medeni Kanunu'nda Evliliğin Genel Hükümleri kısmında ve müstakil olarak dört ayrı maddeyle düzenleme altına alınmıştır. Bir başkası adına veya hesabına hukuki işlemler yapılmasını ifade eden teknik anlamda temsilden farklı olarak evlilik birliğinin temsiliyle kastedilen herhangi bir tüzel kişiliğe sahip olmayan evlilik birliğinin ihtiyaçlarını gidermek ve ortak yaşamın amaçlarını sağlamak üzere eşlerden birinin üçüncü kişilerle hukuki işlemlerde bulunması olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁰.

Bu çerçevede kanun koyucu, TMK'nın 188. maddesinde eşlerden her birinin ailenin sürekli ihtiyaçları için eşlerin yasal temsil yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir (*olağan temsil*). Dolayısıyla üçüncü kişilere bu konuda herhangi bir açıklama yapılmasa dahi temsil hükümleri geçerlidir. Buna karşılık ailenin sürekli olmayan diğer ihtiyaçlarında ise, eşlerin temsil yetkisini birlikte kullanmaları zorunludur (*Olağanüstü temsil*). Bu yetkinin birlikte kullanımına ilişkin kanun koyucu ilgili düzenlemede istisnalara yer vermiş ve diğer eş veya hâkim tarafından yetkili kılınma ya da gecikmede sakınca bulunan veya hastalık vb. sebeplerle diğer eşin rızasının alınamadığı hallerde eşlerden birinin bu yetkiyi tek başına kullanabileceğine yer vermiştir. Kanun koyucu birliğin temsiline ilişkin eşlerin sorumluluğu hususunda ise, üçüncü kişilerle yapılan işlemlerde müteselsil sorumluluğu kabul etmekle birlikte yetkisiz temsil veya yetkinin aşılması durumunda eşlerin kişisel olarak sorumlu olacaklarını düzenlemiştir. Ancak bu hallerde dahi iyiniyetli üçüncü kişiler bakımından eşlerin müteselsil sorumluluğu gündeme gelir.

Son olarak eşlerden biri, diğer eş temsil yetkisinin sınırlarını aşıyor veya temsil yetkisinin kullanımında yetersiz kalıyorsa hâkimden temsil yetkisinin kaldırılmasını veya sınırlandırılmasını talep edebilir. Bu kararın etkisi ilan edilmesine bağlı olmamakla birlikte iyiniyetli üçüncü kişilere karşı sorumluluğun ortadan kaldırılabilmesi ilanı

⁹⁷ Akıntürk, Ateş Karaman, 111.

⁹⁸ Mustafa Dural, Tufan Ögüz, Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku*, (İstanbul: Filiz, 2022) 168.

⁹⁹ Sinan Sami Akkurt, Kemal Erdoğan, Hüseyin Tokat, *Medeni Hukuk Temel Bilgiler*, B. 4 (Ankara: Seçkin 2022), 353.

¹⁰⁰ Akıntürk, Ateş Karaman, 127.

gerektirir. Ayrıca koşullar değiştiği takdirde temsil yetkisinin tekrar hâkim kararıyla geri verilmesi de mümkündür.

bb) Eşlerin Yükümlölükleri

Eşlerin yükümlölükleri hususunda ilk olarak üzerinde durulması gereken husus, eşlerin her türlü özveriyi göstererek evlilik birliğinin mutluluğunu sağlamalarına ilişkin yükümlölüktür.

Eşlerin yükümlölüklerinden bir diğeri ise, çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine özen gösterme yükümlölüğüdür.

Eşlerin yükümlölüğü olduğu kadar hakkı kapsamında da nitelendirilebilecek bir diğeri ise, birlikte yaşama yükümlölüęüdür¹⁰¹. Bu yükümlölük çerçevesinde eşlerin haklı bir sebep olmaksızın ortak hayatı terk etmeleri mümkün olmadığı gibi aksi durum terk başlıklı özel boşanma sebebini meydana getirebilir.

Eşlerin yükümlölüklerinden bir diğeri de sadakat yükümlölüğü olup eşlerin aile sırları, cinsellik vb. hususlarda birbirlerine sadık kalmaları zorunludur. Aksi durum özel boşanma sebeplerinden zinayı gündeme getirebilir.

Eşlerin dayanışma ve yardımlaşma yükümlölüğü de bulunmaktadır. Bu çerçevede hem maddi hem manevi şekilde eşlerin dayanışma içinde olmaları gerekmektedir.

TMK'nın eşlere yüklediği bir diğer yükümlölük ise eşlerin evlilik birliğinin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla katılmalarıdır. Bu noktada kanun koyucu giderlere katılımı iki farklı şekilde değerlendirmiş ve geliri olmayan eşin de emeği ile katkıda bulunması gerekliliğini aramıştır.

Son olarak TMK, eşlere meslek ve iş seğiminde evlilik birliğinin huzur ve yararını göz önünde bulundurma yükümlölüğü yüklemekle birlikte eşlerin bu konuda diğerinin iznini almak zorunda olmadığını açıkça belirtmiştir.

cc) Kadının Soyadı

Türk hukukunda halen yürürlükte bulunan kurala göre, kadın evlenmekle kocasının soyadını alır. Kural bu olmakla birlikte kadına önceki soyadını da kullanma yetkisi verilmiş ve evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabileceği kabul edilmiştir.

¹⁰¹ Akıntürk, Ateş Karaman, 113.

Ancak 28.04.2023 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan ve 28.01.2024 tarihinde yürürlüğe girecek olan AYM iptal kararına göre¹⁰², kadının evlenmekle kocasının soyadını alacağı kuralı eşitlik ilkesine aykırı bulunarak iptal edilmiştir¹⁰³. Bu çerçevede, herhangi bir kanuni düzenleme yapılmadığı müddetçe, anılan tarihten itibaren kadınların evlenmeden önceki soyadını evlendikten sonra da tek soyad olarak kullanmaları mümkündür.

dd) Eşlerin Hukuki İşlemleri

Evliliğin devamı süresince eşlerin kural olarak gerek kendi aralarında gerek üçüncü kişilerle diledikleri hukuki işlemleri yapmaları mümkündür.

Bununla birlikte kanunda eşlerin serbestliğine istisnalar getirilmiştir. Bunlardan aile konutuna ilişkin olup TMK'nın 194. maddesi uyarınca diğer eşin açık rızası bulunmadıkça aile konutunun maliki olan eşin konutu devretmesi veya üzerindeki hakları sınırlaması mümkün değildir. Bu hususta malik olmayan eşin iyiniyetli üçüncü kişilerin hak kazanımlarını önlemek adına tapu siciline aile konutu şerhi verdirme hakkı bulunmaktadır.

İstisnalardan bir diğeri de eşlerden birinin istemi üzerine, ailenin ekonomik durumunun korunması veya evlilikten kaynaklanan bir mali yükümlülüğün yerine getirmesini gerektirdiği ölçüde hâkim kararıyla diğer eşin tasarruf yetkisinin sınırlandırılması ve belirlenen malvarlığıyla ilgili değerler bakımından tasarruf işlemlerinin istemde bulunan eşin rızasına bağlanması mümkündür. Benzer istisnalar eşlere ait paylı mülkiyet konusu mallarda pay üzerinde hukuki işlem yapılabilmesi diğer eşin açık rızasına bağlıdır. Aynı şekilde evli kişilerin yapacakları kefalet sözleşmelerinde TBK'nın 584. maddesi gereği diğer eşin rızasını almaları zorunludur. Bu rızanın yazılı şekilde ve kefalet sözleşmesi kurulmadan önce veya en geç kurulma anında verilmesi zorunludur. Ayrıca ticari kredilere bağlı kefaletler bakımından eş rızasının aranmayacağı hususunda TBK'nın 584. maddesinin 3. fıkrasında özel bir istisnaya yer verilmiştir.

ee) Vatandaşlık Durumu

Esasen evlenmenin eşlerin vatandaşlığına etkisi konusu bu başlık altında incelenmesi gereken bir husus olmakla birlikte, konu, bu çalışmanın İkinci Bölümünde ayrıntılı şekilde ele alınacağı için, burada yer vermemeyi uygun bulduk.

¹⁰² RG: 28.04.2023-32174.

¹⁰³ AYM: 22.2.2023, E. 2022/155, K. 2023/38 (RG T. 28.4.2023, S. 32174).

b) Evliliğin Mali Hükümleri / Mal Rejimi

Evlilik birliğinin devamı süresince eşlerin malvarlıklarına ilişkin yönetim, yararlanma, tasarrufta bulunma ve tasfiye gibi konuları düzenleyen kurallar bütününe mal rejimi denir¹⁰⁴.

TMK’da edinilmiş mallara katılma rejimi, mal ayrılığı, paylaşmalı mal ayrılığı ve mal ortaklığı şeklinde sınırlı sayıda ve tipte dört farklı rejime yer verilmiştir. Kural olarak eşler arasında edinilmiş mallara katılma rejimi geçerli olup anılan müessese aynı zamanda yasal mal rejimi olarak isimlendirilmektedir. Bununla birlikte yasal mal rejimi yerine diğer rejimlerin de uygulanabilmesi mümkündür.

Seçimlik mal rejimi olarak adlandırılan ve eşlerin mal rejimi sözleşmesiyle yasal mal rejimi dışında kalan rejimlerden birini kabul etmesi mümkündür. Anılan sözleşme evlilik öncesi, sırası veya sonrasında yapılabilir. Tam ehliyetliler sözleşmeyi serbestçe yapabilirken; sınırlı ehliyetsizler evlenme öncesinde yasal temsilcilerinin rızasıyla evlendikten sonra ise, evlenme kişiyi ergin kılacağı için, böyle bir rıza olmaksızın sözleşmeyi akdedebilir. Sözleşmenin noterde düzenleme veya onaylama şeklinde yapılması gerekir ancak evlenme başvurusu sırasında yazılı olarak bildirilmesi de mümkündür.

Yasal mal rejiminin istisnasını oluşturan bir diğer durum ise, olağanüstü mal rejimi olarak adlandırılan ve ancak hâkim kararı veya kanunen kendiliğinden doğan durumlarda söz konusu olur. Buna göre eşlerden birinin istemi üzerine haklı bir sebep varsa (diğer eşe ait malvarlığının borca veya ortaklıkla payının haczedilmiş olması, diğer eşin sürekli ayırt etme gücünden yoksun olması, ortaklığın menfaatlerini tehlikeye düşüren davranışlar vb.) mal ayrılığına aile mahkemesi tarafından karar verilebilir.

Mal ortaklığının kabul edildiği hallerde, eşlerden birine karşı icra takibinde bulunan alacaklının haczin uygulanmasında zararı doğarsa aile mahkemesinden mal ayrılığına geçişi talep etmesi mümkündür.

Son olarak aralarında TMK’nın 209. maddesi uyarınca, mal ortaklığı geçerli olan eşlerden birinin iflası durumunda, ortaklık kanun gereği kendiliğinden mal ayrılığına dönüşür.

¹⁰⁴ Akkurt, Erdoğan, Tokat, 355.

2. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

Boşanma kararının meydana getirdiği sonuçların bir kısmı kendiliğinden bir kısmı ise hâkim tarafından kararda gösterilmesiyle meydana gelir¹⁰⁵. Bunun yanı sıra boşanmanın eşler bakımından kişisel ve mali sonuçları olduğu gibi eğer varsa çocuklara ilişkin de sonuçları gündeme gelir¹⁰⁶.

Çalışmanın bu kısmında boşanmanın hukuki sonuçları, kendiliğinden ortaya çıkan sonuçlar ve hâkim kararıyla ortaya çıkan sonuçlar şeklinde ayırım yapılarak ele alınacaktır.

a) Kendiliğinden Ortaya Çıkan Sonuçlar

Kendiliğinden ortaya çıkan sonuçlar genellikle eşler yönünden kişisel sonuçları olan hususlardadır. Evliliğin sona ermesi, mal rejiminin sona ermesi, yeniden evlenme imkanının doğması, kadının yeniden evlenebilmesi için üçyüz günlük bekleme süresinin başlaması, kadının tekrar önceki soyadını yeniden alması (istisnai olarak menfaati varsa evlilik soyadını devam ettirebilir), eşlerin birbirlerinden alacakları bakımından duran zamanaşımı süresinin işlemeye başlaması, eşlerin birbirlerine mirasçılık sıfatını kaybetmeleri ve boşanma öncesi ölüme bağlı tasarrufların hükmünü yitirmesi kendiliğinden meydana sonuçlardır.

Bunun yanı sıra eşlerin evlenmekle kazandıkları bazı değişiklikler (vatandaşlık, erginlik, kayın hısımlığı gibi) korunurken evli durumdan boşanmış duruma geçme veya kadının soyadı gibi hususlarda değişiklik olur.

b) Hâkim Kararıyla Ortaya Çıkan Sonuçlar

Hâkim kararında yer alabilecek sonuçlar da kendi içerisinde ikiye ayrılarak incelenebilir. Bunlar re'sen düzenlenecek sonuçlar ile taraflardan birinin talebiyle düzenlenecek sonuçlardır¹⁰⁷.

Hâkimin re'sen düzenlemesi gereken sonuçlar boşanmanın aynı zamanda çocuklarla ilgili sonuçları olarak da değerlendirilebilir. Başka bir ifadeyle çocuğun velayetinin eşlerden biri veya her ikisine (ortak velayet) mi bırakılacağı tespit edilmek durumundadır. Benzer şekilde velayetin bırakılmadığı taraf ile çocuk arasında kurulacak

¹⁰⁵ Akkurt, Erdoğan, Tokat, 445.

¹⁰⁶ Akıntürk, Ateş Karaman, 287 vd.

¹⁰⁷ Akkurt, Erdoğan, Tokat, 446.

kişisel ilişkinin de herhangi bir talep olmasa dahi karara bağlanması gerekir. Anneanne, babaanne gibi üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişkisi bakımından ise, talep gereklidir. Velayet kendisine bırakılmayan tarafın, çocuğa ilişkin bakım yükümlülüğü devam ettiğinden iştirak nafakası olarak adlandırılan ve çocuğun bakım ve eğitim giderleri için ödenen tutarın da kararıyla tespit edilmesi zorunludur. Çocuğun ergin olmasıyla birlikte bu nafaka sona erer.

Taraflardan birinin talebi ile hâkimin karar verebileceği sonuçlardan ilki, boşanma yüzünden zarara uğrayan kusursuz veya daha az kusurlu tarafın *maddi ve manevi tazminat talep hakkıdır*. Bu tazminatlar, boşanma davasıyla veya zamanaşımı süresi (boşanmanın kesinleşmesinden itibaren 1 yıl) içerisinde olmak koşuluyla ayrı bir dava ile de talep edilebilir.

Hâkimin talep halinde boşanmaya bağlı karar vereceği sonuçlardan bir diğeri ise, *yoksulluk nafakasıdır*. Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru da daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan belirli bir bedelin kendisine nafaka olarak ödenmesini isteyebilir. Burada tazminatların aksine nafaka ödeyecek tarafın kusurlu olması aranmamaktadır. Bu nafakaya toptan veya irat şeklinde hükmedilebileceği gibi ödeyecek tarafın mali gücü ile orantılı da olması gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANILMASI ve ÇİFTE VATANDAŞLIĞA SAHİP KİŞİLERİN BOŞANMASI

§ I. TÜRK HUKUKUNDA EVLENME YOLUYLA VATANDAŞLIK KAZANMA

A. Tarihsel Süreçte Konunun Düzenlenişi

1. 1312 Sayılı Vatandaşlık Kanunu (1928-1964)

Cumhuriyetin ilânından sonra, 1924 Anayasasının yürürlüğe girmesiyle birlikte, Türk vatandaşlığı meselesi önem kazanmaya başlamış, Cumhuriyet Döneminde Osmanlı İmparatorluğundan farklı bir vatandaşlık politikasının kabul edeceğinin işaretleri de verilmiştir. Cumhuriyetin ilânından sonra yürürlüğe giren ilk Vatandaşlık Kanunu olan 1312 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹⁰⁸ 1929 yılında yürürlüğe girmiştir.

1312 sayılı TVK'nın, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk dönemlerinde nüfusun az olması nedeniyle mümkün olduğunca çok kişiye Türk vatandaşlığı kazandırma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu eğilim, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kurallara da yansımıştır.

1312 sayılı TVK, vatandaşlığın aslen ve mükteseben kazanılması, vatandaşlıktan çıkma ve ıskat, evliliğin vatandaşlığa etkisi olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Görüldüğü üzere, evliliğin vatandaşlık üzerindeki etkisi farklı bir bölümde düzenlenmiş ve konu 13. maddede ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Böylelikle Türk hukukunda ilk kez evlilik yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin özel ve detaylı düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu kapsamda 13. madde uyarınca; *“Türklerle evlenen yabancı kadınlar Türk vatandaşı olacaktır. Yabancılarla evlenen Türk kadını Türk kalır. Yabancı bir kadının bir Türk’le evlenmesi, çocuklarının ecnebi kocasından önce tabi olmasını etkilemez. Ancak, babaları hayatta değilse, küçüklerin tabi kılınması annelerine tabidir”*¹⁰⁹. Bu madde uyarınca, “ailede tabiiyetin birliği” ilkesi çerçevesinde bir Türk vatandaşı ile evlenen

¹⁰⁸ RG: 04.06.1928-904. Bundan böyle 1312 sayılı TVK olarak anılacaktır.

¹⁰⁹ Rona Aybay, Nimet Özbek, *Vatandaşlık Hukuku*, B. 4, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015) 64.

yabancı kadının otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanacağı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın, nerede olursa olsun kocasına bağlı olarak evlilik tarihinden itibaren kanunen Türk vatandaşlığını kazanmaktadır¹¹⁰. Ayrıca 13. maddenin ikinci fıkrasında, yabancılarla evlenen Türk kadınlarının Türk kalacağına dair bir hüküm bulunmaktadır. Dolayısıyla ailede tabiiyet birliği ilkesi ancak Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının vatandaşlığı açısından tek taraflı olarak kabul edilmiştir. Başka bir anlatımla, Türk vatandaşı kadın ile evlenen yabancı erkek açısından bu hüküm uygulanmayacaktır. Sonuç itibarıyla bu düzenlemeden, hem yabancı kadının Türk vatandaşı erkek ile evlenmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanacağı hem Türk vatandaşı kadının yabancı erkekle evlenmesi halinde Türk vatandaşlığını kaybetmeyeceği ve evlilik nedeniyle vatansız kalma ihtimalinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmaktadır¹¹¹.

1312 sayılı TVK ayrıca, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kadınlara, evliliğin sona ermesi halinde üç yıllık bir süre içerisinde eski vatandaşlıklarına dönme hakkı tanımaktadır. Buna göre ; *“Evlenme ile tabiiyeti değişmiş olan sabık ecnebi kadınlar Türk kocalarından her hangi bir sebeple evlilik halinin zevalile ayrıldıkları tarihten itibaren üç sene zarfında tabiiyeti asliyelerine rücu hakkını haizdirler. Şu kadar ki ecnebiliğe avdet etmek isteyen kadının Türk babadan çocuğu mevcut değilse ikametgûhını ecnebi memlekete nakletmesi şarttır”*. Bu bağlamda evlilik yoluyla vatandaşlık kazanan kadının, Türk vatandaşlığını korumak istemesi halinde Türk vatandaşı olarak kalması mümkündür¹¹².

Bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanacağı 1312 sayılı TVK’da düzenlenmişse de 1938 yılında kabul edilen 3529 sayılı Ecnebilerin Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (ETİSK)¹¹³ bu konuya bir kısıtlama getirilmiştir. ETİSK’nın 25. maddesi uyarınca, evliliğin gerçekleşmesinden önce sınırdışı edilmesine karar verilen yabancı kadın, evlenme ile Türk vatandaşlığını kazanamaz. Söz konusu düzenleme, 1950 yılında kabul edilen 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahat Kanununun (YİSHK)¹¹⁴ yürürlüğe

¹¹⁰ Osman Fazıl Berki, “Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyyete Tesiri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3.1 (1946): 50 vd.

¹¹¹ Hicri Fişek, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1959) 84.

¹¹² Fişek, 132-137.

¹¹³ RG. 16.07.1938-3961.

¹¹⁴ RG. 24.07.1950-7564.

girmesine kadar uygulanmıştır. YİSHK’de benzer bir düzenleme bulunmadığı için bu sınırlama 1950 yılında sona ermiştir.

Kanun koyucu, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadının otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanacağını hükmetmesine rağmen, yabancı erkeğin, evlilik birliği devam ederken Türk vatandaşlığını kazanması halinde, eşinin de Türk vatandaşlığını kazanacağına ilişkin bir düzenleme getirmemiştir. Dolayısıyla evlendikten sonra Türk vatandaşlığını kazanan kişinin eşi, telsik ile edindiği vatandaşlığın eşinin vatandaşlığı üzerinde bir etkisinin olmayacağı kuralı gereğince, evliliğini ileri sürerek Türk vatandaşlığını otomatik olarak kazanamayacaktır¹¹⁵.

2. 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (1964- 2009)

1312 sayılı Kanun, savaş döneminden sonra, dönemin özel şartlarında düzenleme altına alınmış olup genç devletin nüfusunu artırmak amacıyla hazırlanmıştır. Uzun bir çalışma sonunda 29.10.1952 tarihli İsviçre Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybedilmesine İlişkin Federal Kanundan esinlenilerek hazırlanan 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda¹¹⁶ ise vatandaşlık hukukunun temel ilkelerini gözetmiştir. İçinde bulunan dönemin siyasi ve sosyal etkileri ile 403 sayılı TVK’da birçok değişiklik yapılmış olmakla birlikte, 2003 yılında yapılan değişiklik evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımı ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu başlığını, 2003 değişikliği öncesi durum ve 2003 değişikliği ile tesis edilen durum olmak üzere iki alt başlık altında incelenmeyi uygun gördük.

a) 2003 Değişikliği Öncesi Durum

403 sayılı TVK’da evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılması açısından iki farklı durum bulunmaktadır. Bunlardan ilki, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanılmasıdır ki bu yol vatandaşlığın kanun yoluyla kazanılması yollarından biri olarak 5. maddede düzenlemiştir. İkinci yol ise Türk vatandaşlarıyla evlenen kişilerin istisnai yolla vatandaşlığa alınmasına ilişkin 7. maddenin (b) bendindeki düzenlemedir.

403 sayılı TVK’nın 5. maddesi uyarınca, “*Bir Türk’le evlenen yabancı kadın, 42. maddede belirtilen şekilde Türk vatandaşı olmak istediğini beyan ederse veya vatansız*

¹¹⁵ Osman Fazıl Berki, “Türk Vatandaşlığı Kanununun Asli Tâbiyyete Mûteallik Hükümleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1-2 (1950): 149.

¹¹⁶ RG: 22.02.1964-11638 Bundan sonra 403 sayılı TVK olarak anılacaktır.

bulunursa veya evlenerek eski vatandaşlığını kaybederse, otomatik olarak Türk vatandaşlığını kazanır”. Bu madde ile Türk vatandaşıyla evlenen yabancı kadına özel bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın Türk vatandaşı olmak istediğini usulüne uygun olarak beyan etmesi¹¹⁷ ya da kadının vatansız olması ya da evlenmekle vatandaşlığını kaybetmesi hallerinde başka herhangi bir koşul aranmaksızın Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Bu kapsamda Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın, Türk vatandaşlığını kazanmak için evlilik töreni sırasında vatandaşlık kazanma isteğini beyan etmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra bir Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın vatansızsa veya Türk vatandaşı ile evlenme sonucu sahip olduğu vatandaşlığı kaybediyorsa, bu hallerde evlenme anında vatandaşlık kendiliğinden kazanılmaktadır¹¹⁸.

403 sayılı TVK’ya göre evlilik yoluyla vatandaşlık kazanmanın ikinci yolu ise Türk vatandaşları ile evli olanların ve bunların reşit çocuklarının yetkili makamın kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının yollarından biri olan istisnai yolla vatandaşlık kazanmasıdır. Bu husus 403 sayılı TVK’nın 7. maddesinin (b) bendinde düzenlenmiştir. Buna göre, bir Türk vatandaşı ile evli olanlar ile bunların reşit çocukları, genel olarak vatandaşlık kazanma (adi telsik) şartlarından 5 yıl ikametgâh etme ve Türkiye’ye yerleşmeye karar verdiğini davranışlarıyla teyit etme koşulları aranmaksızın Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Bu yolla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eş için genel olarak vatandaşlık kazanma için aranan diğer koşullar -reşit olma, iyi ahlaka sahip olma, sağlıklı olma, yeterince Türkçe konuşabilme ve kendisinin ve Türkiye’de yaşamak zorunda olduğu kişilerin geçimini sağlayacak gelir ve mesleğe sahip olma- aranmaktadır¹¹⁹. Ancak 5. maddeden farklı olarak, 7. maddeden Türk vatandaşı ile evlenen kadın veya erkek yararlanabilecektir. Başka bir anlatımla, bu hükümle Türk vatandaşı kadınla evlenen yabancı erkekler de evlilik gerekçesiyle Türk vatandaşlığını kazanabilecektir.

¹¹⁷ 403 sayılı TVK’nın 42. maddesinde; “evlenme, evlendirmeye yetkili Türk makamlar önünde yapıldığı takdirde, evlenme sırasında o makama; evlenme, evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde evlenmeyi tescil ile görevli Türk makamlarına, evlenme akdinden başlayarak bir aylık süre içinde, yazılı olarak yapılacağı” hüküm altına alınmıştır.

¹¹⁸ Aybay, Özbek, 68.

¹¹⁹ Erdoğan Göğçer, *Türk Tâbiyet Hukuku*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972) 57.

Öte yandan, 403 sayılı TVK'nın 19. maddesi uyarınca, bir yabancıyla evlenen Türk kadını, evlenme nedeniyle kocasının vatandaşlığını kazanırsa ve kadın, kocasının vatandaşlığını seçtiğini usule uygun olarak beyan ederse, Türk vatandaşlığını kaybeder. Görüldüğü üzere yabancıyla evlenen kadına bir seçenek tanınmakta, ancak kadın Türk vatandaşlığından vazgeçmek zorunda bırakılmamaktadır.

b) 2003 Değişikliği ile Tesis Edilen Durum

AVS'ye uyumun sağlanması amacıyla hazırlanan 4866 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun¹²⁰ ile evlilik yoluyla vatandaşlık kazanılmasına ilişkin kurallar bakımından önemli değişiklikler kabul edilmiştir¹²¹.

2003 yılında 4866 sayılı Kanun ile 5. maddenin ilk iki fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir: *“Bir Türk vatandaşı ile evlenme, kendiliğinden Türk vatandaşlığını bahşetmez. Ancak, bir Türk vatandaşı ile evlenme nedeniyle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancılar, en az üç yıldan beri evli olmaları, fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamı kaydıyla, yurt içinde en büyük mülki idare amirliklerine, yurt dışında ise Türk konsolosluklarına yazılı olarak başvuruda bulunabilirler. Başvuru üzerine İçişleri Bakanlığınca yapılacak inceleme ve soruşturma sonucunda, aranan şartları taşıdıkları anlaşılan kişiler, bu durumun tespitine ilişkin karar tarihinden itibaren Türk vatandaşlığını kazanırlar”*.

Görüldüğü üzere TVK'da yapılan bu değişiklikle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanma imkânı açısından erkek ve kadın arasındaki ayrıma son verilmiş ve üç yıl evli kalma şartı getirilmiştir. Bu bağlamda 2003 yılında yapılan en önemli değişiklik, yabancı kadınların yanı sıra yabancı erkeklere de Türk vatandaşlığı kazanma fırsatı tanınmasıdır. Yetkili makam olarak tespit edilen İçişleri Bakanlığı tarafından yapılacak inceleme ve soruşturmada, eşlerin fiilen birlikte yaşamaları ve evliliğin devamına ilişkin şartların gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılacağı ve gerekli koşulları sağladığı tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığına geçeceği kabul edilmiştir. Bu değişikliklerin amacı da muvazaalı evlilikleri önlemektir¹²².

¹²⁰ RG: 22.02.1964-11638.

¹²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fügen Sargın, “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 Tarih ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53.1 (2004): 27-63.

¹²² Fügen Sargın, 29-30.

Değişiklikle, vatandaşlığın evlenme yoluyla neredeyse otomatik olarak kazanılmasına ilişkin kural açıkça terk edilmiştir. Bu bakımdan evliliğin Türk vatandaşlığı üzerinde otomatik bir etkisinin olmayacağı kabul edilmiş ve böylelikle AVS'nin 4. maddesinin (d) bendi ile uyumlu hale gelmiştir. Kanunda “yabancı kadın” yerine “yabancı” teriminin kullanılması sonucunda, kadın ve erkek arasında cinsiyet ayrımcılığının olmaması, AVS'nin 5. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı ile de uyumludur.

403 sayılı TVK'nın yürürlükte olduğu 45 yıl içerisinde çeşitli değişiklikler yapılmış olmasına rağmen, yapılan bu değişiklikler Kanun hükümleri arasında çelişkili hükümlere engel olamadığı gibi uluslararası gelişmeleri ve ihtiyaçları da karşılayamamıştır. Bu nedenle yeni bir kanun ihtiyacı doğmuş ve kanun taslağı üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Nihayet 2006 yılında yeni Türk Vatandaşlığı Kanununun hazırlandığı kamuoyu ile paylaşılmıştır¹²³.

B. Pozitif Düzenleme

Günümüzde yürürlükte olan 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda¹²⁴ evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, yetkili makamın kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması yollarından biri olarak düzenlenmiştir.

Yetkili makamın kararıyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin esasları düzenleyen 5901 sayılı TVK'nın 10. maddesine göre, “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda belirtilen şartları yerine getirmesi halinde yetkili makamın kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, şartların yerine getirilmesi, kişiye vatandaşlık kazanımında mutlak bir hak sağlamaz*”. Buna göre evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma şartlarını taşımak, doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz, aranan şartların varlığı için idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında 5901 sayılı TVK kapsamında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması etraflıca ele alınacaktır.

¹²³ Tanrıbilir, 37.

¹²⁴ RG: 12.06.2009-27256. Bundan sonra 5901 sayılı TVK olarak anılacaktır.

1. Evlenme Yoluyla Türk Vatandaşlığının Kazanılması Şartları

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması, 5901 sayılı TVK'nın 16. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre,

“Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir. Başvuru sahiplerinde;

- a) Aile birliği içinde yaşama,*
- b) Evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama,*
- c) Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartları aranır”.*

Görüldüğü üzere TVK'nın 16. maddesinde evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için gerekli başvuru koşulları ve asli koşullar ayrı ayrı sayılmıştır.

a) Başvuru Koşulları

aa) Türk Vatandaşı ile Evli Olma

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için öncelikle “Türk vatandaşı ile evli” olunması gerekmektedir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 185. maddesinde, evlenme ile eşler arasında “evlilik birliği” adı verilen bir birlik kurulacağı belirtilmiştir. Evlilik birliğinin tüzel kişiliği yoktur. Ancak hukuki bir durum olan evlilik ile eşler arasında bazı haklar ve yükümlülükler doğmaktadır. Evlilik birliğinde eşler eşit hukuki statüye sahiptir. TMK ile kadın ve erkeğin geleneksel rollerine dayanan aile anlayışı terk edilmiş, evlilik “eşit haklara dayalı bir hayat ortaklığı” olarak ele alınmış, evlilik birliğine ilişkin kararlarda erkeğin “ayrıcalıklı ve üstün statüsüne” son verilmiş ve her iki eşe de eşit haklar tanınmıştır¹²⁵.

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığı kazanmayı talep eden yabancının eşinin Türk vatandaşı olması şarttır. Türk pozitif hukukunda, Türk vatandaşlığını aslen kazanmış kişiler ile sonradan kazanmış olanlar arasında vatandaşlık statüsü bakımından bir fark mevcut değildir. Bu nedenle Türk vatandaşı olan eşin nasıl vatandaşlık kazandığının

¹²⁵ Akıntürk, Ateş, 61.

herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla Türk vatandaşı eş bu vatandaşlığı aslen veya sonradan kazanmış olabilir¹²⁶.

bb) Geçerli Bir Evlilik

Türk vatandaşlığının evlilik yoluyla kazanılabilmesi için geçerli bir evliliğin olması gerekmektedir. Kanunun aradığı şartları taşımayan beraberlikler evlilik olarak nitelendirilmeyeceği için vatandaşlık hukuku açısından hukuki sonuç doğurmayacaktır¹²⁷. Bu nedenle öncelikle evlilik sözleşmesinin kurulmuş olması gerekmektedir. Taraflardan biri ya da her ikisi evlenme anında yabancı ise bu halde evlenmede yabancı unsur bulunduğu için geçerli bir evlilik olup olmadığı 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)¹²⁸ hükümlerine göre değerlendirilecektir.

Çalışmanın bu kısmında taraflardan birinin yabancı olduğu başka bir anlatımla yabancı unsur içeren bir evliliğin geçerli olup olmadığının tespit edilebilmesi için evliliğin maddi ve şekli koşullarına uygulanacak hukuk konusunda genel bilgiler verilecektir.

aaa) Evlenmenin Maddi Şartları

MÖHUK'un 13. maddesine göre, evliliğin maddi koşulları, tarafların her birinin evlenme anındaki milli hukuklarına tabiidir. Dolayısıyla evliliğin maddi şartları bakımından evlilik sırasında Türk vatandaşı olan eş için TMK hükümlerine göre geçerli bir evlilik olup olmadığı tespit edilecektir¹²⁹.

Evlenmenin maddi koşullarının kapsamına evlenme ehliyeti ve evlenme egnelleri gibi hususlar girmektedir.

Evlenme ehliyeti MÖHUK'un 13. maddesi uyarınca taraflardan her birinin evlenme anındaki milli hukukuna tabiidir. Bu bağlamda tarafların evlilik anındaki milli kanunlarına göre evlenme ehliyetine sahip olup olmadığı değerlendirilmelidir. Evlilik anında Türk vatandaşı olan eşin Türk hukukuna göre evlenme ehliyetine sahip olup olmadığı tespit edilecektir. Türk hukukunda evlenme ehliyetine sahip olmak için gerekli

¹²⁶ Nomer, DHH, 235.

¹²⁷ Güngör, 136.

¹²⁸ RG:12.12.2007-26728.

¹²⁹ Vahit Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, B. 7, (Ankara: Savaş, 2021) 323 (MÖH). Nomer, DHH, 239.

şartlar TMK'nın 124 ilâ 133 maddelerinde düzenlenmiştir. TMK'da kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın evlenme 18 yaşın tamamlanması ile mümkün olmaktadır. Ek olarak, yasa koyucu, sosyal kuralları dikkate alarak evlilik yaşına bir istisna getirmiştir. Buna göre, hâkim, 16 yaşını doldurmuş bir erkek veya kadının “olağanüstü hallerde” ve “çok önemli nedenlerle” evlenmesine izin verebilir. Olağanüstü durum ve çok önemli sebepler konusunda hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.

Evlenme ehliyetine sahip olabilmek için belli bir yaşın ikmali yanında ayırt etme gücüne sahip olmak da gerekmektedir. Ayırt etme gücü, kişinin eylem ve davranışlarının sonuçlarını, kapsamını ve etkilerini anlaması ve buna göre davranması şeklinde tanımlanabilir. Evlilik bağlamında ayırt etme gücü “evlenecek kişinin, evliliğin anlam ve önemini, kendisine yükleyeceği görev ve sorumlulukların kapsamını anlamasıdır” şeklinde ifade edilebilir. Ayırt etme gücünün eksikliği sürekli veya geçici nitelikte olabilir. Ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun olan kişiler hiçbir koşulda evlenemez, eğer evlenirlerse söz konusu evlilik sakattır ve kural olarak her zaman iptal edilebilir. Taraflardan birinin evlilik sırasında sarhoşluk veya madde bağımlılığı gibi nedenlerle geçici olarak ayırt etme gücünden yoksun olması halinde de evlilik sakattır ve kanunla belirlenen süreler içinde evliliğin iptali talep edilebilir. Bunun yanı sıra, ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar ancak yasal temsilcinin izni ile evlenebilir¹³⁰.

Evliliğin gerçekleşebilmesi için olumsuz bir koşul olarak kesin evlenme engelinin bulunmaması da gerekmektedir. Bu bağlamda Türk hukukunda evlenme engelleri TMK'nın 129 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. TMK'nın 129. maddesine göre, yakın hısımlar (alt ve üst soy arasında, kardeşler arasında, amca, dayı, teyze, hala ve yeğenler arasında, kayın hısımlığına yol açan evlilik sona ermiş olsa bile eşlerden biri ile diğerinin çocukları veya torunları arasında ve ayrıca evlat edinen ile evlat edinenin çocuğu ve eşi arasında veya bunlardan biri ile diğerinin torunları ve eşleri) arasında mutlak evlenme engeli bulunmaktadır. TMK'nın 130. maddesine göre, mevcut bir evliliğin varlığı, 133. madde uyarınca akıl hastalığı da kesin evlenme engellerdendir. Ancak akıl hastaları evlenmelerinde sakınca bulunmadığına ilişkin resmi sağlık kurulu raporu alırsa evlenebilir.

¹³⁰ Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, “Yürürlükten Kaldırılması Gereken Bir Hüküm Olarak Olağanüstü Durumlarda ve Pek Önemli Bir Sebeple Evlenmeye İzin Verilmesi (TMK m. 124/II)”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12.1 (2021): 86 vd.; Dilşad Keskin, “Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15.4 (2011): 66.

TMK’da belirtilen bu şartlar esasen Türk eş için aranan koşullardır. Yabancı eş açısından kendi milli hukukuna göre evlenip evlenemeyecekleri ve evlilik koşullarını yerine getirip getirmediikleri incelenecektir¹³¹.

Yabancı eşin birden fazla vatandaşlığı varsa hangi vatandaşlığının esas alınacağı, evliliğin maddi şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğinin hangi milli hukuka göre tespit edileceği sorusu akla gelebilir. Bu sorunun yanıtını MÖHUK’un 4. maddesi çerçevesinde vermek gerekmektedir. MÖHUK’un 4. maddesinin (c) bendine göre, birden fazla vatandaşlığa sahip olan kişilerin milli hukuklarının tespitinde “en sıkı ilişki içinde bulundukları ülkenin hukuku” esas alınacaktır. Dolayısıyla eşlerden biri, birden fazla vatandaşlığa sahipse, bu vatandaşlıklardan hangisi ile daha sıkı ilişki içinde olduğu araştırılmalıdır. Yakın ilişkili olduğu vatandaşlık tespit edilirken, somut olayın özelliklerine göre ilgilinin nerede ikamet ettiği, mutlak meskenin nerede olduğu, hayatını nerede devam ettirdiği, nerede vergi ödediği, ailesinin nerede olduğu, nerede çalıştığı, ekonomik faaliyetlerini nerede yürüttüğü gibi kriterler esas alınır.

Öte yandan, yabancı eşin milli hukuk kuralları Türk kamu düzenini ihlal etmediği sürece uygulama alanı bulacaktır. Zira MÖHUK’un 5. maddesine göre, “*belirli bir dava için geçerli olan yetkili yabancı hukukun hükmü Türk kamu düzenine açıkça aykırıysa, bu hüküm uygulanmaz*”. Milletlerarası Özel Hukukta kamu düzeni müdahalesi, yetkili yabancı hukukun uygulanmasını engelleyen istisnai bir düzenlemedir. Kamu düzeninin istisnai karakteri hem doktrinde hem mahkeme kararlarında kabul görmektedir. Yabancı eşin milli hukukunda yer alan evlenmenin maddi şartlarına ilişkin koşullardan biri ya da birkaçının uygulanması Türk kamu düzenini ihlal edebilir. Örneğin ilgili hukuk düzeninde vatandaşlık, ırk, sınıf, kast ve din ayrımcılığına dayalı evlilik engelleri varsa ya da evlenme yaşı çok küçük olarak belirlenmişse (örneğin 9 yaş gibi) bu tür düzenlemelerin Türk kamu düzeni müdahalesiyle karşı karşıya kalabileceği açıktır¹³².

bbb) Evlenmenin Şekli Şartları

Evliliğin hukuken geçerli olabilmesi için maddi şartların yanı sıra şekli şartların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Şekli koşullar, evlilik başvurusu aşamasını, evlilik sırasını ve evlilikten sonrasını kapsayabilir.

¹³¹ Doğan, MÖH, 323. Nomer, DHH, 239.

¹³² Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*, B.10, (İstanbul: Vedat, 2009) 155.

Uluslararası hukukta evliliğin şekli şartlarının geçerliliği bakımından, evliliğin maddi şartlarına nazaran birlik sağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda, bazı hukuk sistemlerindeki istisnalar dışında, evliliğin yapıldığı yer hukuku evlenmenin şekline uygulanacak hukuk olarak tespit edilmiştir. Türk hukukundaki eğilim de bu yöndedir ve MÖHUK'un 13. maddesinin 2. fıkrasına göre, evliliğin şekli yapıldığı yer hukukuna tabiidir. Bu nedenle, Türkiye'de yapılan evlilikler açısından, evlenmenin şeklinde Türk hukukunun uygulanacağı açıktır. Yurt dışında yapılan evliliklerde ise evliliğin yapıldığı ülkenin şekil kurallarına uyulması gerekmektedir.

Türk hukukunda evlenmenin şekline ilişkin kurallar esasen Nüfus Hizmetleri Kanunu (NHK)¹³³ ve “Evlendirme Yönetmeliğinde¹³⁴ düzenlenmiştir. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 22. maddesinde “*eşlerden biri yabancı ise, belediye evlilik büroları ve nüfus müdürleri evlenmeye yetkilidir*” ifadesi yer almaktadır. Evlilik Yönetmeliği'nin 12 maddesinin 1. fıkrasında ise “*Bir Türk vatandaşı ile bir yabancı veya farklı uyruklardan iki yabancı kişi, yetkili Türk evlilik memuru huzurunda Türkiye'de evlenebilir; Eşlerden biri yabancı ise belediyenin evlilik büroları ve nüfus müdürleri evlenmeye yetkilidir*”.

Evliliğin şekline evliliğin yapıldığı ülke hukuku uygulanacağından, evliliğin yapıldığı ülkenin kanunları tarafından kabul edilen yetkili makamlar nezdinde yapılması gerekmektedir. Başka bir anlatımla, evlilik yurt dışında gerçekleşiyorsa, yapıldığı ülkenin kabul ettiği usul ve şekle uygun olarak yapılmalıdır. Evliliğin şekli farklı ülkelerde farklı şekillere tabi tutulmuş olabilir. Örneğin, Türk yasalarına göre, resmi bir evliliği olmayan evlilikler geçersizdir; ancak Suudi Arabistan hukuku kurallarına uygun olarak yapılan bir dini nikah, evliliğin yapıldığı ülke hukukuna göre geçerli olduğu için Türkiye'de de geçerlidir.

Evlendirme Yönetmeliğinin 11. maddesinin 1. fıkrasına göre, “*Yurtdışında Türk vatandaşı kadın ve erkek veya bir Türk vatandaşı ile bir yabancı, bulundukları ülkenin evlendirmeye yetkili makamları huzurunda evlenebilirler. Böyle bir evlenme, Türk mevzuatına aykırı olmaması şartıyla Türkiye'de de geçerlidir*”. Bu düzenleme esasen evliliğin şekline yapıldığı yer hukukunun uygulanacağını kabul eden MÖHUK'un 13. maddesi ile uyumludur. Ancak ikinci cümlede yer alan “yurt dışında yapılan evliliğin Türk mevzuatına aykırı olmamak kaydıyla geçerli olacağı” kuralı, evliliğin yurt dışında

¹³³ RG:29.04.2006-26153.

¹³⁴ RG:07.11-1985-18921.

gerçekleşmesi halinde Türk mevzuatına uyulmasını öngörmektedir. Bu nedenle kanundaki düzenlemeden farklı bir kuralın kabul edildiği şeklinde yorumlanabilir de kanımızca Yönetmelik, üst norm olan Kanuna aykırı olamayacağı için bu hüküm ancak kamu düzeni müdahalesinin söz konusu olabileceği hallerde uygulama alanı bulacaktır.

Öte yandan, Türk hukukuna göre yabancı ülkelerin Türkiye’de bulunan temsilcileri, gönderen devletin kanunlarına uygun yetkiyi haiz olmak şartıyla sadece kendi ülke vatandaşları arasındaki evlendirme işlemini gerçekleştirebilir. Dolayısıyla taraflardan birinin Türk vatandaşı olması halinde Türkiye’deki yabancı temsilciliklerin evlendirme yetkisi bulunmamaktadır. Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti’nin yurt dışındaki temsilcilikleri, her iki tarafın Türk vatandaşı olması şartıyla evlendirmeyi gerçekleştirebilir. Konsüler evlenme ya da konsolosluk evliliği adı verilen bu tür evlilikler MÖHUK’un 13. maddesindeki kuralın istisnasını oluşturmaktadır¹³⁵.

cc) Süre Şartı

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmek için Türk vatandaşı ile evli olma ve bu evliliğin geçerli bir evlilik olması koşulları yeterli değildir. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için gerekli şartlardan biri de süre şartıdır. Nitekim Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancının, Türk vatandaşı olan eşiyle en az üç yıldır evli olması gerekmektedir.

Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanılmasında, uzun süredir evli olan ve evlenme anında yabancı olan eşlerden birinin sonradan Türk vatandaşlığını kazanması halinde, diğer eşin Türk vatandaşlığını kazanıp kazanamayacağı ya da ne zaman kazanacağı sorusu akla gelebilir. Örneğin, her ikisi de İtalyan vatandaşı olan ve 10 yıldır evli olan eşlerden biri istisnai yolla Türk vatandaşlığını kazandığında, diğer eş de artık bir Türk vatandaşı ile evli olduğu için evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilecek midir ya da ne zaman kazanabilecektir? Bu sorunun yanıtı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin (TVKUY)¹³⁶ 25. maddesinin 3. fıkrasında açıklığa kavuşturulmuştur. Buna göre “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının eşi, sonradan Türk vatandaşlığını kazanmış ise evlilikte geçen sürenin hesaplanmasında Türk vatandaşlığını kazanma tarihi esas alınır*”. Dolayısıyla verdiğimiz örnekte evlenme

¹³⁵ Nomer, DHH, 244.

¹³⁶ RG:06.04.2010-27544.

suretiyle Türk vatandaşlığı kazanılabilir ancak Türk vatandaşlığı sonradan kazanıldığı için, Türk vatandaşlığının kazanıldığı tarihten itibaren üç yıllık sürenin geçmesi gerekmektedir.

403 sayılı TVK'dan farklı olarak üç yıllık süre her halde aranan bir koşuldur. Başka bir anlatımla Türk vatandaşı ile evlenen kişinin vatansız olması ya da evlenmeden önce sahip olduğu vatandaşlığı evlilik nedeniyle kaybetmesi halinde dahi üç yıllık süre koşulu aranmakta, herhangi bir istisnaya yer verilmemektedir. Dolayısıyla böyle bir ihtimalde üç yıllık süre boyunca ilgilinin vatansız kalma ihtimali doğmaktadır. Kanaatimizce bir kişinin sırf bir Türk vatandaşı ile evlendiği için vatansız olması, evlilik sebebiyle mağdur olma sonucunu doğurma olup bu konudaki mağduriyet TVK'da düzenleme yapmak suretiyle giderilmelidir.

Üç yıllık süre boyunca evliliğin ayrılık kararı ile kesintiye uğramaması konusunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada, evlilik birliğinin hukuki olarak devam edip etmediği önem taşımaktadır. Ancak kanaatimizce bu durumu süre koşulu açısından değil, aile birliği içinde yaşama koşulu açısından değerlendirmek yerinde olacaktır.

Öte yandan, Türk hukukunun uygulanacak hukuk olduğu durumlarda, örneğin TMK'nın 167. maddesi ve devamı uyarınca ayrılık kararı verilmesi halinde, uzun süreli ayrılıklarda evliliğin devam etmediği düşünüldüğü için sorunlarla karşılaşılabilmesi mümkündür.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında üç yıllık süre boyunca Türkiye'de yaşamak veya ikamet etme zorunluluğu da bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı eş Türkiye'de veya yabancı bir ülkede yaşıyor olabilir. Bu bakımdan yasa koyucu, evlilik olgusuna önem vermekte; yabancının Türkiye ile bağlantısı konusunda herhangi bir koşul aramamaktadır.

dd) Evliliğin Devam Ediyor Olması

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için başvuruda bulunan yabancının evliliğinin devam ediyor olması gerekmektedir. TVKUY'nın 25. maddesinin (b) bendine göre, *“evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için başvuruda bulunan yabancı hakkında yapılan soruşturma sonucunda evliliğin başvuru tarihinden önce boşanma veya ölüm gibi sebeplerle sona erdiği anlaşılırsa, yabancının başvurusu kabul*

edilmez ve bu hususta ilgili kişiye bilgi verilir”. Dolayısıyla en az üç yıl süren geçerli bir evlilikten sonra boşanma veya ölüm gibi bir nedenle evlilik sona ermemiş olmalıdır. Aksi halde evlenme yolu ile Türk vatandaşlığının kazanılması için başvuruda bulunulması mümkün olmayacaktır.

Yasa koyucunun bu noktada sadece bir istisna yaptığı görülmektedir. Ölüm nedeniyle sona eren bir evlilikten sonra başvuru yapılması mümkün olmamakla birlikte, TVK’nın 16. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma başvurusu yapıldıktan sonrasında Türk vatandaşı eşin ölümü ile evliliğin sona ermesi halinde vatandaşlık başvurusu geçerliliğini koruyacaktır. Yasa koyucu, böyle bir durumda, evlilik yoluyla vatandaşlık kazanımı için “evlilik birliği içinde yaşama” şartının gerekli olmayacağını belirtmiştir. Hiç şüphe yok ki diğer ilgili koşullar geçerliliğini korumaktadır. Buradaki amaç, bir Türk vatandaşı ile en az üç yıl süren bir evlilik nedeniyle kişinin kurduğu düzenin ve Türkiye ile olan bağlantısının, tarafların yetki alanı dışında kalan bir durum olan ölümden etkilenmemesidir. Ancak doktrinde, Türk eşin ölümünün yabancı eşten kaynaklanması halinde, bu durumun evlilik birliği ile bağdaşmayacağı gerekçesiyle başvurunun reddedilmesi gerektiği ileri sürülmektedir¹³⁷. Bunun yanı sıra, evliliğin hangi şartlarda ve hangi sebeple sona erdiğinin araştırılması gerektiği de ileri sürülebilir. Örneğin Türk eşin kusurlu bulunduğu bir boşanma davası sonucunda evliliğin sona ermesi halinde, başvuranın Türkiye ile yakın ilişkisinin varlığının kanıtlanması durumunda yabancı eşin başvurusunun değerlendirilmesinin uygun olabileceğini savunulabilir. Mevcut durumda, evlilik boşanma ve ölüm gibi nedenlerle başvuru tarihinden önce sona ermişse vatandaşlık başvurusu kabul edilmeyecektir¹³⁸. Kuşkusuz, yabancı eşin, boşanmadan sonra Türk vatandaşlığını genel yoldan veya istisnai yoldan kazanmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır.

b) Asli Koşullar

aa) Aile Birliği İçinde Yaşama

403 sayılı TVK’dan farklı olarak 5901 sayılı TVK, “fiilen birlikte yaşama” şartı yerine “aile birliği içinde yaşama” şartını kabul etmiştir. Aile birliği içinde yaşama koşulu

¹³⁷ Aybay, Özbek, 134.

¹³⁸ Güngör, 139.

ile önceki yasanın gerektirdiği fiilen birlikte yaşama koşulunun yumuşatıldığı söylenebilir.

Aile birliği içinde yaşamak, esasen birlikte yaşamayı da içeren, ancak zorlayıcı nedenlerle geçici olarak birlikte yaşamamanın geçici yetersizliğini dışlamayan bir ifadedir. Aynı şekilde eşlerin de zorunlu nedenlerle aslında birlikte yaşamadıkları dönemlerde aile olma duygusunu korumaları mümkündür. Yasa koyucunun “*de facto*” birlikte yaşamaktan ziyade eşlerin aile olma duygusuna öncelik vermeyi tercih ettiği anlaşılmaktadır. Ancak eşlerin birlikte yaşamasının, evliliğin aile birliği içinde devam ettiği görüşünün verilmesinde faydalı olacağı da açıktır.

Günümüzde eşlerin iş nedeniyle farklı yerlerde yaşamak zorunda kalmaları gibi durumların giderek arttığı görülmektedir. Eşlerden birinin hastalığı ya da bir yakınının hastalığı nedeniyle refakat etmek amacıyla başka bir yerde yaşıyor olması söz konusu olabilir. Bu gibi durumlar göz önüne alındığında, fiili birlikte yaşama koşulunun yumuşatılmasının olumlu bir gelişme olduğu düşünülmektedir¹³⁹. Dolayısıyla aile birliği içinde yaşama sadece birlikte aynı çatı altında yaşama anlamına gelmemektedir.

Konuya ilişkin son olarak belirtilmesi gereken husus, aile birliği içinde yaşama koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin soruşturmanın Anayasası’nın 20. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS)¹⁴⁰ 8. maddesi uyarınca¹⁴¹ güvence altına alınan özel hayatın ve aile hayatının gizliliği haklarına hâlel getirmeksizin yürütülmesi gereğidir.

bb) Evlilik Birliği ile Bağdaşmayacak Faaliyette Bulunmama

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için, diğer şartların yanı sıra, Türk vatandaşı ile evli yabancının, evlilik birliğine aykırı faaliyetlerde bulunmaması da gerekmektedir. Evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetler ile kasdedilen, gerçek bir evlilikle bağdaşmayan ahlaka ve hukuka aykırı fiillerdir. TVKUY’nın 28. maddesi, fuhuş yapmak ve fuhuşa aracılık etmek gibi davranışları evlilik birliği ile bağdaşmayacak davranışlara örnek olarak sayılmıştır. TVKUY de belirtilen durumlar örnek olarak

¹³⁹ GÜNGÖR, 139.

¹⁴⁰ AİHS, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış, 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme metni için bkz.: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur (Erişim Tarihi: 21.08.2023).

¹⁴¹ AİHS m. 8 uyarınca “1. Herkes özel hayatına, aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir”.

sayılmakta ve bu sınırlı sayıda kabul edilmemelidir. Nitekim idare, evlilik birliği ile bağdaşmayan diğer faaliyetler üzerinde takdir yetkisini haizdir.

Yabancı eşin evlilik birliği ile bağdaşmayan bir faaliyetinin tespiti, evliliğin gerçek bir evlilik olmadığı gerçeğiyle de yakından ilişkilidir. Böyle bir durum tespit edilirse, evlenme yoluyla vatandaşlık kazanma başvurusu reddedilecektir¹⁴².

Doktrinde¹⁴³ ve Danıştay kararlarında evlilik birliği ile bağdaşmayacak fiillerin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasını engellemesi için bu fiilin evlilik birliğinin kurulmasından sonra başlamış olması veya evlilik birliği içinde devam etmiş veya tekrarlanmış olması gerektiği savunulmaktadır. Başka bir anlatımla burada önemli olan husus, evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetin evlilik sonrasında devam edip etmediği meselesidir. Bu noktada evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için evlilik birliği ile bağdaşmayan faaliyetin evlilik birliği devam ederken gerçekleşmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin mahkeme kararları da bu yöndedir. Örneğin Danıştay 10. Dairesi bir kararında, Moldova vatandaşı olan davacının 1995 yılında Fuhuşla Mücadele Yönetmeliğine aykırı davrandığı gerekçesiyle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı talebinin reddine ilişkin kararı, davacının evlendikten sonraki dönemde sabıka kaydı bulunmadığı gerekçesiyle iptal edilmiş, davacının aile birliği içinde yaşadığına inanıldığını belirtmiştir¹⁴⁴. Bu ve benzeri davalarda Danıştay'ın evlilik sonrasında aile birliği ile bağdaşmayacak faaliyette bulunup bulunmadığı hususunu dikkate aldığı görülmektedir¹⁴⁵. Kanaatimizce aksi bir değerlendirme hem bu maddenin amacına aykırı olacak hem aile birliği içinde yaşayan bireyin olumsuz geçmişinin ömür boyu onu takip etmesi sonucunu doğuracaktır.

cc) Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Hali Bulunmama

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir kişinin, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından Türk vatandaşlığını kazanmasına engel teşkil edecek bir durumda olmaması gerekmektedir. İdarenin, ilgili kişinin milli güvenlik ve kamu düzeni açısından bir engelinin bulunup bulunmadığını tespit etme açısından geniş bir takdir

¹⁴² Doğan, Vatandaşlık, 96.

¹⁴³ Güngör, 140.

¹⁴⁴ Danıştay 10. D. 11.04.2016- E. 2013/7128, K. 2016/1898.

¹⁴⁵ Güngör, 140-141.

yetkisi bulunmaktadır. TVKUY'nin 35. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bu tespitin yapılabilmesi için Millî İstihbarat Teşkilâtı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'nden arşiv araştırması talep edilecektir¹⁴⁶.

403 sayılı TVD'da yer almamakla birlikte 5901 sayılı TVK'da yer alan bu koşulun amacı Kanunun gerekçesinde şu şekilde açıklanmıştır: *“Bu şartın konulması ile milli güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve milli menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları engellenmektedir”*¹⁴⁷.

TVKUY'nin 28. maddesi uyarınca yürütülecek soruşturma sonucunda, Anayasa ile kurulan devlet düzeninin yıkılması amacıyla faaliyette bulunduğunu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığını veya maddi olarak desteklediğini, Cumhuriyetin bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya yurt dışında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğunu Türkiye'nin ülkesi ve milleti ile isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına karıştığını, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti ve insan ticareti ile iştiğal ettiği tespit edilenlerin Türk vatandaşlığı kazanamayacağı öngörülmüştür. Ayrıca, altı aydan fazla hapis cezasına çarptırılanlar, açığa alınmalarına, zaman aşımına uğramalarına, kararı açıklamaları ertelenmelerine, paraya çevrilmelerine veya affedilmelerine rağmen, kusurlu suçlar dışında, Türk vatandaşlığı kazanamayacakları da kabul edilmektedir¹⁴⁸.

¹⁴⁶ TVKUY m. 35/2'e göre, *“Kanunun 11 inci, 12 nci, 16 ncı ve 17 nci maddelerine göre yabancının Türk vatandaşlığını kazanmasında milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunup bulunmadığının tespiti için Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığından ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması istenir”*.

¹⁴⁷ 5901 sayılı TVK'nın gerekçesi için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90>. (Erişim Tarihi: 10.03.2023).

¹⁴⁸ TVKUY m.72/5'e göre, *“İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkmaya yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz”*.

Danıştay 10. Dairesi bir kararında, davacının 6136 sayılı Ateşli Silahlar, Bıçaklar ve Diğer Aletler Kanununa¹⁴⁹ karşı çıkma suçundan yargılandığı ve beraat ettiği dikkate alınarak, Türk vatandaşlığının kazanılması başvurusunun reddinin yanlış olduğuna karar vermiştir¹⁵⁰.

Öte yandan, TVKUY'nın 25. maddesinin (c) bendinde herhangi bir suçtan dolayı yargılanan, hüküm giyen veya gözaltına alınanların başvurularının kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Bu şart 5901 sayılı TVK'nın 16. maddesinde yer almamaktadır. Yönetmelikle kabul edilen ek şartın Anayasa'nın 66. maddesinin 3. fıkrasında yer alan kanunilik ilkesine aykırı olduğu açıktır¹⁵¹.

c) Gerçek Bir Evlilik Meselesi

5901 sayılı TVK'da yer alan bu koşulların yanı sıra, doktrinde ve uygulamada evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığı konusunun tartışıldığı görülmektedir. Her ne kadar evliliğin gerçek bir evlilik olması gerektiği yönünde 5901 sayılı TVK'da herhangi bir hüküm ya da koşul bulunmasa da konunun önemi nedeniyle çalışmanın bu kısmında ele alma ihtiyacı hasıl olmuştur.

Gerçek bir evlilik, evliliğin aile kurmak amacıyla yapıldığı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla maddi ve şekli şartları taşıyan tüm evliliklerin gerçek olduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim, evlilik, evlenme yoluyla daha kolay vatandaşlık kazanma veya bir ülkede oturma veya çalışma izni alma gibi bazı fırsatlardan yararlanmak amacıyla yapılmış olabilir¹⁵². Bu tür evlilikler, TMK'nın öngördüğü gibi gerçek evlilik niteliğinde olmayıp, eylemli, uydurma, muvaazaya dayalı, sözde evlilik niteliğindedir. Yani evlilik kurumunun gerektirdiği ortak bir yaşam ve sorumluluktan ziyade, evlilik yoluyla başka bir amaç ve durum elde etmek amacıyla yapılan evlilikler gerçek evlilik olarak nitelendirilemez çünkü evliliğin gerektirdiği şartlara uygun olarak yapılsa da asıl amaç evlenmek değildir.

Türkiye'de özellikle 1990'lı yılların sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan devletlerin vatandaşları için büyük bir cazibe merkezi haline gelmiş

¹⁴⁹ RG:15.07.1953-8458.

¹⁵⁰ Danıştay 10. D. 05.10.2015- E. 2017/8455, K. 2015/4050.

¹⁵¹ Aybay, Özbek, 136.

¹⁵² Akıntürk, Ateş, 59.

ve turist vizesi ile Türkiye'ye gelen, ikamet ve çalışma hakkı bulunmayan yabancıların Türk vatandaşlığını kazanmak için Türk erkekleriyle evlendiği görülmüştür. O yıllarda 403 sayılı TVK yürürlükte olduğu için Türk vatandaşı ile evlenen yabancı kadın evlenme sırasında Türk vatandaşlığını kazanmak istediğini beyan ederek neredeyse otomatik olarak vatandaşlık kazanmıştır. Hatta o yıllarda İstanbul'dan Doğu Anadolu'nun çeşitli illerine turlar düzenlenmiş ve söz konusu evlilikler sistematik olarak yapılmaya başlanmıştır¹⁵³. Her ne kadar bu türden evliliklerin muvaazalı olduğu, amacının genel ahlak ve adaba aykırı olduğu, bu nedenle geçersiz (batıl) sayılması gerektiği ileri sürülse de evliliğin sona ermesini gerektiren sebepleri sıralayan TMK hükümlerinde bu görüşü destekleyecek bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim Yargıtay 2. Hukuk Dairesi konuya ilişkin bir kararında, Türk Borçlar Kanunu (TBK)¹⁵⁴ hükümlerine göre muvazaanın geçersizlik nedeni (butlan) olduğu belirtilmiş, ancak bu durumun evliliğin mutlak butlan sebeplerini sınırlı olarak düzenleyen TMK'da sayılmamış olmasını nedeniyle kanunda açık hüküm bulunmadığından bahisle muvaazalı evliliklere butlan yaptırımının uygulanmasının mümkün olmadığına hükmetmiştir¹⁵⁵. Başka bir anlatımla, Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılan bir evliliğin muvazaalı evlilik olduğu gerekçesiyle iptal edilmesi mümkün değildir. Ancak, Türk vatandaşlığını kazanmak için yapılan muvaazalı evlilikler meselesi vatandaşlık hukuku kapsamında tartışmalıdır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, evliliğin gerçek bir evlilik olmasına ilişkin 5901 sayılı TVK'da herhangi bir koşul olmamakla birlikte, TVKUY'nın 29. maddesinde “*Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı ve eşi, komisyon tarafından ayrı ayrı ve birlikte mülakata tabi tutulmak suretiyle evliliğin gerçek bir evlilik ya da Türk vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik olup olmadığı araştırılır*” hükmü yer almaktadır. Uygulamada, genellikle eşler mülakata tabi tutulmakta ve bu mülakat sırasında eşlere evlerinin yeri, o evde ne kadar süredir yaşadıkları, evin kaç odası olduğu, diğer eşin en sevdiği yemeğin ne olduğu, diğer eşin ailesiyle ilgili sorular sorulabilmektedir.

Evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma başvurularında, yabancı eşin Türkçe bilme zorunluluğu bulunmamakla birlikte, üç yıldır bir Türk vatandaşı ile evli olan eşin az da olsa Türkçe öğrenmiş olması evliliğin gerçek bir evlilik olduğunu destekleyen bir unsur olarak dikkate alınabilir.

¹⁵³ Erdem, 154.

¹⁵⁴ RG:04.02.2011-27836.

¹⁵⁵ Y. 2. HD. 11.07.1997-E. 6762, K. 7915.

Eşler arasında yaş farkının çok büyük olduğu bir evlilik sadece yaş farkı nedeniyle muvazaalı evlilik sayılmamalıdır. Ancak böyle bir evlilikte yabancı eş hiç Türkçe bilmiyor, Türk kültürü hakkında hiçbir bilgisi yoksa bu halde muvazaalı evlilik şüphesi doğabilir. Dolayısıyla yaş farkı, Türkçe bilmeme ya da Türk kültürüyle ilgili sorulara cevap verememe tek başına bir sorun yaratmazken genel bir değerlendirme sonucunda gerçek bir evliliğin olup olmadığı konusunda karine teşkil edebilir.

Eşler evlendikten sonra Türkiye’de yaşamayı tercih etmişlerse, yabancının YUKK’un 34 ve devam eden maddeleri uyarınca aile ikamet izni başvurusunda bulunması gerekmektedir. Aile ikamet izninin koşullarının belirtildiği YUKK’un 35. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen Türkiye’de, destekleyicinin yanında kalmak üzere aile ikamet izni talebinde bulunacak yabancılarda aranan koşullardan biri de (c) bendinde yer alan, evliliği aile ikamet izni alabilmek amacıyla yapmamış olma şartıdır. YUKK’un 37. maddesinde bu husus özel olarak düzenlenmiştir. Anlaşmalı Evlilik Yoluyla Talep Edilen Aile İkamet İzni başlıklı bu maddenin 1. fıkrasına göre, *“aile ikamet izni verilmeden veya uzatılmadan önce makul şüphe varsa, evliliğin sadece ikamet izni almak amacıyla yapılıp yapılmadığı valiliklerce araştırılır. Soruşturma sonucunda evliliğin bu amaçla yapıldığı tespit edilirse aile ikamet izni verilmez, verilirse iptal edilir”*. 37. maddenin 2. fıkrasına göre ise aile ikamet izni verildikten sonra da evliliğin anlaşmalı olup olmadığı konusunda valiliklerce denetim yapılabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen eş, en az üç yıl süren evliliğinin tamamı veya bir kısmı için Türkiye’de ikamet etmişse, ikamet izni başvurusunda bulunduğu ve ikamet iznini aldıktan sonra Valiliklerin evliliğin gerçek bir evlilik olup olmadığını araştırma yetkisi bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda valiliklerce aile ikamet izni çerçevesinde gerçek bir evliliğin olup olmadığı konusunda yapılan araştırma ve denetimin vatandaşlık başvurusu sırasında değerli bir veri oluşturacağı açıktır.

2. Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında Usûl

a) Yetkili Makam ve Usul

Evlilik yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için yapılan başvurularda yetkili makamın tespitinde başvurunun yurt içinden mi yoksa yurt dışından mı yapıldığı önem arz etmektedir.

5901 sayılı TVK'nın 37. maddesi uyarınca vatandaşlık kazanma başvurusu Türkiye'de yapılacaksa, başvuru makamı başvuru sahibinin Türkiye'de ikamet ettiği yerin valiliğidir. TVKUY'nın 64. maddesinin 1. fıkrasında da Türkiye'den yapılan başvuruların, yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki valiliğe yapılacağı belirtilmiştir. Görüldüğü üzere 5901 sayılı TVK'da başvuru mercii ikamet edilen yerin valiliği iken TVKUY'da bu makam yerleşim yerinin bulunduğu valiliktir. Her ne kadar "ikamet" ile "yerleşim yerinin" farklı olduğu tartışma konusu olabilirse de kanımızca bu tartışmalar bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Kanaatimizce bu terimlerin farklı olduğu sonucuna ulaşıldığı takdirde kanun hükmünün esas alınması yerinde olacaktır.

5901 sayılı TVK'nın 37. maddesi uyarınca vatandaşlık kazanma başvurusu yurt dışında yapılacaksa, bu başvuru dış temsilciliklere yapılmalıdır. Yurt dışında yapılacak başvurularda herhangi bir sınırlama getirilmediği için, Türk vatandaşlığını kazanamak için başvuruda bulunacak yabancı turist olarak gittiği bir ülkenin Türk dış temsilciliğine başvuruda bulunabilecektir. Ancak böyle bir başvuru karşısında dış temsilcilikteki yetkilinin, ilgili kişinin vatandaşlık kazanması için gerekli şartları sağlayıp sağlamadığını tespit etmesi çok zordur. Bu nedenle olumlu sonuç almak mümkün olmayabilir. Bu bakımdan ilgili kişinin ikamet ettiği veya mutad meskeninin bulunduğu yer dışında bir dış temsilciliğe başvurması mantıklı görünmemektedir. Bununla birlikte, yurt dışında yapılacak başvurularda, başvuruda bulunacak yabancının ikamet ettiği yere en yakın dış temsilciliğe veya mutad meskeninin bulunduğu yere başvuruda bulunulabileceği yönünde düzenleme yapılmasının daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

5901 sayılı TVK'nın 37. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, evlilik yolu ile vatandaşlık kazanmak için yapılan başvurular şahsen veya özel bir vekaletname ile yapılabilir; posta yolu ile başvuru yapılamaz. TVKUY'nın 64. maddesinin 2. fıkrasına göre, küçüklerin veya ayırt etme gücünden yoksun kişilerin vatandaşlık başvuruları ebeveynleri veya velileri tarafından yapılacaktır. Bu kapsamda evlilik yoluyla vatandaşlık kazanma başvurularının şahsen, özel vekaletname veya bazı durumlarda ebeveyn veya vasi tarafından yapılabileceği anlaşılmaktadır.

Başvuru yapılan makam, öncelikle Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının, incelediğimiz başvuru şartlarını karşılayıp karşılamadığına dair bir soruşturma yürütecektir. Bunun yanı sıra TVKUY'nın 25. maddesi uyarınca, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin başvurularda, başvuru makamı,

yabancınn üç yıldır bir Türk vatandaşı ile evli olmadığı, evliliğin başvuru tarihinden önce boşanma veya ölüm gibi nedenlerle sona ermiş olduğu, herhangi bir suçtan yargılanmasının devam ettiği veya hüküm giydiğı veya tutuklu olduğu ve başvuru dosyasında yer alması gereken belgeleri sunmadığı anlaşıldığı takdirde başvuru kabul edilmez ve durum ilgiliye tebliğ edilir.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancınn talebi üzerine başvuru makamları tarafından bir dosya hazırlanır. Söz konusu dosyada hangi belgelerin yer alacağı TVKUY'un 26. maddesinde belirtilmiştir¹⁵⁶. Daha sonra İçişleri Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından müştereken belirlenen Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin hizmet bedeli tahsil edilir ve tahsil edilen hizmet bedeli tutarları bütçeye kaydedilir. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na¹⁵⁷ göre, belirlenen hizmet bedeli, "geliri olmayanlar ve onlarla ticareti yapılan reşit olmayan çocuklarından" alınmaz. Ayrıca yabancı makamlardan alınmış pasaport gibi belgelerin Türkçe tercümesinin noter tasdikli olması gerekmektedir. Başvuru sahibinin vatansız olması veya vatandaşı olduğu devlet makamlarından başvuru için gerekli belgeleri temin edememesi veya bu makamlarca istenen belgelerden herhangi birinin düzenlenememesi halinde, bu husus İçişleri Bakanlığına bildirilir ve işlem İçişleri Bakanlığının talimatları doğrultusunda yürütülür. Söz konusu belgelerin talep edilmemesi yönünde bir talimat varsa başvuru sahibinden söz konusu belgelerdeki bilgileri kapsayan yazılı bir beyan talep edilir. Türk vatandaşlığının yalan beyanla veya Türk vatandaşlığının kazanılmasına esas teşkil eden unsurların gizlenmesi sonucu alındığının sonradan tespiti halinde vatandaşlığa alınma kararı iptal edilir¹⁵⁸.

¹⁵⁶ TVKUY. m. 26 uyarınca dosyada bulunması gerekli belgeler şunlardır:

"İsteğı belirten form dilekçe,

- *Türk vatandaşı eşe ait müracaat makamlarınca sistemden alınan nüfus kayıt örneğı,*
- *Kişinin hangi devlet vatandaşı olduğunu gösteren pasaport veya benzeri belge, vatansız ise temininin mümkün olması halinde buna ilişkin belge,*
- *Kişinin kimlik bilgilerini gösteren doğum belgesi veya nüfus kayıt örneğı gibi bir belge,*
- *Yerleşim yeri Türkiye 'de bulunuyor ise en son tarihli ikamet tezkeresi,*
- *Herhangi bir suç nedeniyle hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunuyor ise onaylı bir örneğı,*
- *Kişinin doğum tarihinin ay ve günü bulunmuyorsa, doğum tarihinin tamamlanması için ülkesinin yetkili makamlarından alınmış belge, belgenin temin edilememesi halinde ise 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunun 39. maddesi gereğince işlem yapılmasını kabul ettiğine dair imzalı beyanı,*
- *Hizmet bedelinin maliye veznesine yatırıldığını gösteren makbuz".*

¹⁵⁷ RG:06.01.1961-10700.

¹⁵⁸ Erdem, 181, dn. 92.

aa) Yurt İçinden Yapılan Başvurular

TVKUY'nın 27. maddesine göre, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen ve başvuruda gerekli şartları sağladığı tespit edilen yabancı adına 26. maddede belirtilen belgelerden oluşan bir dosya hazırlanır ve İl Emniyet Müdürlüğünden yabancı hakkında soruşturma yapması talep edilir. Bu kapsamda İl Emniyet Müdürlüğü, evlilik yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancının aile birliği içinde yaşayıp yaşamadığını, evlilik birliği ile bağdaşmayacak faaliyetlerde bulunup bulunmadığını ve Türk vatandaşlığını kazanmasında milli güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir durumun olup olmadığını araştırır. Ayrıca Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasına ilişkin işlemler ve karar almaya yetkili makamlar başlıklı TVKUY'nın 35. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, yabancının Türk vatandaşlığına milli güvenlik ve kamu düzeni açısından engel teşkil edecek bir durumun olup olmadığının tespiti amacıyla Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünden arşiv araştırması talep edilir. Dahası TVKUY'nın 72. maddesi uyarınca Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı hakkında yerleşim yerinin bulunduğu güvenlik birimlerince soruşturma, Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünce de arşiv araştırması yapılır. Komisyon tarafından gerekli görülmesi halinde kamu görevlileri aracılığı ile soruşturma yaptırılabilir. Kanaatimizce TVKUY'nın 27, 35 ve 72. maddelerde düzenlenen meselenin tek bir maddede etraflıca düzenlenmesi karışıklığı giderme ve kanun yapma sistematığı açısından daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Güvenlik birimleri tarafından yürütülen soruşturma sonucunda, evliliğin Türk vatandaşlığı kazanmak amacıyla yapılıp yapılmadığına dair olumlu veya olumsuz bir kanaate varılamaması halinde, Türk vatandaşı eşin yakınlarının ifadelerine atıfta bulunularak görüş oluşturulana kadar soruşturma süreci periyodik olarak sürdürülür. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün 5901 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Açıklamasında¹⁵⁹ Türk vatandaşı eşin birinci ve ikinci derece yakınlarının ifadelerine başvurulacağı belirtilmiştir. TVKUY'nın 72. maddesinin 1. fıkrasına göre, Türk vatandaşlığını kazanmak veya kaybetmek isteyen kişi hakkında yürütülen soruşturma ve kovuşturma bir yıl süreyle geçerli olmakla birlikte, gerekli görüldüğünde bu süre beklenmeksizin yeni bir soruşturma ve kovuşturma yapılabilir.

¹⁵⁹https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/5901Sayili_Turk_Vatandas_ligi_Kanuna_Gore_Aciklama2009.pdf (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

TVKUY’de güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması işlemlerinin ilgili kurumlarla birlikte Bakanlık tarafından yürütüleceği belirtilmektedir. Bu çerçevede oluşturulan “olumlu veya olumsuz görüş” soruşturma formuna açıkça yazılır ve soruşturmaya ilişkin tüm tutanaklarla birlikte il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğüne iletilir. Daha sonra dosya, bulunduğu ilde kurulan “Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu’na gönderilir. “Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu” ilk kez 5901 sayılı TVK ile düzenlenmiştir. Komisyonun kurulması ile bir önceki Kanun döneminde bürokrasi ile ortaya çıkan sorunların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

bb) Yurt Dışından Yapılan Başvurular

Yurt dışından yapılan başvurularda, dış temsilcilikten sorumlu konsolos yardımcısı veya üst düzey bir yetkiliye, Türkiye’deki Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonunun yetkileri verilmiştir. İlgili kişinin Türkiye dışında yapılan başvurularda başvuru şartlarını yerine getirdiğine karar verilmesi üzerine başvurunun kabul edilmesi halinde konsolos yardımcısı veya konsolosluk işlemlerinden sorumlu üst düzey bir yetkili tarafından dış temsilcilikte mülakat yapılır¹⁶⁰. Söz konusu konsolos yardımcısı veya üst düzey bir yetkili, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı ve eşini Türkiye’de olduğu gibi ayrı ayrı ve müştereken görüşmeye tabi tutarak evliliğin gerçek bir evlilik mi yoksa Türk vatandaşlığı kazanmak amacıyla yapılmış bir evlilik mi olduğunu belirlemek üzere mülakat yapacaktır.

b) Karar Aşaması

Yetkili makamlar gerekli incelemeyi yaptıktan sonra sonucu açıkça bildirmekle yükümlüdür. Tüm belgeler tamamlandıktan sonra, Türk vatandaşlığını kazanma koşullarını yerine getirip getirmediğine göre nihai karar İçişleri Bakanlığı tarafından verilir. Söz konusu karar öncelikle başvuru makamına tebliğ edilir. İlgili Türk vatandaşlığını kazandıysa, yabancılar siciline kayıt ile bir bağlantı kurulur ve bu kayıt kapatılır¹⁶¹. Ayrıca TVKUY’nın 86. maddesi uyarınca, Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararlar, başvuru makamları aracılığıyla ilgiliye bildirilir. 2015 yılından itibaren bu madde uyarınca ilgili kişilere bildirim işlemleri “Elektronik

¹⁶⁰ Nomer, Vatandaşlık, 118; Nuray Ekşi, *Vatandaşlık Hukukumuzda Türkçe Olmayan Ad ve Soyadı Meselesi*, (İstanbul: Beta, 2008) 158-159 (Ad ve Soyad); Erdem, 194.

¹⁶¹ Doğan, Vatandaşlık, 115.

Vatandaşlık Sistemi” üzerinden yürütülmektedir. Tebligat işlemlerinin “Elektronik Vatandaşlık Sistemi” üzerinden gerçekleştirildiği ve işlemlerin daha hızlı ve etkin bir şekilde sonuçlandırılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir¹⁶².

C. TÜRK VATANDAŞI İLE EVLENEN ve ÇİFTE VATANDAŞLIĞA SAHİP OLAN KİŞİ AÇISINDAN EVLİLİĞİN HUKUKİ SONUÇLARI

1. Vatandaşlık Durumu

Türk vatandaşıyla evlenmek suretiyle vatandaşlığın kazanılması, genel yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasına nazaran daha kolay bir yoldur. Zira genel yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasında Türkiye’de ikamet etmiş olmak, yeteri kadar Türkçe konuşabilmek, iyi ahlak sahibi olmak gibi şartlar aranırken, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında bu şartlar aranmamaktadır. Bu nedenle, TVK incelendiğinde Türkiye’de ikamet etmeyen, yeteri kadar Türkçe bilmeyen bir yabancının, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabileceği görülmektedir.

Öte yandan TVK sistematğine bakıldığında evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının şartlarının istisnai yoldan Türk vatandaşlığının kazanılması şartlarına göre daha güç olduğu görülür. Zira istisnai yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasında yalnızca milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmamak şartı aranmaktadır. Özetle evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasının şartları genel yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasına nazaran daha kolayken, istisnai yoldan Türk vatandaşlığının kazanılmasına nazaran daha güçtür.

Bunun yanı sıra, evlenme suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan yabancı çoğu kez kendi vatandaşlığını da muhafaza ettiği için çifte vatandaş statüsünde olacaktır. Türk hukukunda çok vatandaşlık 5901 sayılı TVK’nın 3. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde *Türk vatandaşının aynı anda birden çok vatandaşlığa sahip olması şeklinde tanımlanmıştır. Öte yandan 5901 sayılı TVK’nın 44. maddesi uyarınca “herhangi bir nedenle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişilerin, bu durumlarına ilişkin belgeleri ibraz etmeleri ve yapılacak inceleme sonucunda kayden aynı kişiler olduklarının tespiti halinde, nüfus aile kütüklerindeki kayıtlarına çok vatandaşlığa sahip olduklarına dair açıklama yapılır”* denilmek suretiyle açıkça çifte vatandaşlığa izin verilmiştir.

¹⁶² Doğan, Vatandaşlık, 115.

Karşılaştırmalı hukukta, başta Almanya, Avusturya ve Norveç olmak üzere bazı devletlerin çifte vatandaşlığa izin vermedikleri görülmektedir. Dolayısıyla evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu diğer devletin/devletlerin çifte vatandaşlığa izin vermemesi durumu değerlendirilmelidir. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybı konusunda devletlerin mahfuz yetkisi mevcuttur. Bir kişinin bir devletin vatandaşı olup olmadığı, hangi durumlarda vatandaşlığını kaybedeceği meseleleri ilgili devletin hukukuna tabidir. Dolayısıyla evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu diğer devletin/devletlerin çifte vatandaşlığa izin vermemesi durumunda oluşacak hukuki sonuçlar Türk hukukuna (*lex fori*) değil, çifte vatandaşlığa izin vermeyen ilgili devletin hukukuna (*lex causae*) tabidir. Bu nedenle, ilgili kişinin Türk vatandaşı olduktan sonra ilgili devletin vatandaşlığını koruyup koruyamayacağı, hangi statüde olacağı, ilgili devletin yabancılar hukuku düzenlemelerine tabi olup olmayacağı gibi meselelere ilgili devletin hukuku uygulanacaktır.

2. Türkçe Ad ve Soyadı Meselesi

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin ad ve soyadlarını değiştirmek zorunda olup olmadıkları veya önceki ad ve soyadlarını oldukları gibi kullanmalarının mümkün olup olmadığı sorunu ortaya çıkabilecektir.

Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin ad ve soyadlarına ilişkin esaslar Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılan 24.11.1995 tarih ve 1995/23 sayılı Vatandaşlığımızı Kazanmada Türkçe Ad Ve Soyadı Alınması Hakkındaki Genelge ile düzenlenmiştir. Ayrıca Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü 11.12.1998 tarih ve 98/04897 sayılı yazısı¹⁶³ ile Valilere bu konuda bilgi verilmiştir. Söz konusu Genelgede Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin Türk ad ve soyadlarını almaları tavsiye edilmekle birlikte, bu yönde herhangi bir yükümlülük getirilmemiştir. Ancak, ilgili kişiler önceki ad ve soyadlarını kullanmak isterlerse, Türkçe yazım kurallarına uygun olarak yazılmak kaydıyla önceki ad ve soyadlarını kullanabilecekleri belirtilmiştir.

¹⁶³ Ekşi, Ad ve Soyad, 101 vd.

Başka bir anlatımla, Türk vatandaşlığını kazanan kişilerin Türk ad ve soyadlarını alma zorunluluğu yoktur. Ancak Türk vatandaşlığının kazanılması, ad ve soyadının değiştirilmesi için haklı bir neden olarak değerlendirilebilir¹⁶⁴.

3. İkamet Etme

Çifte vatandaşlığa sahip kişinin vatandaşlıklarından birisinin Türk vatandaşlığı olması hâlinde bu kişi yabancılar hukukunun ikamet etmeye ilişkin sınırlamalarına maruz kalmayacaktır. Zira bu durumda, MÖHUK'un 4. maddesi uyarınca ilgilinin diğer vatandaşlıklarına bakılmaz ve Türk vatandaşlığı esas alınır. Bir başka deyişle, yalnızca Türk vatandaşı olan kişilerle birden fazla vatandaşlığı olup da bu vatandaşlıklardan birisi Türk vatandaşlığı olan kişiler arasında hukuk kurallarının uygulanması bakımından herhangi bir fark mevcut değildir.

Türk vatandaşıyla evlenen ve çifte vatandaşlığa sahip olan kişinin vatandaşlıklarından birisi Türk vatandaşlığı olmayabilir. Zira bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Türk vatandaşı ile evlenen yabancı Türk vatandaşlığını kazanmanın şartlarını sağlamayabilir veya şartları sağlayıp başvuru yapmamayı tercih edebilir. Bu durumda, ilgili kişi yabancı statüsünde olup yabancılar hukukunun kısıtlamalarına tabi olacaktır.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancının Türkiye’de ikamet etme hakkı konusunda bir ayrıcalığı olacak mıdır? YUKK’un **aile ikamet izni** başlığını taşıyan 34. maddesinde; *“Türk vatandaşlarının, 5901 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında olanların veya ikamet izinlerinden birine sahip olan yabancılar ile mültecilerin ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin; a) Yabancı eşine, b) Kendisinin veya eşinin ergin olmayan yabancı çocuğuna, c) Kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna, her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Ancak, aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamaz”* denilmektedir. Bu madde uyarınca, Türk vatandaşı ile evlenen yabancı eş, Türk vatandaşı eşin destekleyici olması suretiyle aile ikamet izni alabilecektir. Ayrıca yine bu madde uyarınca, Türk vatandaşının yabancı eşine her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir.

¹⁶⁴ Nomer, Vatandaşlık, 117.

Kanunda evliliğin boşanma ile sonuçlanma ihtimali de düzenlenmiştir. Buna göre; YUKK'un 34. maddesinin 6. fıkrası uyarınca, *boşanma hâlinde, Türk vatandaşıyla evli yabancıya, en az üç yıl aile ikamet izniyle kalmış olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, üç yıllık süre şartı aranmaz.* Böylelikle Türk vatandaşı eşin kusuruyla boşanmaya neden olması halinde, yabancı eşin ikamet hakkına yönelik olası mağduriyetlerinin önüne geçilmek istenmiştir.

4. Çalışma Hakkı

Çifte vatandaşlığa sahip kişinin vatandaşlıklarından birisinin Türk vatandaşlığı olması hâlinde bu kişi Türkiye'de çalışmaya ilişkin sınırlamalarına maruz kalmayacaktır. Zira daha önce belirttiğimiz gibi bu durumda, kişinin diğer vatandaşlıklarına bakılmaz ve Türk vatandaşı olarak muamele görür. Bir başka deyişle, yalnızca Türk vatandaşı olan kişilerle birden fazla vatandaşlığı olup da bu vatandaşlıklardan birisi Türk vatandaşlığı olan kişiler arasında hukuk kurallarının uygulanması bakımından herhangi bir fark mevcut değildir. Bu durumda ilgili kişi yabancılar hukukunun hiçbir sınırlamasına tabi tutulmadan Türkiye'de çalışabilecektir, zira Türk vatandaşıdır.

Türk vatandaşıyla evlenen ve çifte vatandaşlığa sahip olan kişinin vatandaşlıklarından birisi Türk vatandaşlığı olmayabilir. Zira bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Türk vatandaşı ile evlenen yabancı Türk vatandaşlığını kazanmanın şartlarını sağlamayabilir veya şartları sağlayıp başvuru yapmamayı tercih edebilir. Bu durumda, ilgili kişi yabancı statüsünde olup yabancılar hukukunun kısıtlamalarına tabi olacaktır.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancıнын Türkiye'de çalışma hakkına ilişkin bir ayrıcalığı olacak mıdır? Uluslararası İşgünü Kanununun (UİK)¹⁶⁵ ***çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği yabancılar*** başlığını taşıyan 16. maddesinin 1. fıkrasının (g) maddesinde; *“Bakanlıkça belirlenen uluslararası işgücü politikasına uygun olarak..... bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan.... yabancılara bu Kanunun 7 nci, 9 uncu ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin istisnalar tanınabilir”* denilmektedir. UİK'in 7. maddesinde çalışma izni başvurusunun nasıl

¹⁶⁵ RG: 13.08.2016-29800.

yapılacağı ve ne şekilde değerlendirileceği incelenmiştir¹⁶⁶. ÜİK'in 9. maddesinde çalışma izni başvurusunun hangi durumlarda reddedileceği¹⁶⁷, 10. maddesinde ise süreli ve süresiz çalışma izinleri ve bunlara ilişkin sınırlamalar düzenlenmiştir¹⁶⁸.

¹⁶⁶ “Çalışma izni başvurusu ve değerlendirilmesi- Madde 7- (1) Çalışma izni başvuruları yurt içinde doğrudan Bakanlığa, yurt dışında yabancının vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarına yapılır. Yurt dışında yapılan çalışma izni başvuruları Türkiye Cumhuriyeti büyükelçilikleri veya başkonsolosluklarınca Bakanlığa iletilir.

(2) Çalışma izni başvuruları yetkili aracı kurum tarafından da yapılabilir.

(3) Çalışma izni uzatma başvurusu, çalışma izni süresinin dolmasına altmış gün kalmasından itibaren ve her durumda çalışma izni süresi dolmadan yapılır. Bu süre dolduktan sonra yapılan uzatma başvuruları reddedilir.

(4) Çalışma izni başvurusu uluslararası işgücü politikasına göre değerlendirilir.

(5) Bakanlıkça gerek görülen hâllerde, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri dikkate alınır.

(6) Bakanlık, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda çalışma izni başvurusunun değerlendirilmesinde ve çalışma izni puanlama sisteminin oluşturulmasında kullanılacak kriterleri belirler.

(7) Başvuruda eksik bilgi veya belgelerin olması hâlinde, bu eksiklikler tamamlanıncaya kadar başvurunun değerlendirilmesi ertelenir. Erteleme süresi, bilgi veya belge eksikliklerinin tamamlanmasını geciktiren mücbir bir sebebin varlığının resmî bir makamdan belgelendirildiği hâller dışında otuz günü aşamaz. Erteleme süresi sonunda eksiklikleri tamamlanmayan başvurular reddedilir.

(8) Usulüne uygun olarak yapılan başvuruların değerlendirilmesi, bilgi ve belgelerin tam olması kaydıyla otuz gün içinde tamamlanır”.

¹⁶⁷ “Çalışma izni başvurusunun reddi- Madde 9- (1) Bu Kanunun 7 nci maddesine göre yapılan değerlendirme neticesinde;

a) Uluslararası işgücü politikasına uygun olmayan,

b) Sahte veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle yapılan,

c) Yabancı istihdam edilmesine ilişkin gerekçesi yeterli görülmeyen,

ç) Diğer kanunlarda Türk vatandaşlarına hasredilen iş ve meslekler için yapılan,

d) Gerekli nitelik ve uzmanlığı taşımadığı anlaşılan yabancılara ilişkin olan,

e) Bakanlıkça belirlenen değerlendirme kriterlerini karşılamayan,

f) 6458 sayılı Kanunun 7 nci, 15 inci ve 54 üncü maddeleri kapsamında olduğu İçişleri Bakanlığınca bildirilen yabancılara ilişkin olan,

g) Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye’de çalışmasında sakınca görülen yabancılara ilişkin olan,

ğ) Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü olması durumu hariç, Türkiye Cumhuriyetinin tanımadığı veya diplomatik ilişkisinin bulunmadığı ülke vatandaşları için yapılan,

h) Kanuni süresi içinde yapılmayan veya eksiklikleri tamamlanmayan, başvurular reddedilir”.

¹⁶⁸ “Çalışma izni türleri – Madde 10- (1) Başvurunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya, iş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmamak koşuluyla, gerçek veya tüzel kişiye ya da kamu kurum veya kuruluşuna ait belirli bir işyerinde veya bunların aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir.

(2) Bu Kanunun 7 nci maddesine göre yapılacak uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular bu maddenin birinci fıkrası kapsamında değerlendirilir.

(3) Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilir. Ancak, yabancının başvuru şartlarını taşıması yabancıya mutlak hak sağlamaz.

(4) Süresiz çalışma izni olan yabancı, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancının seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü yoktur”.

Görüldüğü gibi, UİK'in 7, 9 ve 10. maddelerinde yabancıların çalışma izinlerine ilişkin birçok sınırlamaya yer verilmiştir. Bu maddeler ve UİK'in 16. maddesinin 1. fıkrasının (g) bendi ile birlikte değerlendirildiğinde bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan yabancıların çalışma izinleri konusunda birçok sınırlamadan muaf tutulup istisnai bir uygulamaya tabi tutulabileceği görülmektedir.

5. Evliliğin Tescili

Yurt dışındaki Türk dış temsilciliklerinde evlenebilmesi için; evliliğin yapılacağı ülke hukukunun buna izin vermiş olması ve evleneceklerden ikisinin de Türk vatandaşı olması gerekmektedir. Bu nedenle, evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların bir Türk vatandaşı ile Türk dış temsilciliğinde evlenmesi mümkün değildir.

Bir Türk vatandaşı ile bir yabancı Türk dış temsilciliklerinde evlenemese de ilgili ülkede, ülkenin evlenme konusundaki şekil kurallarına uymak suretiyle evlenebilirler. Nitekim daha önce etraflıca açıklandığı üzere MÖHUK'un 13. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; *evliliğin şekline yapıldığı ülke hukuku uygulanır*. Bu nedenle, evliliğin yapıldığı devletin şekil kurallarına uyulmak suretiyle bir Türk vatandaşı ile bir yabancı Türkiye dışında da evlenebilir.

Evlilik akdinin yurt dışında gerçekleşmesi hâlinde tarafların evlendirme bildirimi yapması gerekmektedir. Evlenme bildiriminin, en geç otuz gün içerisinde evlenmeyi yapan yabancı makamdan alınmış belgenin o yerdeki dış temsilciliğe verilmesi veya dış temsilciliğe gönderilmesi suretiyle yapılması gerekmektedir. Yurt dışında gerçekleşen evlenmenin herhangi bir nedenle dış temsilciliklere bildirilememesi halinde, evlenme bildirimi; yabancı makamlardan alınan usulüne göre onaylanmış evlenme belgesinin aslı

(5) "13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre kurulmuş olan;

a) Limited şirketlerin şirket ortağı olan müdürü,

b) Anonim şirketlerin şirket ortağı olan yönetim kurulu üyesi,

c) Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin yönetici olan komandite ortağı olan yabancılar çalışma izni alarak çalışabilirler.

(6) Profesyonel meslek mensubu yabancılar, diğer kanunlarda belirtilen özel şartların sağlanması kaydıyla bağımsız çalışma izni verilebilir.

(7) Bağımsız çalışma izninin uluslararası işgücü politikası doğrultusunda değerlendirilmesinde, yabancıların; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı şirket ortağı ise sermaye payı ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri doğrultusunda Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlar dikkate alınır.

(8) Bağımsız çalışma izni, bu maddede yer alan süre sınırlamalarına tabi olmaksızın süreli olarak düzenlenir".

ile Türkçe'ye tercüme edilmiş noter tasdikli birer örneği yurt içinde bulunan yer nüfus müdürlüğüne verilmek suretiyle yapılabilir¹⁶⁹.

§ II. ÇİFTE VATANDAŞLIK SAHİBİ KİŞİNİN BOŞANMA DAVASI ve BOŞANMANIN HUKUKİ SONUÇLARI

A. Boşanma Davası

1. Yetkili Mahkeme

Daha önce belirttiğimiz üzere çifte vatandaşlığa sahip bir kişinin bu vatandaşlıklarından biri Türk vatandaşlığı ise Türk vatandaşlığı esas alınacağı için yetkili mahkemenin belirlenmesi konusunda herhangi bir ayrıkı durum olmayacaktır. Bu nedenle bu başlık altında yapılacak açıklamalar çifte vatandaşlığa sahip ancak Türk vatandaşlığına sahip olmayan yabancı açısından geçerlidir.

Türk mahkemeleri yabancılık unsuru içeren boşanma davasında milletlerarası yetkiyi haiz olabilir. Zira MÖHUK'un *milletlerarası yetki* başlığını taşıyan 40. maddesinde; *Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tayin eder* denilmektedir. Bu nedenle, yabancı unsurlu boşanma davasında yetkili Türk mahkemesinin mevcut olup olmadığı konusunda iç hukuk kurallarına bakılmalıdır. Ancak MÖHUK'da Türk mahkemelerinin yetkisini düzenleyen bu genel hükmün yanı sıra MÖHUK'un 41 ve devam eden maddelerinde özel yetki kuralları da düzenlenmiştir. Dolayısıyla yabancı unsur içeren boşanma davalarında Türk mahkemelerinin yetkili olup olmadığını tespit edebilmek için öncelikle özel yetki kuralları arasında bu hususun düzenlenip düzenlenmediği araştırılmalıdır. MÖHUK incelendiğinde yabancı unsur içeren boşanma davalarında Türk mahkemelerinin yetkisine ilişkin özel bir düzenlemenin mevcut olmadığı görülmektedir. Bu halde genel yetki kuralı gereğince MÖHUK'un 40. maddesinin göndermesi ile iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına bakılacaktır. Türk hukukunda boşanma davasında yetki TMK'da düzenlenmiştir. TMK'nın 168. maddesinde; *“boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir”* denilmek suretiyle vatandaş ile yabancı arasında herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Bu nedenle, iki Türk vatandaşı arasındaki boşanma davası, bir Türk vatandaşı ile bir yabancı arasındaki boşanma davası veya iki yabancı

¹⁶⁹ <https://www.nvi.gov.tr/ssn-nufus-hizmetleri> (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

arasındaki boşanma davası *eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yerin* Türkiye’de olması şartıyla Türk mahkemelerinde boşanma davası açabilirler.

2. Boşanma Kararının Tanınması ve Tenfizi

a) Tanıma ve Tenfiz Tanımı

Her devletin kendi toprakları üzerindeki hakimiyet yetkisinin bir sonucu olarak verilen mahkeme kararları prensip itibarıyla o devletin toprakları üzerinde etki doğurur. Bu nedenle yabancı bir devlet mahkemesince verilen bir karar Türkiye’de doğrudan hüküm ve sonuç doğuramaz. Yabancı mahkeme kararının Türkiye’de hüküm doğurabilmesi için kararın niteliğine göre tanınması ya da tenfizi gerekmektedir.

Mahkeme kararları esas itibarıyla iki tür sonuç doğurur. Bunlar; kesin hüküm etkisi ve icra edilebilirlik etkisidir.

Yabancı mahkeme kararının tanınması demek, bu kararın kesin hüküm ve kesin delil etkisinin tanınması anlamına gelmektedir. Örneğin, Alman mahkemeleri tarafından verilen bir boşanma kararının Türkiye’de tanınması demek, o mahkeme kararının Türkiye’de kesin hüküm ve kesin delil etkisine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Yabancı mahkeme kararının tenfiz edilmesi ise yabancı mahkeme kararının kesin hüküm ve kesin delil olarak kabul edilmesi yanında icra edilebilirliğini de sağlar. O nedenle, yabancı mahkeme kararının tenfiz edilmesi, tanıma ile elde edilecek sonuçları da kapsamaktadır.

Bir hukuki ilişkinin veya hakkın varlığına yahut yokluğuna ilişkin tespit kararları ile dava sonucu verilen inşai kararlar cebri icra konusu olmayan kararlardır. Bu yüzden bu kararların tanınması yeterli olup tenfizine gerek yoktur.

Cebri icraya konu olan eda kararlarının muhatap tarafından rızai olarak yerine getirilmemesi halinde tanıma ile sağlanabilecek olan kesin hüküm ve kesin delil etkisi yeterli olmayacağından bu tür bir kararın tenfizi gerekmektedir.

b) Tanıma ve Tenfiz Koşulları

Yabancı bir mahkeme tarafından verilen boşanma kararının Türkiye’de tanınması ve tenfiz edilebilmesi için esasen -karşılıklılık hariç- aynı koşullar aranmaktadır. Nitekim daha önce de belirttiğimiz gibi her tenfiz kararı aynı zamanda tanımayı da bünyesinde

barındırmaktadır. Dolayısıyla tenfize tabi bir kararın ayrıca tanınmasına da gerek bulunmamaktadır.

Yabancı mahkeme kararının tanınması ve tenfizine ilişkin koşullar MÖHUK'un 50. ve devam eden maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme uyarınca tanıma ve tenfiz koşullarını ön koşullar ve esas koşullar olarak ikiye ayırmak mümkündür.

aa) Ön Koşullar (MÖHUK m. 50)

Tanıma ve tenfiz bakımından ilk ön koşul *yabancı bir devlet mahkemesi tarafından verilmiş bir ilamın bulunmasıdır*. Bir kararın mahkeme kararı olup olmadığı hem yabancı devlet hukukuna hem Türk hukukuna göre belirlenir. Bazı milletlerarası anlaşmalar veya özel kanun hükümleriyle yabancı devlet mahkemesi tarafından verilmiş bir ilamın bulunması şartına istisna getirilebilir¹⁷⁰.

Tanıma ve tenfiz için aranan ikinci ön koşul ise *kararın hukuk davalarına ilişkin olmasıdır*. MÖHUK'un 50. maddesinin 2. fıkrasında ise ceza kararlarında yer alan kişisel haklarla ilgili hükümler hakkında tanıma ve tenfiz kararı verilebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda önemli olan kararı veren mahkemenin niteliği değil, kararın niteliğidir. Hukuk davalarına ilişkin bir karar olması yeterli olup kararın ceza, idare veya hukuk mahkemesince verilmesinin önemi bulunmamaktadır. Konumuz açısından ele almak gerekirse, yabancı mahkemelerden verilen boşanmaya ilişkin kararlar hukuk davasına ilişkin kararlar olduğu için tanıma ve tenfize uygun kararlardır.

Tanıma ve tenfiz için üçüncü ön koşul, yabancı mahkeme tarafından verilmiş olan hukuk davalarına ilişkin bir *ilamın kesinleşmiş olmasıdır*. Bu kapsamda kesin hüküm oluşturmayan kararların örneğin geçici koruma tedbirlerinin tanınması ve tenfizi istenemez.

¹⁷⁰ Örneğin, NHK'nın 30. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, evlât edinme olaylarına ilişkin yabancı adli veya idarî makamlarca verilen ve o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş olan veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran karar ve belgelerin Türkiye'de icra olunabilmesi, yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz veya tanıma kararı verilmesine bağlıdır. Ayrıca Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınmasına ve Tenfizine İlişkin Sözleşmeye göre taraf devletlerin idari makamlarınca verilmiş nafaka kararlarının sözleşme hükümleri çerçevesinde tanınması ve tenfizi mümkündür. Son olarak, yabancı hakem ve uluslararası mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi MÖHUK m. 50-59 hükümlerine tabi değildir. Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi duruma göre New York Anlaşmasına veya MÖHUK m.60-63 hükümlerine göre yapılır. Uluslararası mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi ise ilgili anlaşmada öngörülen usule tabidir.

bb) Esas Koşullar (MÖHUK m.54)

Ön koşulları taşıyan bir yabancı mahkeme kararının tanıma veya tenfizi talep edildiğinde, Türk mahkemesi ilgili kararı MÖHUK'un 54. maddesinde yer alan şartlar bakımından inceleyecektir. Bu şartlardan sadece "karşılıklılık şartı" yabancı mahkeme kararının tanınmasında aranmazken diğer şartlar tanıma ve tenfiz için ortaktır.

MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca *karşılıklılık koşulu* aranmaktadır. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti ile ilamın verildiği devlet arasında karşılıklılık esasına dayanan bir anlaşma yahut o devlette Türk mahkemelerinden verilmiş ilâmların tenfizini mümkün kılan bir kanun hükmünün (kanuni karşılıklılık) veya fiilî uygulamanın bulunması (fiili karşılıklılık) tenfiz şartı olarak uygulanır. Yabancı mahkeme kararının tenfizi talebi ile karşılaşan mahkemenin öncelikle kararı veren devlet ile Türkiye arasında karşılıklılık koşulunun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırması gerekmektedir. Örneğin, Alman mahkemeleri tarafından verilen boşanma kararları Türk mahkemelerince, Türk mahkemelerinin verdiği kararlar da Alman mahkemelerince tenfiz ediliyorsa karşılıklılık koşulu gerçekleşmiştir.

MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi uyarınca yabancı mahkeme kararının tanınması ve tenfizi için söz konusu *kararın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması* gerekmektedir. Hangi kuralların münhasır yetki kuralı olup olmadığı MÖHUK'ta açıklanmamıştır. MÖHUK'ta yer alan veya MÖHUK'un 40. maddesinin göndermesiyle HMK başta olmak üzere iç hukuka ilişkin yetki kurallarının hangilerinin münhasır yetki kuralı olduğu ilgili yetki kuralının ifadesi, konuluş amacı ve niteliği göz önünde tutularak belirlenmelidir. Konumuz açısından belirtmek gerekirse, boşanma davaları açısından Türk mahkemelerinin yetkisi münhasır yetki değildir. Örneğin, 20 yıldır Almanya'da yaşayan iki Türk vatandaşı Alman mahkemelerinde boşanma davası açmış ve mahkeme boşanmaya karar vermişse, Türk mahkemelerinin bu davada münhasır yetkisi olmadığı için, Alman mahkemesi tarafından verilen boşanma kararı -diğer koşulları da sağlaması halinde- Türkiye'de tanınıp tenfiz edilebilecektir.

MÖHUK'un 54. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde düzenlenen bir diğer koşul, *yabancı mahkeme kararının aşkın yetki oluşturmamasıdır*. Aşkın yetki, kararın dava konusuyla veya taraflarla gerçek ilişkisi bulunmadığı halde kendisine yetki tanıyan bir devlet mahkemesi tarafından verilmesidir. Konumuz açısından değerlendirmek gerekirse,

Türkiye’de yaşayan iki Türk vatandaşı -dava konusunun ve tarafların- Almanya ile hiçbir ilgisi olmamasına rağmen Alman mahkemelerinde boşanma davası açmış, Alman mahkemeleri kendini yetkili görmüş ve boşanmaya karar vermişse, bu halde Alman mahkemelerinin yetkisi aşkın yetki oluşturabilir. Aşkın yetki söz konusu ve davalı bunu iddia ediyor ve itirazda bulunuyorsa bu halde bu koşulun gerçekleşmediği gerekçesiyle tanıma veya tenfiz talebi reddedilebilir.

MÖHUK’un 54. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi uyarınca yabancı mahkeme kararının *Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmaması* gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus Türk hukukuna göre her türlü farklılığın kamu düzeni gerekçesiyle ilgili kararın tanınıp tenfiz edilmesini engellemeyeceğidir. Yabancı bir kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırı sayılabilmesi için kararda yer alan hüküm fıkrasının, anayasanın veya hukuk sisteminin temel ilkelerine aykırı olması gerekir. Örneğin boşanmayı yasaklayan bir hukuk sistemince verilmiş boşanmanın reddine ilişkin karar, anayasada yer alan temel hak ve özgürlükleri yok eden veya önemli derecede kısıtlayan, genel ahlaka aykırı, Türkiye Cumhuriyeti’nin dış ticaret, gümrük veya vergi mevzuatına karşı muvazaa teşkil eden ilişkileri hüküm altına alan kararlar kamu düzenine açıkça aykırılık gerekçesiyle tanınıp tenfiz edilemez.

MÖHUK’un 54. maddesinin 1. fıkrasının (ç) bendinde ise yabancı mahkeme kararının *davalının savunma haklarına riayet edilerek verilmiş* olması koşulu aranmaktadır. Buna göre, kendisine karşı tenfiz istenen kişinin hükmü veren mahkemeye usulüne uygun bir şekilde çağrılmamış veya o mahkemede temsil edilmemiş yahut bu kanunlara aykırı bir şekilde gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş ve bu kişinin yukarıdaki hususlardan birine dayanarak tenfiz istemine karşı Türk mahkemesine itiraz etmemiş olması tenfiz şartıdır. Örneğin, yabancı mahkemeden alınan boşanma kararında, davalı kadın duruşmaya çağrılmamışsa, boşandığından haberi bile yoksa bu halde savunma hakkına riayet edilmediği için tenfiz koşulu gerçekleşmemiş olacaktır.

Yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin MÖHUK’daki bu düzenlenin yanı sıra 2017 yılında Nüfus Hizmetleri Kanununa (NHK) eklenen 27/A maddesi ile yabancı ülkede verilen boşanma kararlarının tanınması bakımından farklı bir düzenleme hayata geçirilmiştir. Bu maddeye göre, “*Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca boşanmaya, evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin olarak verilen kararlar; bizzat veya vekilleri aracılığıyla*

tarafların birlikte veya taraflardan birinin ölmüş ya da yabancı olması halinde Türk vatandaşı olan diğer taraf veya vekilinin tek başına başvurması, verildiği devlet kanunlarına göre konusunda yetkili adli veya idari makam tarafından verilmiş ve usulen kesinleşmiş olması ve Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması şartlarıyla nüfus kütüğüne tescil edilir”. NHK’nın 27/A maddesinin 2. fıkrası uyarınca, söz konusu hükümde yer alan şartların yerine getirilmemesi nedeniyle tescil işleminin yapılamaması halinde MÖHUK hükümleri kapsamında tanıma davası açmak suretiyle boşanma kararı tescil edilebilecektir. Bu bağlamda davanın uzun bürokratik sürecini aşmak amacıyla idari makamlara boşanma kararının tanınması işlemini yapabilme yetkisi verilmiştir.

2018 yılında ise NHK’nın 27/A maddesine dayanarak; “Yabancı Ülke Adli veya İdari Makamlarınca Verilen Kararların Nüfus Kütüğüne Tescili Hakkında Yönetmelik”¹⁷¹ kabul edilmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin 5. maddesine göre, “Başvurular, kararın verildiği ülkedeki dış temsilciliklere, yurt içinde ise taraflardan birinin yerleşim yeri il müdürlüğüne; Türkiye’de yerleşim yeri yoksa Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Kahramanmaraş, Samsun, Siirt, Sivas, Trabzon, Şanlıurfa ve Van il müdürlüklerinden birine yapılır”. Başvuru usulü Yönetmeliğin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca verilen kararların aile kütüğüne tesciline ilişkin başvurular; taraflarca bizzat, kanuni temsilcileri veya vekilleri aracılığıyla yapılır. Başvuru esnasında tarafların yetkili merci huzurunda birlikte hazır olması zorunlu olmayıp, taraflar başvurularını aynı anda birlikte veya ayrı zamanlarda yapabilir. Ayrı ayrı müracaat edilmesi halinde her iki müracaat arasındaki süre doksan günü geçemez.

(2) Tek taraflı irade beyanı ile gerçekleşmiş boşanmalar hariç, evliliği sona ermiş kişilerin tescil talebi öncesinde ölmüş olmaları durumunda, yabancı ülke adli veya idari makamlarınca boşanmaya, evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin verilen kararların aile kütüğüne tescil talebi hukuki yararı bulunanlar tarafından yapılabilir”.

Başvuruda bulunan kimselerin başvuru dosyasına eklemesi gereken belgeler ise Yönetmeliğin 7. maddesinde etraflıca açıklanmıştır¹⁷².

¹⁷¹ RG: 07.02.2018-30325. Bundan sonra Yönetmelik olarak anılacaktır.

¹⁷² Başvuruda bulunan kimselerin başvuru dosyasına eklemesi gereken belgeler şunlardır:

Kanun koyucu bu Yönetmelik ile bilhassa boşanma ile ilgili tescillerin daha kolay bir şekilde yapılmasını hedeflemiştir. Nitekim uygulamada boşanma kararlarının Türkiye’de kayıt altına alınmaması halinde sıklıkla sorunlar ve çözümü güç sıkıntılar doğmaktadır.

B. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

1. Vatandaşlığa Etkisi

Evlenme suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan yabancının bu evliliğin boşanma ile sona ermesi hâlinde boşanmanın evlenme ile kazanılan Türk vatandaşlığına nasıl etki edeceği sorusunun yanıtlanması gerekmektedir.

Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığının en önemli sonuçlarından birisi de sürekli olmasıdır. Türk vatandaşı ile evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan kişinin vatandaşlığı da artık vatandaşlık kazanıldıktan sonra sürekli dir. Sonradan kazanılan vatandaşlığın sürekli olması ilkesi gereğince, hukuki bir işlem sonucu kazanılan vatandaşlık o hukuki işlem sona erse dahi devam edecektir. Bu nedenle, örneğin evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan bir yabancı, Türk vatandaşlığını kazandıktan 2 gün sonra boşanma davası açsa ve aynı gün boşanmaya hükmedilse, bu boşanma kararı kazandığı Türk vatandaşlığına etki etmeyecek, evlenme yoluyla kazandığı Türk vatandaşlığını muhafaza edecektir.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancının, Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması için gerekli olan; bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olma, aile

“Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca verilen kararların aile kütüğüne tesciline ilişkin başvurularda aşağıda belirtilen belgelerin ibraz edilmesi zorunludur:

a) Başvuru Formu,

b) Aile kütüğüne tescili talep edilen usulüne göre onaylanmış kararın aslı ile noter veya dış temsilcilik tarafından onaylanmış veya ilgili ülkenin yetkili makamı tarafından Apostil şerhi tatbik edilerek onaylanmış Türkçe tercümesi,

c) Adli veya idari makam kararında kesinleşme şerhi yok ise kararın verildiği ülke kanunlarına göre kesinleştiğine dair onaylanmış belge veya yazının aslı ile noter veya dış temsilcilik tarafından onaylanmış veya ilgili ülkenin yetkili makamı tarafından Apostil şerhi tatbik edilerek onaylanmış Türkçe tercümesi, ç) Kimlik veya pasaport fotokopileri, taraflardan biri yabancı ise kimlik veya pasaportların noter tasdikli Türkçe tercümeleri,

d) Vekil aracılığı ile yapılacak müracaatlarda noter tarafından düzenlenen fotoğraflı özel vekâletnamenin aslı veya onaylanmış aslına uygun örneği.

(2) Yabancı ülke adli veya idari makamlarınca verilen kararlarla ilgili daha önce Türk mahkemelerinde açılmış ve halen görülmekte olan dava dosyası bilgileri ile varsa kararların daha önce Türk mahkemelerince kesin hükme bağlanmış olduğuna ilişkin mahkeme kararının aslı veya fotokopisi ya da Türk mahkemelerinde halen devam eden bir dava yahut tanınmanın Türk mahkemelerince evvelce reddedildiğine dair karar bulunmadığı yönünde adli makamlardan alınan belge”.

birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartlarını gerçekleştirmesine karşın evlilik süresince başvuru yapmaması ihtimaline de değinmek gerekmektedir. Örneğın, yabancı, bir Türk vatandaşı ile 20 yıl evli kalsa dahi Türk vatandaşlığının kazanılması konusunda başvuru yapmaz ve 20 yılın sonunda boşanırsa artık eski evliliğe dayanarak evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanması mümkün olmayacaktır. Zira evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanılmasının ön şartlarından birisi de evliliğin devam etmesidir.

2. Velayet

Boşanma sonucunda çocukların velayetine uygulanacak hukuk MÖHUK'un 14. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu madde bağımlı bağlama kuralı niteliğinde olup doğrudan uygulanacak hukuku tespit etmemektedir. Bu maddede, *boşanmada velâyet ve velâyete ilişkin sorunlar da birinci fıkra hükmüne tâbidir* denilmek suretiyle boşanma sonrasında velâyet ve velâyete ilişkin sorunlara uygulanacak hukuk konusunda MÖHUK'un 14. maddesinin 1. fıkrasına gönderme yapılmıştır. Bu nedenle MÖHUK'un 14. maddesinin 1. fıkrasına değinmek yerinde olacaktır. Bu maddeye göre; boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır. Bu bakımdan; boşanmada velâyet ve velâyete ilişkin sorunlar eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde, velâyet ve velâyete ilişkin sorunlara müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır.

Velayete uygulanacak hukuk meselesi ahval-i şahsiyeye ilişkin olduğundan uygulanacak hukukun tespitinde “millî hukuk” bağlama noktası olarak belirlenmiş ve “taraf menfaati” esas alınmıştır. Bu noktada, çifte vatandaşlığa sahip kişilerin hangi millî hukukunun esas alınacağı meselesine değinilmelidir. MÖHUK'ta bu konuda özel hüküm mevcut değildir. Bu nedenle, genel hüküm olan MÖHUK'un 4. maddesinin 1. fıkrasının (c) ve (d) bentleri uygulanacaktır. Buna göre; birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku uygulanacaktır. Kişinin birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olması, ancak bunlardan

birinin Türk vatandaşlığı olmaması hâlinde daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku uygulanacaktır.

MÖHUK'un 2. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, *“uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfî kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilâflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır”*. Velayet meselesi de kişiler ve aile hukuku kapsamına girdiğinden atıf uygulanacaktır. Bu nedenle, vasıflandırma yapıldıktan sonra uygulanacak hukuk tespit edilecek ve bu hukukun kanunlar ihtilâfî kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması hâlinde bu hukuk uygulanacaktır.

3. Nafaka

Boşanma sonucunda nafakaya uygulanacak hukuk MÖHUK'un 14. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenleme bağımlı bağlama kuralı niteliğinde olup doğrudan uygulanacak hukuku tespit etmemektedir. Bu maddeye göre, *boşanmış eşler arasındaki nafaka talepleri hakkında birinci fıkra hükmü uygulanır. Bu hüküm ayrılık ve evlenmenin butlanı hâlinde de geçerlidir* denilmek suretiyle boşanma sonrasında nafaka taleplerine uygulanacak hukuk konusunda MÖHUK'un 14. maddesinin 1. fıkrasına gönderme yapılmıştır. Bu nedenle MÖHUK'un 14. maddesinin 1. fıkrasına değinmek yerinde olacaktır. Bu maddeye göre; *“boşanma ve ayrılık sebepleri ve hükümleri, eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanır”*. Bu bakımdan; boşanmada nafaka talepleri eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde, nafaka taleplerine müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır.

Nafakaya uygulanacak hukuk konusunda MÖHUK'un 19. maddesi ile ayrı bir hüküm getirilmiştir. Buna göre; nafaka talepleri, nafaka alacaklısının mutad meskeni hukukuna tâbidir. Öte yandan, nafakaya uygulanacak hukuk konusunda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler mevcuttur. Ancak tüm bu düzenlemelerin incelenmesi çalışmamızın kapsamını aşacağı için bu hususlara çalışmamızda yer verilmeyecektir.

Nafakaya uygulanacak hukuk meselesi ahval-i şahsiyeye ilişkin olduğundan uygulanacak hukukun tespitinde milli hukuk ve mutad mesken hukuku bağlama noktası olarak belirlenmiş ve taraf menfaati esas alınmıştır. Bu noktada, çifte vatandaşlığa sahip

kişilerin hangi milli hukukunun esas alınacağı meselesine değinilmelidir. MÖHUK'ta bu konuda özel hüküm mevcut değildir. Bu nedenle, genel hüküm olan MÖHUK'un 4. maddesinin 1. fıkrasının (c) ve (d) bentleri uygulanacaktır. Buna göre; birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku uygulanacaktır. Kişinin birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olması, ancak bunlardan birinin Türk vatandaşlığı olmaması hâlinde daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku uygulanacaktır.

Bunun yanı sıra, MÖHUK'un 2. maddesinin 3. fıkrası uyarınca; *uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfı kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilâflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır.* Nafaka meselesi aile hukuku kapsamına girdiğinden atıf uygulanacaktır. Bu nedenle, vasıflandırma yapıldıktan sonra uygulanacak hukuk tespit edilecek ve bu hukukun kanunlar ihtilâfı kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması hâlinde bu hukuk uygulanacaktır.

4. Mal Rejimi

Mal rejimi konusu bir yönüyle aile hukukunu ilgilendirirken diğer yönüyle mal/eşya söz konusu olduğu için eşya hukukunu ilgilendirir. Türk hukukunda evlilik mallarına uygulanacak hukuk belirlenirken konunun aile hukuku ağırlıklı olduğundan hareket edilmiştir.

Mal rejimine uygulanacak hukuk ayrı bir maddede düzenlenerek MÖHUK'un 15. maddesinde ele alınmıştır. MÖHUK'un 15. maddesine göre, “*evlilik malları hakkında eşler evlenme anındaki mutad mesken veya millî hukuklarından birini açık olarak seçebilir; böyle bir seçimin yapılmamış olması hâlinde evlilik malları hakkında eşlerin evlenme anındaki müşterek millî hukuku, bulunmaması hâlinde evlenme anındaki müşterek mutad mesken hukuku, bunun da bulunmaması hâlinde Türk hukuku uygulanır. Malların tasfiyesinde, taşınmazlar için bulundukları ülke hukuku uygulanır. Evlenmeden sonra yeni bir müşterek hukuka sahip olan eşler, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak üzere, bu yeni hukuka tâbi olabilirler*”.

Görüldüğü üzere, mal rejimine uygulanacak hukuk konusunda kanun koyucu eşlere sınırlı hukuk seçimi olanağı tanımıştır. Zira sözleşmelerde olduğu gibi taraflar arzu ettiği herhangi bir hukuku değil, kanun koyucunun belirlediği (evlenme anındaki mutad

mesken veya millî hukuklarından birini) hukuklardan birini seçebilir. Hukuk seçiminin yapılmamış olması hâlinde uygulanacak hukukun tespitinde milli hukuk ve mutata mesken hukuku bağlama noktası olarak belirlenmiş ve taraf menfaati esas alınmıştır.

Bu noktada, çifte vatandaşlığa sahip kişilerin hangi milli hukukunun esas alınacağı meselesine değinilmelidir. MÖHUK'ta bu konuda özel hüküm mevcut değildir. Bu nedenle, genel hüküm olan MÖHUK'un 4. maddesinin 1. fıkrasının (c) ve (d) bentleri uygulanacaktır. Buna göre; birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku uygulanacaktır. Kişinin birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olması, ancak bunlardan birinin Türk vatandaşlığı olmaması hâlinde daha sıkı ilişki hâlinde bulundukları devlet hukuku uygulanacaktır.

MÖHUK'un 2. maddesinin 3. fıkrası uyarınca; *“uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilâfî kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuku ve aile hukukuna ilişkin ihtilâflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddî hukuk hükümleri uygulanır”*. Mal rejimi meselesi aile hukuku kapsamına girdiğinden atıf uygulanacaktır. Bu nedenle, vasıflandırma yapıldıktan sonra uygulanacak hukuk tespit edilecek ve bu hukukun kanunlar ihtilâfî kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması hâlinde bu hukuk uygulanacaktır.

SONUÇ

Günümüzde bir gerçek kişinin birden fazla devlet ile hukuki ve siyasi bağ kurması son derece olağan karşılanmakta ve hukuk sisteminde çifte vatandaşlığa izin devletlerin sayısı giderek artmaktadır. Türkiye de bu konuda liberal bir anlayıştan hareket etmek suretiyle 1981 yılından itibaren çifte vatandaşlığa izin vermiştir.

Bu Çalışmanın “*Türk Hukukunda Vatandaşlık Kazanma- Evlenme ve Boşanma Konularında Genel Bilgiler*” başlıklı Birinci Bölümünde ulaştığımız sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür. Öncelikle Vatandaşlık Hukukunda tabiiyet kavramı, vatandaşlık kavramına nazaran geniş bir anlama sahiptir. Tâbiyet, kişilerin veya şeylerin devletle olan hukuki ve siyasi bağını ifade etmekte iken, vatandaşlık, yalnızca gerçek kişilerin devletle olan hukuki ve siyasi bağını ifade etmektedir. Tezimizin konusu olan çifte vatandaşlık meselesi esasen gerçek kişiler için söz konusu olduğu için tezimizde vatandaşlık kavramını tercih etsek de tâbiyet kavramının kullanılması da yanlış olmayacaktır.

Vatandaşlığın hukuki niteliği konusunda ise tarihsel süreç içinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlar; sürekli sadakat bağı görüşü, vatandaşlığın sözleşmeye dayalı bir yasal ilişki olduğu görüşü, sosyolojik görüş ve hukuki statü görüşüdür. Türk hukukunda vatandaşlık, devlet ile birey arasında var olan bağdır. Vatandaşlığın şartları ve hükümleri tek taraflı olarak devlet tarafından belirlenmiştir. Dolayısıyla günümüzde pek çok hukuk sistemi ve Türk hukukunda tercih edilen vatandaşlığın bireye *hukuki statü* kazandırdığı görüşü benimsenmiş ve vatandaşlık hukukuna ilişkin düzenlemeler vatandaşlığın hukuki statü niteliğinden hareket edilerek yapılmıştır.

Bunun yanı sıra son yıllarda bazı ülkelerde tartışılmaya başlayan ya da hukuk sistemlerinde düzenleme yapılan aynı cinsiyetten kişilerin evliliği veya geleneksel evlilik dışındaki evlilik benzeri modellerinin aksine Türk hukukunda evlilik sadece farklı cinsiyetten kişiler için kabul edilmiş, aynı cinsiyetten kişilerin evlilikleri düzenlenmemiş ve aynı cinsiyetten kişilerin evliliklerine izin verilmemiştir. Ayrıca Türk hukukunda geleneksel evlilik dışında aile kurma amacı taşıyan evlilik benzeri modele de yer verilmemiştir. Evliliğin şekli konusunda bazı ülkelerde resmi memur önünde evlilik tek ve zorunlu koşul olmasına rağmen, bazı ülkelerde din görevlisi huzurunda evlenme

zorunlu kabul edilmektedir. Bazı ülkelerde ise müstakbel eşlere resmi memur veya din görevlisi huzurunda evlenme konusuna seçim hakkı tanınmaktadır. Bazı ülkelerin kanunlarında herhangi bir şekil, tören veya tescile tabi olmaksızın sadece tarafların anlaşmasına dayanan ortaklıklar evlilik olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla karşılaştırmalı hukukta geleneksel evlilik yanında aile kurma amaçlı evlilik benzeri modellere ve evlenmede farklı şekil ve usullere yer verildiğini görüyoruz. Türk hukukunda ise evlenme töreni, evlendirme dairesinde evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki tanığın önünde açık olarak yapılır.

Boşanma konusuna gelince, karşılaştırmalı hukukta farklı boşanma türleri ve usulleri mevcutken -idari bir makam kararıyla, tarafların karşılıklı veya tek taraflı iradesiyle, dijital boşanma gibi-, Türk hukukunda boşanma, sadece mahkeme kararıyla çekişmeli veya anlaşmalı olarak gerçekleşebilmektedir.

Bu çalışmanın “*Türk Hukukunda Evlenme Yoluyla Vatandaşlık Kazanılması ve Çifte Vatandaşlığa Sahip Kişilerin Boşanması*” başlıklı İkinci Bölümünde ulaştığımız sonuçları ise şu şekilde özetlemek mümkündür. Mevcut durumda, bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmayacaktır. Hatta, Türk vatandaşıyla evlenen yabancının evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanmak için gerekli tüm şartlarını sağlaması dahi yeterli değildir. Zira Türk vatandaşıyla evlenen ve şartları sağlayan yabancının başvuru yapması ve yetkili makam olan İçişleri Bakanlığı tarafından bu başvurunun kabul edilmiş olması gerekmektedir.

Türk vatandaşlığını evlenme yoluyla kazanılabilmesi için öncelikle 5901 sayılı TVK’nın 16. maddesinde düzenlenmiş olan başvuru koşullarının sağlanmış ve başvuru yapılmış olması gerekmektedir. Başvuru yapıldıktan sonra ise yine aynı maddede belirtilmiş olan asli koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. 5901 sayılı TVK’nın 16. maddesine göre evlenme suretiyle Türk vatandaşlığına başvuru koşullarını, bir Türk vatandaşı ile evli olmak, bu evliliğin en az üç yıl önce gerçekleşmiş olması ve evliliğin devam ediyor olması şeklinde belirlemek mümkündür. Başvuru koşullarını gerçekleştiren yabancının evlenme suretiyle Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için gerekli asli şartlar ise aile birliği içinde yaşama, evlilik birliği ile bağdaşmayacak bir faaliyette bulunmama ve millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamasıdır.

5901 sayılı TVK’da açıkça belirtilmemiş olsa da Türk vatandaşı ile evlenen yabancıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için geçerli bir evliliğinin mevcut olması gerekmektedir. Evliliğin geçerli bir evlilik olup olmadığının tespiti için de -evliliğin taraflarından birinin yabancı olduğu ve kişi bakımından yabancılık unsuru bulunduğu için- kanunlar ihtilafı kurallarına müracaat etmek gerekecektir. Başka bir anlatımla, yabancı unsur içeren bir evliliğin geçerli bir evlilik olup olmadığının tespitinde evliliğin maddi ve şekli şartlarına uygulanacak hukuk belirlenmelidir. Evlenme ehliyeti ve şartları, taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukukuna tâbidir. Bu nedenle, ehliyet (yaş, ayırt etme gücü, akıl hastalığı), evlenme iradesinin mevcudiyetine, evlenme engelinin bulunup bulunmadığına taraflardan her birinin evlenme anındaki millî hukuku uygulanacaktır. Evliliğin şekline ise yapıldığı ülke hukuku uygulanacaktır. Bu nedenle, yapıldığı ülkenin şekil kurallarına uygun bir şekilde yapılan evlilik akdi Türkiye’de de şeklen geçerli kabul edilecektir.

İkinci Bölümde ele alınan konulardan bir diğeri de çifte vatandaşlık sahibi kişinin evlenmesinin hukuki sonuçlarıdır. Türk vatandaşı ile evlenen kişinin evlendiği anda yalnızca bir yabancı devletin vatandaşlığına sahip olması ve Türk vatandaşıyla evlendikten sonra Türk vatandaşlığını kazanmak suretiyle çifte vatandaşlığa sahip olup olamayacağı meselesi incelendiğinde ilk olarak Türk hukuku bakımından çifte vatandaşlık konusunda herhangi bir problemin yaşanmayacağı söylenmelidir. Ancak Türk vatandaşı ile evlenen kişinin evlendiği anda vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu yabancı devlet bakımından aynı şeyi söyleyemeyiz. Zira vatandaşlığın kazanılması konusunda devletlerin mahfuz yetkisi vardır. Bir kişinin bir devletin vatandaşı olup olmadığı, hangi durumlarda vatandaşlığını kaybedeceği meseleleri ilgili devletin hukukuna tabidir. Dolayısıyla evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu diğer devletin/devletlerin çifte vatandaşlığa izin vermemesi durumunda oluşacak hukuki sonuçlar Türk hukukuna (*lex fori*) değil, çifte vatandaşlığa izin vermeyen ilgili devletin hukukuna (*lex causae*) tabidir. Bu nedenle, ilgili kişinin Türk vatandaşı olduktan sonra ilgili devletin vatandaşlığını koruyup koruyamayacağı, hangi statüde olacağı, ilgili devletin yabancılar hukuku düzenlemelerine tabi olup olmayacağı gibi meselelere ilgili devletin hukuku uygulanacaktır.

Türk vatandaşıyla evlenen ve çifte vatandaşlığa sahip olan kişinin vatandaşlıklarından birisinin Türk vatandaşlığı olmaması halinde Türk vatandaşı ile

evlenmesinin yabancının Türkiye’de ikamet hakkı hususunda bir ayrıcalık tanıyıp tanımayacağı meselesi de bu bölümde ele alınmıştır. YUKK’un *aile ikamet izni* başlığını taşıyan 34. maddesinde; “*Türk vatandaşlarının yabancı eşine her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Ancak, aile ikamet izninin süresi hiçbir şekilde destekleyicinin ikamet izni süresini aşamaz*” denilmektedir. Bu nedenle, Türk vatandaşının yabancı eşine her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Bu durumda Türk vatandaşı eş, aile ikamet izni başvurusunda “destekleyici” sıfatına sahip olacaktır.

Türk vatandaşı ile evlenen yabancının Türkiye’de çalışma hakkına ilişkin bir ayrıcalığının olup olmayacağı da değerlendirilmiştir. UİK’in *çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği yabancılar* başlığını taşıyan 16. maddesinin 1. fıkrasının (g) bendinde, “*Bakanlıkça belirlenen uluslararası işgücü politikasına uygun olarak..... bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan.... yabancılara bu Kanunun 7 nci, 9 uncu ve 10 uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin istisnalar tanınabilir*” denilmektedir. Bu nedenle, bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye’de evlilik birliği içinde yaşayan yabancıların çalışma izinleri konusunda birçok sınırlamadan muaf tutulup istisnai bir uygulamaya tabi tutulabileceği görülmektedir.

İkinci Bölümde çift vatandaşlık sahibi kişinin boşanma davası ve boşanmanın hukuki sonuçları da ele alınmıştır. Bu kapsamda, ilk olarak uyuşmazlığın yabancılık unsuru içermesi nedeniyle boşanma davasında yetkili mahkeme tespit edilmiştir. MÖHUK’un *milletlerarası yetki* başlığını taşıyan 40. maddesinde; *Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tayin eder* denilmektedir. MÖHUK incelendiğinde boşanma davasında yetkili mahkemeye ilişkin herhangi bir özel hükmün mevcut olmaması nedeniyle Türk hukukundaki yetkiye ilişkin kurallara bakılmalıdır. Türk hukukunda boşanma davasında yetkinin TMK’da düzenlendiği, TMK’nın 168. maddesinde; “*boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir*” denilmek suretiyle vatandaş ile yabancı arasında herhangi bir ayrıma gidilmediği görülmüştür. Bu nedenle, bir Türk vatandaşı ile bir yabancı arasındaki boşanma davası veya iki yabancı arasındaki boşanma davası *eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yerin* Türkiye’de olması şartıyla Türk mahkemelerinde açılabilir.

Çifte vatandaşlığa sahip kişilerin boşanma davalarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bu şekilde ele alındıktan sonra boşanmanın hukuki sonuçları üzerinde de durulmuştur. Bu kapsamda, ilk olarak boşanmanın vatandaşlığa etkisine değinilmiştir. Türk vatandaşı ile evlenmek suretiyle Türk vatandaşlığını kazanan kişinin vatandaşlığı devamlıdır. Esasen sadece evlenme suretiyle Türk vatandaşlığının kazanılmasında değil, vatandaşlığın sonradan kazanıldığı tüm hallerde, kazanılan vatandaşlık süreklidir. Özellikle vatandaşlık kazanma evlenme, evlat edinme gibi bir hukuki işlemin sonucu olarak gerçekleşmişse, bu hukuki işlem sona erse dahi kazanılan vatandaşlık devam edecektir. Bu nedenle, boşanma gerçekleşse bile evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazanan kişi Türk vatandaşlığını muhafaza edecektir.

Boşanmanın hukuki sonuçlarından bir diğeri de velayet meselesidir. Bu kapsamda, uyuşmazlığın yabancılık unsuru içermesi nedeniyle velayete uygulanacak hukuk tespit edilmelidir. Bu bakımdan; boşanmada velâyet ve velâyete ilişkin sorunlar eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde, velâyet ve velâyete ilişkin sorunlara müşterek mutat mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır.

Nafaka meselesi de boşanmanın hukuki sonuçlarından bir diğeridir. Uyuşmazlığın yabancılık unsuru içermesi nedeniyle nafakaya uygulanacak hukuk tespit edilmelidir. Boşanmada nafaka talepleri eşlerin müşterek millî hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıkta olmaları hâlinde, nafaka taleplerine müşterek mutat mesken hukuk, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır. Nafakaya uygulanacak hukuk konusunda MÖHUK'un 19. maddesinde ayrı bir hüküm kabul edilmiştir. Buna göre; nafaka talepleri, nafaka alacaklısının mutat meskeni hukukuna tâbidir. Öte yandan, nafakaya uygulanacak hukuk konusunda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeler de mevcuttur. Uygulanacak hukukun tespitinde, somut olayın özelliğine göre öncelikle bu sözleşmelerin incelenmesi yerinde olacaktır. Zira nafaka konusunda Türkiye'nin taraf olduğu bir milletlerarası sözleşme mevcutsa ve milletlerarası sözleşmenin kapsamına giren bir uyuşmazlık söz konusu ise, sözleşmenin uygulama şartlarının da gerçekleşmesi halinde öncelikle bu sözleşme hükümleri uygulanmalıdır. Konuya ilişkin herhangi bir sözleşmenin bulunmadığı hallerde MÖHUK hükümlerine müracaat edilerek yetkili hukuk tespit edilecektir.

Boşanmanın en önemli hukuki sonuçlardan birisi de mal paylaşımıdır. Türk hukukunda evlilik mallarına uygulanacak hukuk belirlenirken konunun aile hukuku ağırlıklı olduğu esastan hareket edilmiştir. Mal rejimine uygulanacak hukuk ayrı bir madde düzenlenerek MÖHUK'un 15. maddesinde ele alınmıştır. MÖHUK'un 15. maddesine göre, evlilik malları hakkında eşler evlenme anındaki mutata mesken veya millî hukuklarından birini açık olarak seçebilir; böyle bir seçimin yapılmamış olması hâlinde evlilik malları hakkında eşlerin evlenme anındaki müşterek millî hukuku, bulunmaması hâlinde evlenme anındaki müşterek mutata mesken hukuku, bunun da bulunmaması hâlinde Türk hukuku uygulanır. Görüldüğü üzere çifte vatandaşlığa sahip olan ancak Türk vatandaşlığı olmayan bir kişinin boşanması halinde mal rejimine uygulanacak hukuk konusunda eşlere sınırlı bir seçim hakkı tanınmıştır. Böylelikle mal paylaşımına ilişkin konular her ne kadar aile hukuku konusu olarak kabul edilse de sözleşmelerde benimsenmiş uygulanacak hukuku seçme olanağının sınırlı da olsa tanındığını görüyoruz.

KAYNAKÇA

I. Yararlanılan Kitap ve Makaleler

- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Akıntürk, Turgut / Ateş Karaman, Derya. Türk Medenî Hukuku - Aile Hukuku (6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış). C. II, B. 15., İstanbul: Beta, 2013.
- Akıntürk, Turgut. Türk Medenî Hukuku-Yeni Medenî Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku. C. II, B. 6., İstanbul: Beta, 2002.
- Akkurt, Sinan Sami / Erdoğan, Kemal / Tokat, Hüseyin. Medeni Hukuk Temel Bilgiler. B. 4., Ankara: Seçkin 2022.
- Altınok Ormancı, Pınar. “Fransız Boşanma Hukuku Revizyonunun Getirdikleri: Türk Boşanma Hukukunda Olası Bir Revizyon İçin Değerlendirmeler”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 71.4 (2022):1431-1458.
- Altuğ, Yılmaz. Devletler Hususî Hukuku. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1973.
- Antokolskaia, Masha. *Divorce Law in a European Perspective, European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective (Edited by Jens M. Sherpe*. Cheltenham- Northampton: Edward Elgar Publishing, 2016.
- Aras, Bahattin. *Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011.
- Arat, Tuğrul. *Ticaret Şirketlerinin Tâbiyeti*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- Atamulu, İsmail. *Türk Borçlar Hukukunda Muvazaa*. Ankara: Adalet, 2017.
- Aybay, Rona / Özbek, Nimet. *Vatandaşlık Hukuku*. B. 4., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Aybay, Rona. “İzin Alarak Türk Vatandaşlığıyla İlişkisi Kesilenlerin Türkiye’deki Hakları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 52 (2004): 100.
- Aydın, M. Âkif. *Türk Hukuk Tarihi*. B. 10., İstanbul: Beta, 2013.
- Bahjat, Ali Hussein. “İslam Aile Hukukunda Nikah Akdinin Feshi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (2012).

Bauder, Harald. "Domicile Citizenship, Human Mobility and Territoriality", *Progress in Human Geography*, 38.1 (2014): 91-106.

Berki, Osman Fazıl. "Türk Hukukunda Evlenmenin Tâbiyete Tesiri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3.1 (1946): 46-61.

Berki, Osman Fazıl. "Türk Vatandaşlığı Kanununun Asli Tâbiyete Müteallik Hükümleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1-2 (1950): 146-159.

Berki, Osman Fazıl. *Devletler Hususî Hukuku*. Cilt I, B. 4., Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası, 1961.

Berki, Şakir. "Boşanma ve Ayrılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32.1-4 (1975): 135-154.

Blumberg, Ganz Graze. "Cohabitation Without Marriage: A Different Perspective", *UCLA Rev.*, 28 (1980-1981): 1125-1163.

Briggs, Adrian. *Private International Law in English Courts*. (Oxford: Oxford University Press, 2014.

Cansel, Erol. "Boşanmanın Dayandığı Hukukî Esaslar", *Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı (1925-1975), C. II, Boşanma Hukuku Haftası*, (1977): 67-111.

Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1988.

Cobin, David M. "Jewish Divorce and the Recalcitrant Husband: Refusal to Give a "Get" as Intentional Infliction of Emotional Distress", *Journal of Law and Religion*, 4.2 (1986): 405-430.

Doğan, Vahit. *Milletlerarası Özel Hukuk*. B. 7., Ankara: Savaş, 2021 (MÖH).

Doğan, Vahit. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. B. 17., Ankara: Savaş, 2021 (Vatandaşlık).

Doğangün, Temel. *Türk Hukukunda Yabancı Unsurlu Hukukî İşlemlerin Şekline Uygulanacak Hukuk*. Ankara: Yetkin, 1996.

Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan / Gümüş, Mustafa Alper. *Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku*. B. 18., İstanbul: Filiz, 2022.

Dural, Mustafa / Öğüz, Tufan / Gümüş, Mustafa Alper. *Türk Özel Hukuku C. III Aile Hukuku*. B. 8., İstanbul: Filiz, 2013.

Ekşi, Nuray. *Milletlerarası Özel Hukukta Medeni Olmayan Evliliklerin ve Adli Olmayan Boşanmaların Tanınması*. İstanbul: Beta, 2012 (Medenî Olmayan Evlilikler).

Ekşi, Nuray. *Vatandaşlık Hukukumuzda Türkçe Olmayan Ad ve Soyadı Meselesi*. İstanbul: Beta, 2008 (Ad ve Soyad).

Erdem, Bahadır. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. B. 8., İstanbul: Beta, 2020.

Erol Vahapoğlu, Ayten. *Karşılaştırmalı İslâm Milletlerarası Özel Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Esener, Turhan. *Türk Hususî Hukukunda Muvazaalı Muameleler*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1956.

Fine, J. David. “The Formal Sufficiency of Foreign Marriages”, *Federal Law Review*, 7 (1976): 49-65.

Fişek, Hicri. *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1959.

Goossens, Elise. “Different Regulatory Regimes for Registered. Partnership And Marriage: Out-Dated or Indispensable, A European Perspective on the Belgian Model”, 633-650. <https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/352571/2/Goossens+LA+Pintens.pdf>.

Göğer, Erdoğan. “Çifte Vatandaşlık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44.1-4 (1995): 127-181.

Göğer, Erdoğan. *Türk Tâbiyet Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1972.

Gümrükçüoğlu Okur, Saliha. “İslam Aile Hukukunda Kadının Mehir Hakkına Toplumun Bakış Açısı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17.4 (2013): 223-256.

Güngör, Gülin. *Tâbiyet Hukuku*. B. 7., Ankara: Yetkin, 2019.

- Hamamcıoğlu Vardar, Gülşah. “Yürürlükten Kaldırılması Gereken Bir Hüküm Olarak Olağanüstü Durumlarda ve Pek Önemli Bir Sebeple Evlenmeye İzin Verilmesi (TMK m. 124/II)”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12.1 (2021): 85-99.
- Hatemi, Hüseyin / Oğuztürk Kalkan, Burcu. *Aile Hukuku*. İstanbul: On İki Levha, 2018.
- Havutçu, Ayşe. “Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirmesi”, *Journal of Yasar University*, 8 (2013): 1341-1382.
- Heater, Derek. *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*, Çev. Meral Delikara Üst. Ankara: İmge, 2007.
- Holland, Winifred. “Intimate Relationships in the New Millennium: The Assimilation of Marriage and Cohabitation?”, *Can. J. Fam. L.*, 17 (2000): 114-168.
- Huysal, Burak. “Nüfus Hizmetleri Kanunu Kapsamında Yabancı Boşanma Kararlarının Doğrudan Tescili”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 37.2 (2017): 473-507.
- İzmirli, Lale Ayhan. “Nüfus Hizmetleri Kanunu Madde 27/A Çerçevesinde Yabancı Ülkelerde Verilen Boşanma Kararlarının İdarî Yoldan Tanınması”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22.4 (2018): 67-126.
- Keskin, Dilşad. “Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15.4 (2011): 65-83.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan, 2015.
- Kohm, Marie Lynne / Groen, M. Karen. “Cohabitation and the Future of Marriage”, *Regent U. L. Rev.*, 17 (2004-2005): 261-278.
- Küpe, Bahar. *Milletlerarası Özel Hukukta Şekil*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Lind, Goran. *Common Law Marriage: A Legal Institution for Cohabitation*. Oxford-New York: Oxford University Press, 2008.
- Martin, Claude / Théry, Irène. “The Pacs and Marriage and Cohabitation in France”, *Int’l J. L. Pol & Fam.*, 15 (2001): 135-139.
- Martiny, Dieter. “Divorce”, *Max Planck Encyclopedia of European Private Law – Volume I*, (Ed: Basedow, Jürgen , Hopt, Zimmermann, Klaus J., Reinhard and Andreas Stier), (Oxford: Oxford University Press, 2012).
- McCauley, Matthew. “Divorce And The Welfare Of The Child In Japan”, *Pacific Rim Law & Policy Journal* 20.3 (2011): 589-596.

- Meislin, Bernard J. “Jewish Divorce in American Courts”, *Journal of Family Law*, 16.1 (1977-1978): 19-36.
- Nomer, Ergin. “Türk Devletler Özel Hukukunda Çifte Vatandaşlık”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1-2 (1994): 55-62 (Çifte Vatandaşlık).
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususî Hukuku*. B. 23., İstanbul: Beta, 2021 (DHH).
- Nomer, Ergin. *Türk Vatandaşlık Hukuku*. B. 29., İstanbul: Filiz, 2021 (Vatandaşlık).
- Özgür, Çiçek. “Muvazaalı Evlenmelerin Türk Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Danıştay Başkanı Zerrin GÜNGÖR’e Armağan, 11.42, (2020): 307-340.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. B. 5., Ankara: Beta, 2004.
- Öztürk, Ali. *Aile Hukuku’nda Ayrılık (Türk Hukukunda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları)*. Ankara: Seçkin, 2015.
- Öztürk, Necla. *Milletlerarası Özel Hukukta Aile Kurma Amaçlı Evlilik Benzeri Yaşam Modelleri*. Ankara: Adalet, 2016.
- Peschke, Seldağ Güneş. “Dijital Boşanmaya İlişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 4.1 (2018): 121-146.
- Sargın, Elif. “Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanmanın Şartları Üzerine Bir İnceleme”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28.1, (2020): 349-387.
- Sargın, Fügen. “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda Değişiklik Yapan 2003 Tarih ve 4866 Sayılı Kanun Kapsamında Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53.1 (2004): 27-63.
- Scherpe, M. Jens.” Protection of Partners in Informal Long-Term Relationships”, *International Law Forum du Droit International*, 7.3 (2005).
- Seçer, Öz. “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7.2 (2016): 259-286.
- Siehr, Kurt. “Family Law (International)”, *Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, (Edited by Jürgen Basedow, Klaus J. Hopt, Reinhard Zimmermann and Andreas Stier), 1 (2012): 681-686.
- Sirmen, Sedat. “Eş Cinsel Birliktelikler ve Bunların Kanunlar İhtilâfi Hukukunda Düzenlenişi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58.4 (2009): 825-880.

- Sörgjerd, Caroline. “Marriage in a European Perspective”, *European Family Law Volume III - Family Law in a European Perspective* (Edited by Jens M. Sherpe) (2016): 3-41.
- Şakar, Müjdat. “Türk Devletler Hususi Hukukunda Locus Regit Actum Kuralı”, *Yargıtay Dergisi*, 8.4 (1982): 536-549.
- Şıpka, Şükran. “Karşılaştırmalı Hukukta Evliliğin Sona Erme Nedenleri ve Sonuçlarına Toplu Bakış”, *Uygulamalı Aile Hukuku Sertifika Programı - Medenî Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk ile İlişkili Güncel Aile Hukuku Meseleleri*, 18- 20 Kasım 2005, (Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Şükran Şıpka, Arş. Gör. Ebru Şensöz, Arş. Gör. Ayşe Nilay Şenol ve Arş. Gör. Arif Barış Özbilen), İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, (2006).
- Şirin, Şükrü. *İslam Aile Hukukunda Mehir*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (1997).
- Şit, Banu. “Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 76 (2008): 64-82.
- Tanrıbilir, Feriha. “Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 22 (2002): 791-818.
- Tekben, Tuğçe. “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma Üzerine Bir İnceleme”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18 (2021): 1077-1129.
- Tekgöl, Cansu Akgün. “Evliliğin Şekline Uygulanacak Hukuk ve Konsüler Evlenmeler”, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (2018).
- Tekinalp, Gülören. *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları*. B.10., İstanbul: Vedat, 2009.
- Tekinalp, Gülören. *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*. B. 13., İstanbul: Vedat, 2020.
- Thomas, Jennifer. “Comment: Common Law Marriage”, *J. Am. Acad. Matrimonial Law*, 22 (2009): 160-162.
- Thomas, Oldham / Caudill, David. “A Reconnaissance of Public Policy Restrictions upon Enforcement of Contracts between Cohabitants”, *Fam. L. Q.*, 18 (1984-1985): 93-142.

Töre, Nazlı. “Değişen Dünyada Vatandaşlık”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 10 (2017): 553-595.

Türkmen, Ahmet. “Çin Medenî Kanununa Genel Bir Bakış”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 8.16 (2020): 407-447.

Uluocak, Nihal. “Çifte Vatandaşlığın Önlenmesine İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Son Gelişmeler”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 7.2 (1987), 181-186.

Ünal, Asife. “Yahudi Düğün Gelenekleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5.2 (2016): 225-241.

Yalçınkaya, Namık / Kaleli, Şakir. *Boşanma Hukuku*. Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi, 1988).

Yasan, Candan. *Milletlerarası Özel Hukukta Aynı Cinsiyetten Kişilerin Birliktelikleri*. İstanbul: On İki Levha, 2013.

Yıldız, Ayselin. “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık“, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3.1 (2017): 36-67.

Zevkliler, Aydın / Acabey, Beşir / Gökyayla, Emre. *Medenî Hukuk (Giriş Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Aile Hukuku)*. Ankara: Seçkin, 2000.

Zielinski, Debbie. “Domestic Partnership Benefits: Why not Offer Them to Same-Sex Partners and Unmarried Opposite Sex Partners?”, *Journal of Law and Health*, 13 (1998-1999): 281-324.

II. Yararlanılan İnternet Adresleri

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://globalcit.eu/modes-acquisition-citizenship/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>

<https://web.archive.org/web/20120320051432/http://www.ciec1.org/Conventions> /

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:en:P>

DF

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur

<https://www.goc.gov.tr/>

<https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>

<https://www.icisleri.gov.tr/>

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

<https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>

<https://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>

[https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/5901Sayili Turk Vatandasligi Kanuna Gore Aciklama2009.pdf](https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/5901Sayili_Turk_Vatandasligi_Kanuna_Gore_Aciklama2009.pdf)

<https://www.nvi.gov.tr/sss-nufus-hizmetleri>

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90>

